

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Hallituksen strategia-asiakirja 2003

Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat

Hallituksen strategia-asiakirja 2003

Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat

ISBN 952-5354-41-5
ISSN 0782-6028

Painotyö: Paintmedia, Helsinki 2003
Julkaisija: Valtioneuvoston kanslia

KUVAILULEHTI

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

25.9.2003

Tekijät (toimielimessä: toimielimen nimi, puheenjohtaja): Pääministeri Matti Vanhasen hallitus	Julkaisun laji: Julkaisu		
	Toimeksiantaja: Valtioneuvoston kanslia		
	Toimielimen asettamispäivä:		
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen): Hallituksen strategia-asiakirja 2003. Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat Regeringens strategidokument 2003. Regeringens tvärdministrativa politikprogram och politikområden			
Julkaisun osat:			
Tiivistelmä: Hallitus on 25.9.2003 antanut periaatepäätöksen hallituksen strategia-asiakirjasta 2003. Strategia-asiakirjalla tehostetaan hallituksen keinoja edistää, ohjata ja valvoa hallitusohjelman toteutusta. Strategia-asiakirja sisältää hallitusohjelmassa sovitut politiikkaohjelmat, jotka ovat työllisysohjelma, yrittäjyyden politiikkaohjelma, tietoyhteiskuntaohjelma ja kansalaisvaikutuksen politiikkaohjelma. Näiden lisäksi mukana ovat hallituksen erityisseurannassa olevat muut poikkihallinnolliset politiikat. Strategia-asiakirja toteutetaan valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvion 2004 puitteissa. Hallituksen strategia-asiakirja 2003 on valmisteltu valtioneuvoston kanslian ja ministeriöiden yhteistyönä. Strategia-asiakirja on nyt laadittu ensimmäistä kertaa. Politiikkaohjelmien osalta laadintaa ovat johtaneet koordinoivat ministerit ja ministeriryhmät sekä kunkin politiikkaohjelman ohjelmajohtajat. Tulevina vuosina strategia-asiakirja tarkistetaan kehyspäätöksen yhteydessä ja sen laadinta yhteensovitetaan vuosittaiseen talousarvioprosessiin.			
Avainsanat: Hallitusohjelmat, politiikkaohjelmat, ohjelmajohtaminen, hankkeet			
Muut tiedot:			
Sarjan nimi ja numero: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2003		ISSN: 0782-6028	ISBN: 952-5354-41-5
Kokonaissivumäärä: 98	Kieli: Fi	Hinta:	Luottamuksellisuus: julkinen
Jakaja: Valtioneuvoston kanslia		Kustantaja: Valtioneuvoston kanslia	

Sisällys

JOHDANTO		7
I	POLITIikkaOHJELMAT	9
1	HALLITUKSEN TYÖLLISYYSSTRATEGIA JA TYÖLLISYYDEN POLITIikkaOHJELMA	9
1.1	Taloukasvun ja työllisyyden vahvistaminen	9
1.2	Työllisyyden politiikkaohjelma	14
1.3	Työurien pidentäminen	17
1.3.1	Koulutuspolitiikan osa-alue	17
1.3.2	Työelämän kehittämisen osa-alue	18
1.4	Työllisyysohjelman rahoituskehys	19
1.5	Ohjelman organisointi ja seuranta	20
2	YRITTÄJYYDEN POLITIikkaOHJELMA	21
2.1	Tavoitteena yritteliäs yhteiskunta	21
2.2	Yrittäjyyden politiikkaohjelman toteutussuunnitelma	22
2.2.1	Osa-alueet	23
2.2.2	Yrittäjyyden politiikkaohjelman rahoituskehys	27
2.2.3	Ohjelman organisointi ja seuranta	28
3	TIETOYHTEISKUNTAOHJELMA	29
3.1	Tieto- ja viestintätekniikan suomat mahdollisuudet laajaan käyttöön koko yhteiskunnassa	29
3.2	Tietoyhteiskuntaohjelman toteutussuunnitelma	31
3.2.1	Osa-alueet	31
3.2.2	Tietoyhteiskuntaohjelman rahoituskehys	38
3.2.3	Tietoyhteiskuntaohjelman organisointi ja seuranta	39
4	KANSALAISVAIKUTTAMISEN POLITIikkaOHJELMA	40
4.1	Tavoitteena kansalaisten aktiivinen osallistuminen	40
4.2	Politiikkaohjelman toteutussuunnitelma	42
4.2.1	Osa-alueet	42
4.2.2	Politiikkaohjelman rahoituskehys	43
4.2.3	Politiikkaohjelman organisointi ja seuranta	44
II	HALLITUKSEN MUUT POIKKIHALINNOLLISET POLITIikat	45
1	ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka SEKÄ EUROOPAN UNIONI	45
1.1	Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka	45
1.2	Aloitteellinen ihmisoikeuspolitiikka	47
1.3	YK:n vuosituhatjulistuksen kansallinen toimeenpano	48
1.4	Globalisaation hallinnan kehittäminen – Helsinki-prosessi	48
1.5	Kansainvälisen kauppajärjestelmän vahvistaminen	49
1.6	Euroopan unioni	50

2	HYVINVOINTI, TERVEYS JA TASA-ARVO	53
	2.1 Edistetään väestön terveyttä ja toimintakykyä	53
	2.2 Ehkäistään ja hoidetaan syrjäytymistä	55
	2.3 Varmistetaan toimivat sosiaali- ja terveyspalvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva	56
	2.4 Edistetään lapsiperheiden hyvinvointia	58
	2.5 Valmistellaan maahanmuuttopoliittinen ohjelma	59
	2.6 Edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa	60
3	KOULUTUS JA KULTTUURI	60
	3.1 Kehitetään koulutusta ja aiennetaan työelämään pääsyä	60
	3.2 Vahvistetaan suomalaista kulttuuria	61
4	TUTKIMUS, TEKNOLOGIA JA INNOVAATIOTOIMINTA	63
	4.1 Tutkimus- ja kehitysrahoitus	63
	4.2 Tieteellinen tutkimus osaamisen perustana	64
	4.3 Teknologia- ja innovaatiopolitiikka	65
5	KUNNAT, ALUEET JA VALTIONHALLINTO	67
	5.1 Otetaan käyttöön peruspalveluohjelma ja -budjetti sekä kehitetään valtionosuusjärjestelmää	67
	5.2 Parannetaan alueellista tasapainoa sekä vahvistetaan alueita ja seutuja	70
	5.3 Päivitetään maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma	78
	5.4 Jatketaan Kansallisen metsäohjelma 2010:n toteuttamista	79
	5.5 Parannetaan julkisen hallinnon ja palvelujen tuottavuutta toimenpideohjelmalla	81
	5.6 Valtion omistajaohjauksen organisointi	82
	5.7 Varmistetaan valtiotyönantajan kilpailukyky	82
6	YMPÄRISTÖ- JA ENERGIA	83
	6.1 Uusitaan ilmastostrategia	83
	6.2 Tehostetaan Itämeren suojelua	84
	6.3 Laaditaan kestävä tuotannon ja kulutuksen ohjelma	86
7	LIIKENNEPALVELUT JA -TURVALLISUUS	87
	7.1 Parannetaan liikenneturvallisuutta	87
	7.2 Turvataan toimivat liikennepalvelut	90
	7.3 Turvataan suomalainen merenkulku	92
8	KANSALAISTEN TURVALLISUUS JA OIKEUDEN KÄYTTÖ	93
	8.1 Laaditaan sisäisen turvallisuuden ohjelma	93
	8.2 Varmistetaan oikeuden nopeampi ja varmempi saatavuus	96

Johdanto

Hallitusohjelmassa todetaan, että 2000-luvun hyvinvointiyhteiskunta on osaamista korostava, työntekoon ja yrittämiseen kannustava, sosiaalisesti oikeudenmukainen ja alueellisesti tasapainoinen. Hallituksen päätavoitteena on kehittää hyvinvointiyhteiskuntaa parantamalla työllisyyttä ja vähentämällä työttömyyttä, vahvistamalla peruspalveluja ja toimeentuloturvaa sekä tasapainottamalla alueellista kehitystä.

Hallitus on käynnistänyt laajan työllisyyttä, yrittäjyyttä ja talouskasvua tukevan sekä työttömyyttä vähentävän toimenpidekokonaisuuden. Hallituksen työllisyystavoitteiden saavuttamiseksi toteutetaan elvyttävää finanssipolitiikkaa, työntekoon kannustamista mm. tuloverotusta alentamalla, talouden vakauttamista sekä työllisyyttä parantavia rakenteellisia uudistuksia.

Tämän strategia-asiakirjan tarkoituksena on koota ja suunnata koko valtionhallinto toteuttamaan näitä hallituksen päätavoitteita. Strategia-asiakirja rakentuu pääosin hallinnonalarajat ylittävistä politiikkaohjelmista, jotka ovat työllisyysohjelma, yrittäjyyden politiikkaohjelma, tietoyhteiskuntaohjelma ja kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. Näiden lisäksi strategia-asiakirjaan on sisällytetty hallituksen erityisseurannassa olevat muut poikkihallinnolliset politiikat.

Strategia-asiakirja sisältää politiikkaohjelmien ja muiden politiikkojen tarkennetut ja seurattavissa olevat vaikuttavuus- tai muut keskeiset tavoitteet, konkreettiset toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi aikatauluineen sekä ohjelmien keskeiset perustelut. Strategia-asiakirjan toimenpiteitä toteutetaan valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden puitteissa. Politiikkaohjelmia ja muita strategia-asiakirjan toimenpiteitä tarkistetaan tarvittavilta osin vuoden 2004 talousarvion hyväksymisen jälkeen.

Strategia-asiakirjaan sisältymättömien hallitusohjelman muiden tavoitteiden toteutumista seurataan hallituksen vuosien 2004 ja 2006 toimenpidekertomusten yhteydessä.

Hallituksen strategia-asiakirjan käyttöönotto on osa ohjelmajohtamismallia, jolla uudistetaan hallitusohjelman toimeenpanoa ja seuranta sekä muuta valtioneuvoston piirissä tapahtuvaa keskeistä toimintaa. Strategia-asiakirjalla tehostetaan hallituksen keinoja edistää, ohjata ja valvoa hallitusohjelman toimeenpanoa. Sen avulla hallitus arvioi toimenpiteiden ja voimavarojen käytön tehokkuutta ja vaikuttavuutta sekä suuntaa niitä tarvittaessa uudelleen.

Hallituksen strategia-asiakirja 2003 on valmisteltu valtioneuvoston kanslian ja ministeriöiden yhteistyönä. Politiikkaohjelmien osalta strategia-asiakirjan laadintaa ovat johtaneet koordinoivat ministerit ja ministeriryhmät sekä kunkin poli-

tiikkaohjelman ohjelmajohtajat. Hallituksen strategia-asiakirja on nyt laadittu ensimmäistä kertaa. Tulevina vuosina strategia-asiakirja tarkistetaan kehyspäätöksen yhteydessä ja sen laadinta yhteensovitetaan vuosittaiseen talousarvioprosessiin.

I POLITIIKKAOHJELMAT

Hallituksen politiikkaohjelmat ovat väline, jolla hallitus varmistaa, että eri hallinnonaloilla käytettävissä olevat resurssit käytetään tehokkaasti, että toteutettavat toimenpiteet ovat mahdollisimman yhdensuuntaisia ja että eri hallinnonalojen yhteistyöstä saatavissa olevat edut käytetään täysimääräisesti hyödyksi hallitusohjelman keskeisten päämäärien edistämiseksi.

Politiikkaohjelmien toimenpiteiden resursoimiseksi on valtion talousarvioesityksessä 2004 määritelty ne eri ministeriöiden määrärahamomentit, joilta ohjelmaa rahoitetaan. Rahoitusta ja niiden kohdennusta koskevat tiedot on koottu myös tähän asiakirjaan. Toimenpiteitä on lisäksi linjattu vuotta 2004 pidemmällä aikajänteellä. Poliitiikkaohjelmien osalta on sovittu niiden poikkihallinnollisesta organisoinnista ja ministerityöryhmistä.

Politiikkaohjelmien toteuttamiseksi ministeriöiden välistä toimivaltajakoa ei muuteta. Poliitiikkaohjelman tavoitteet otetaan huomioon kunkin hallinnonalan suunnitellessa ja toteuttaessa toimivaltansa puitteissa omia toimenpiteitään.

1 HALLITUKSEN TYÖLLISYYSTRATEGIA JA TYÖLLISYYDEN POLITIIKKAOHJELMA

1.1 Talouskasvun ja työllisyyden vahvistaminen

Hallitusohjelmassa asetettu talous- ja työllisyyspolitiikan tärkein tavoite on työllisyyden lisääminen vähintään 100 000 hengellä vaalikauden loppuun mennessä. Vahva työllisyyskehitys on edellytys 75 prosentin työllisyysasteen saavuttamiselle seuraavan vaalikauden loppuun mennessä. Työllisyystavoitteiden saavuttaminen on välttämätöntä hyvinvointipalveluiden ja tulonsiirtojen rahoitusohjelman varmistamiseksi.

Työllisyystavoitteet voidaan saavuttaa vain jos talouskasvu on vahvaa ja rakenteeltaan työllistävä. Työllisyystavoitteen saavuttamiseksi talouskasvun palauttaminen kestäväälle kasvu-uralle on välttämätöntä. Vuoden 2003 ensimmäinen lisätalousarvio ja vuoden 2004 talousarvioesitys tukevat työllisyyttä maltillisin veroalennuksin ja talouden kasvuedellytyksiä tukevin, tarkoin suunnatuin menolisäyksin.

Valtion vuoden 2003 ensimmäinen lisätalousarvio sisältää lisäyksiä työllisyyspoliittisiin määrärahoihin, julkisten investointien aikaistamiseen (rata- ja tieverkko) sekä yksityisten investointien käynnistämisen tukemiseen.

Hallituksen keskeiset työllisyystavoitteet

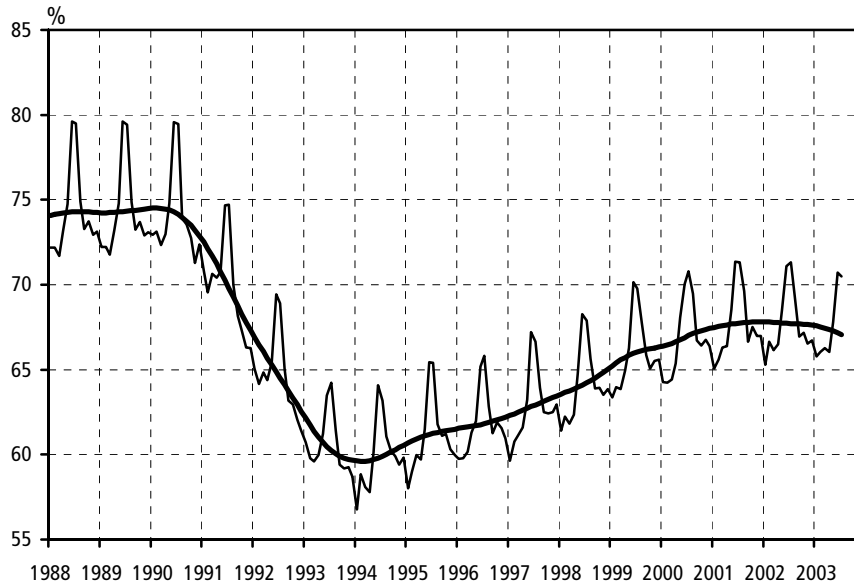
- Työllisyys kasvaa 100 000:lla vuoteen 2007 mennessä
- Työllisyysaste kohoaa
- Työttömyys alenee
- Työvoiman tarjonta kasvaa

Hallituskauden talouspolitiikka tähtää talouden kasvumahdollisuuksien ja rakenteiden vahvistamiseen parantamalla sekä yrittäjyyden edellytyksiä että kannustimia työn tekemiseen ja osaamisen kehittämiseen. Hyvän työllisyyskehityksen varmistamiseksi tarvitaan toimia, jotka edistävät työpaikkojen syntymistä sekä vähemmän koulutusta vaativilla aloilla että kannustavat osaamisen parantamiseen ja uusien taitojen hankkimiseen. Teknologian ja talouden nopea muutos edellyttää aiempaa enemmän panostamista elinikäiseen oppimiseen ja monimuotoiseen koulutukseen työuran eri vaiheissa.

Taloukskasvun edellytyksiä vahvistavien toimien lisäksi on huolehdittava yritysten ja kotitalouksien luottamuksen säilymisestä talouteen. Tämä voidaan saavuttaa harjoittamalla johdonmukaista valtiontalouden tasapainon vahvistamiseen tähtävää talouspolitiikkaa, jonka tavoitteena on tasapainon palauttaminen hallituskauden loppuun mennessä.

Taloudellisen kasvun aikaansaamiseksi ja julkisen talouden vakauden vahvistamiseksi on myös parannettava tuottavuutta sekä lisättävä julkisten palveluiden tuottamisen tehokkuutta. Tuottavuutta ja tehokkuutta lisätään rakenteita ja toimintatapoja uudistamalla, tietotekniikan käytöllä ja tehostamalla yleishallinnon toimintoja sekä yksityisen palvelusektorin tehokkaammalla hyväksikäytöllä julkisten palveluiden tuottamisessa. Kuntasektoria tehostetaan palvelurakenteita uudistamalla, seutuyhteistyöllä ja verkottumisella sekä uusilla palveluiden toimintamalleilla.

Kuvio 1 Työllisyysaste kuukausittain vuosina 1988–2003, prosenttia.

Lähde: Tilastokeskus.

Työllisyyskehityksen vahvistaminen yhteiskuntapolitiikan läpikäyvässä tavoitteena

Työllisyyskehityksen vahvistaminen on läpikäyvä tavoite kaikilla yhteiskuntapolitiikan lohkoilla. Vakauten tähtäävän talouspolitiikan ohella hyvää työllisyyskehitystä tuetaan:

- Koulutuspolitiikalla
- Tutkimus- ja kehitys- sekä muilla kasvupanostuksilla
- Veropolitiikalla
- Tukemalla maltillisten palkkaratkaisujen syntymistä
- Uudistamalla työelämää, työvoimapolitiikkaa ja hyvinvointi- ja eläkejärjestelmiä
- Tasapainoisella aluepolitiikalla

Hallitus vahvistaa talouskasvua ja työllisyyttä erityisillä poikkialuepolitiikalla, erityisesti työllisyys- ja yrittäjyysohjelmilla.

Hallitus on päättänyt T&K-panostuksen nostamisesta vuoden 2003 ensimmäisessä lisätalousarviossa ja sitä jatketaan vuonna 2004. Koulutuspolitiikassa tähdätään työmarkkinoille tulevien ja ikääntyvien työntekijöiden osaamisen kehittämiseen.

seen. Koulutusjärjestelmän toimintaa tehostetaan siten, että opintoajat lyhenevät.

Toteutetut ja vuodelle 2004 esitetyt veroalennukset tukevat kotimaista kysyntää suhdannetilanteeseen sopivalla tavalla ja vahvistavat talouden kasvupotentiaalia parantamalla työnteon kannattavuutta. Työttömyyden ehkäisemiseksi hallitus on päättänyt tehostaa aktiivista työvoimapolitiikkaa etupainotteisesti siten, että lähivuosina aktivointitoimien piirissä on oleellisesti nykyistä enemmän henkilöitä.

Työllistymisen kannustimia on tarkoitus parantaa vuoden 2004 talousarvioesityksen mukaisesti lieventämällä puolison tulojen yhteensovitusta työmarkkinatuen kanssa sekä korottamalla työmarkkinatuen ja kuntouttavan työtoiminnan ylläpitokorvausta. Samalla hallitus päätti käynnistää valmistelun, joka tähtää enimmäiskeston määrittämiseen passiivisena tukena maksettavalla työmarkkinatuelle.

Työttömiä työnhakijoita on lähes 300 000 ja siitä noin kaksi kolmannesta on pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömiä. Rakenteellisen työttömyyden alentaminen edellyttää yleisen talous- ja rakennepolitiikan onnistumisen lisäksi työvoima- ja muiden viranomaisten yhteistyön kehittämistä. Tämä on työllisyyden politiikkaohjelman keskeinen sisältö yhdessä muiden työvoiman tarjontaa lisäävien toimien kanssa.

Hallitus pyrkii uudistamaan työelämää ja siihen vaikuttavia yhteiskuntapoliittisia järjestelmiä siten, että työelämässä voidaan pysyä kauemmin ja että työvoiman tarjonta voi lisääntyä. Samalla helpotetaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Tämä tehdään yhteistyössä työmarkkinaosapuolien kanssa.

Hallitus on vuoden 2004 talousarvioesityksessä parantanut työllistymisen kannustimia ja lisännyt aktiivisen työvoimapolitiikan rahoitusta.

Verotuksen keventäminen ja sen rakenteen kehittäminen

Työhön kohdistuvaa verorasitusta kevennetään hallitusohjelman ja hallituksen kehyspäätöksen mukaisesti. Työnteon kannustavuuden lisäämiseksi alennukset painotetaan pieni- ja keskituloisiin.

Ansiotuloverotuksen kevennykset toteutetaan vaalikaudella etupainotteisesti. Koko hallituskauden kevennysvaran mitoituksessa otetaan huomioon valtiontalouden liikkumavara. Ansiotulojen verotusta on jo kevennetty vuoden 2003 ensimmäisellä lisätalousarviolla 295 miljoonalla eurolla ja vuodelle 2004 hallitus ehdottaa kevennyksen jatkamista edelleen 775 miljoonalla eurolla.

Hallitus parantaa työn antamisen ja vastaanottamisen kannustavuutta erityisesti matalan tuottavuuden aloilla. Matalapalkka-alojen verotuesta tehtävät päätökset valmistellaan vuoden 2004 aikana niin, että ne voidaan ottaa käyttöön vuoden

2005 talousarviossa. Matalapalkka-alojen verokiilaa kavennetaan sekä työntekijöiden (keventämällä pienituloisten verotusta) että työnantajien (alentamalla työnantajamaksuja) puolelta.

Pääoma- ja yritysverotusta tarkistetaan veronsaajien asema ratkaisussa turvaten. Yritysverotusta kevennetään Suomen verojärjestelmän kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi. Osinkoverotusta uudistetaan luopumalla yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä ja saattamalla osingot osittain kahdenkertaisen verotuksen piiriin pk-yritysten ja niiden maksamien osinkojen verotusta kuitenkin kiristämättä.

Yritys- ja pääomaverotuksen tarkistusehdotuksissa otetaan huomioon pääomaan ja yrittämiseen kohdistuvan verotuksen kokonaisuus ja niiden kohteena ovat:

- Yhteisö- ja pääomaverokannan alentaminen
- Osinkoverotuksen taso
- Ansiotuloverotuksen ylimmät marginaaliveroasteet
- Varallisuusverotus
- Pitkäaikaisen säästämisen verokohtelu
- Yritysveron pohjaan vaikuttavat tekijät
- Verotusarvojen helpotukset perheyritysten ja maatilojen sukupolvenvaihdosten edistämiseksi

Yritys- ja pääomaverouudistuksen sisällöstä päätetään marraskuussa 2003 ja niiden toimeenpanon edellyttämät lakiesitykset annetaan eduskunnalle kevätkaudella 2004. Uudet verolait tulevat voimaan vuoden 2005 alusta kuitenkin niin, että yritysten sukupolvenvaihdosta koskevat uudistukset tulevat voimaan jo vuonna 2004.

Euroopan unionin laajentuessa ja erityisesti Viron tullessa Euroopan unionin jäseneksi 1.5.2004 Suomen mahdollisuudet ylläpitää nykyisiä alkoholin valmisteverokantoja heikkenevät. Hallitusohjelmassa sovittujen periaatteiden mukaisesti alkoholiverotusta ehdotetaan alennettavaksi vuoden 2004 maaliskuun alusta, jotta alkoholiverotuksen veropohja kyettäisiin säilyttämään mahdollisimman hyvin ja alkoholin maahantuonnin haitat voitaisiin minimoida. Keskimääräinen alkoholiveron alennus on 33 prosenttia. Tämä alentaa kuluttajahintoja noin 22 prosentilla.

Ravintoloiden ja henkilöstöruokaloiden ruokatarjoilun arvonlisäverotuksen alentamisesta päätetään vaalikauden puolivälissä ja kun on tiedossa sen sopivuus Euroopan unionin veropolitiikkaan. Suomi tukee EU:n komission ehdotusta ravintolapalveluiden liittämistä arvonlisäverotuksessa alennettujen verokantojen luetteloon.

1.2 Työllisyyden politiikkaohjelma

Hallitus toteuttaa vaalikauden aikana lukuisia työllisyysasteen nostamiseen ja työttömyyden alentamiseen vaikuttavia toimenpiteitä. Osa toimenpiteistä toteutetaan hallitusohjelman mukaisesti poikkihallinnollisessa työllisyysohjelmassa. Hallituksen työllisyyteen ja työvoiman kysynnän lisäämiseen vaikuttavat yleiset toimenpiteet sekä politiikkaohjelmista erityisesti yrittäjyysohjelma ovat keskeisiä myös työllisyysohjelman tavoitteiden toteutumiseksi. Työllisyysohjelman painopiste on rakenteellisen työttömyyden alentamisessa ja työvoiman tarjonnan edistämässä.

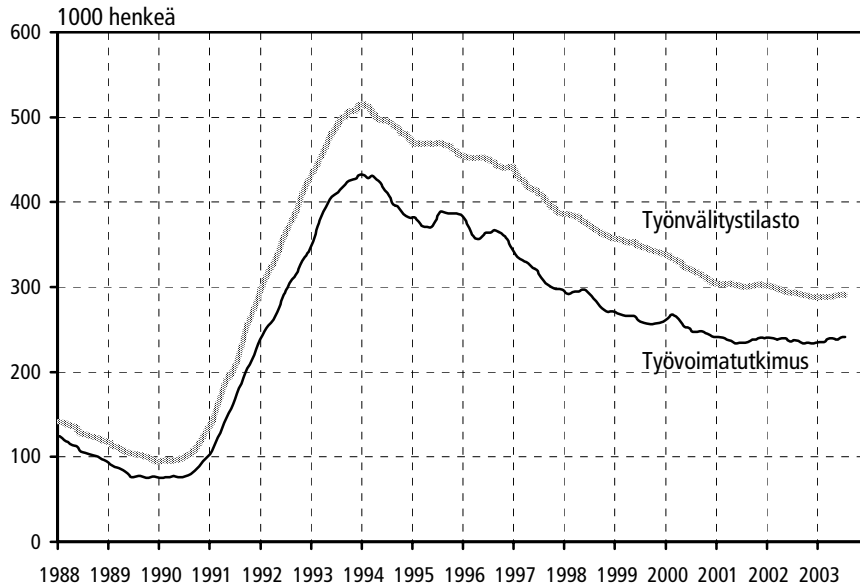
Ohjelman päätavoitteita ovat:

- Rakenteellisen työttömyyden alentaminen ja syrjäytymisen ehkäisy
- Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen ja varautuminen ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työvoiman niukkuuteen
- Työmarkkinoilla nykyistä pidempään pysyminen
- Työn tuottavuuden lisääminen sekä työn organisoinnin ja mielekkyyden parantaminen

Työllisyysohjelma toteutetaan neljänä osahankkeena, jotka sisältävät useita konkreettisia toimenpiteitä. Osahankkeet ovat seuraavat:

1. Julkisen työvoimapalvelun palvelurakenteen uudistaminen
2. Työmarkkinatuen aktivointi
3. Työvoimapolitiittiset aktiiviohjelmat ja koulutus
4. Työurien pidentäminen (ks. kohta I 1.3)

Kuvio 2 Työttömyys kuukausittain vuosina 1988–2003, kausivaihtelusta puhdistetut luvut, 1 000 henkeä.

Lähteet: Tilastokeskus (työvoimatutkimus) ja työministeriö (työnvälitystilasto).

Julkisen työvoimapalvelun palvelurakenteen uudistaminen

Työllisyysohjelman keskeinen osa on rakenteellisen työttömyyden alentamiseksi ja työllisyysasteen nostamiseksi vuosina 2004–2006 toteutettava julkisen työvoimapalvelun rakenteellinen uudistus. Työnvälitys ja vaikeasti työllistyvien palvelut eriytetään kokoamalla vaikeimmin työllistyvien palvelut ja resurssit työvoiman palvelukeskuksiin.

- Vuosina 2004–2006 perustetaan noin 40 työvoiman palvelukeskusta alue- ja paikallistason viranomaisten ja muiden palveluntuottajien asiantuntijaverkostoksi. Verkoston tehtävänä on tarjota elämänhallinnasta ja työnhaun tuesta monipuolisiin aktiivisiin toimenpiteisiin tukea työttömille, joiden työmarkkinoille auttamiseen nykyiset palvelut ovat osoittautuneet riittämättömiksi.
- Niillä alueilla, joille perustetaan työvoiman palvelukeskuksia, työvoimatoimistoista kehitetään työnhakukeskuksia. Niiden toiminnassa painotetaan työnvälitys- ja työnhakupalvelujen tarjoamista tavoitteena varmistaa osaavan työvoiman saatavuus ja avoimille työmarkkinoille sijoittumisen tukeminen.

Työmarkkinatuen aktivointi

Työmarkkinatuen käyttöä työnhakuvalmiuksia parantavana aktiivisena tukimuotona lisätään, ja työmarkkinatuella olevien aktiiviohjelmien tasoa nostetaan merkittävästi nykyiseltä tasolta. Toimenpiteet liittyvät työvoimapalvelujen rakenteelliseen uudistamiseen. Työmarkkinatuen aktiivikäyttöä lisätään seuraavilla toimenpiteillä:

- Ylläpitokorvauksista kehitetään aktivointilisä, jolla parannetaan työhakijoiden omaa aktiivisuutta ja osallistumismahdollisuuksia työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Lakiesitykset valmistellaan vuoden 2004 talousarvioon liittyen siten, että aktiivitoimenpiteiden ajalta maksettavaa ylläpitokorvausta voidaan korottaa vuoden 2004 alusta.
- Valmistellaan malli, jossa työmarkkinatuen saajan tulee tuen ehtona tietyn työttömyysajan jälkeen osallistua aktiivitoimenpiteisiin. Osallistumisvelvollisuuden edellytyksenä on, että varmistetaan aktiivitoimenpiteiden riittävyys.
- Selvitetään kuntien ja valtion välisiä rahoitusmalleja, joilla voidaan kannustaa kuntia entistä tehokkaampaan työttömyyden hoitoon. Osallistumisvelvollisuuden ja rahoitusmallien selvitykset valmistellaan vuoden 2004 aikana.

Työvoimapolitiittiset aktiiviohjelmat ja koulutus

Työvoimapolitiittisia aktiiviohjelmiä kehitetään ennaltaehkäisemään pitkäaikaisyöttömyyttä ja helpottamaan sijoittumista avoimille työmarkkinoille. Tavoitteena on, että työvoima- ja koulutuspolitiittiset ohjelmat ja toimenpiteet vastaavat nykyistä paremmin sekä työnantajien että työnhakijoiden tarpeisiin. Toimenpiteiden ja ohjelmien laatua ja vaikuttavuutta parannetaan. Työkykynsä pysyvästi menettäneet ohjataan asianomaisten tukijärjestelmien piiriin.

- Kaikille pitkäaikaistyöttömille laaditaan yksilöllinen aktiiviohjelma ja toteutetaan pitkäkestoiset palveluprosessit
- Kaikille nuorille tarjotaan koulutus-, työharjoittelu- tai työpajatoimenpiteet kolmen työttömyyskuukauden jälkeen
- Oppisopimuskoulutusta ja työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen yhteishankintaa lisätään
- Ammatillisen koulutuksen ennakointia ja työelämäyhteyksiä parannetaan
- Nopeutetaan nuorten siirtymistä koulutukseen, yhteishakua tehostetaan, opinto- ja ammatinvalinnanohjausta parannetaan ja lisätään käytännön tutustumista elinkeinoelämään
- Sosiaalisten yritysten asema vakinaistetaan lainsäädännöllä vuoden 2004 alusta
- Nuorten työpajatoiminta vakinaistetaan
- Aikuisväestön koulutusmahdollisuuksia parannetaan Noste-ohjelman avulla

- Pitkäaikaistyöttömien eläkemahdollisuuksien selvittämishanketta (ELMA-projekti) jatketaan ja laajennetaan koko maahan.

1.3 Työurien pidentäminen

1.3.1 Koulutuspolitiikan osa-alue

Hallituksen tavoitteena on lisätä työvoiman tarjontaa ja parantaa työvoiman valmiuksia vastaamaan aikaisempaa täsmällisemmin työelämän tarpeisiin. Tämän toteuttamiseksi nopeutetaan nuorten siirtymistä koulutukseen ja työmarkkinoille. Tavoitteena on, että korkeakoulutuksen aloittamisikä ja tutkinnon suorittamisikä laskee, koulutuksen läpäisy nousee ja keskeyttäminen vähenee ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluopinnoissa.

Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää yliopistojen tutkintorakenteiden kehittämistä sekä opintojen ohjauksen ja keskeyttämisen vähentämisen tehokkaita tukitoimia. Hallitus vahvistaa myös aikuiskoulutusjärjestelmää, lisää ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmän kannustavuutta sekä kehittää ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoitusta.

Täysipäiväisen ja suunnitelmallisen opiskelun mahdollistamiseksi ja opiskeluaikojen lyhentämiseksi opiskelijoiden opintososiaalista asemaa on kohennettava.

- Opiskelijavalintojen kehittämistä selvittää selvitysmies, jonka työn määräaika on 27.2.2004. Selvitysmiehen tehtävänä on selvittää mahdollisuuksia yliopistojen yhteisvalintajärjestelmän kehittämiseksi ja tehdä ehdotus yhteisvalintajärjestelmän tai muun valintayhteistyömallin toteuttamisesta.
- Opetusministeriö laatii toimenpideohjelman, jolla edistetään tutkintojen suorittamista tavoiteajassa. Samassa yhteydessä kehitetään opintotukijärjestelmää kannustavammaksi. Toimenpideohjelmaa valmistelee työryhmä ja opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskevaa toimenpideohjelmaa selvitysmies. Työryhmän ja selvitysmiehen määräaika on 30.11.2003.

Tavoitteet ja toteutussuunnitelma tarkentuvat valmisteilla olevassa koulutuksen ja tutkimuksen vuosia 2003–2008 koskevassa kehittämissuunnitelmassa. Tavoitteena on, että valtioneuvosto päättää kehittämissuunnitelmasta marras-joulukuussa 2003.

1.3.2 Työelämän kehittämisen osa-alue

Hallituksen keskeinen tavoite, työllisyysasteen nostaminen edellyttää nykyistä pidempää työelämässä pysymistä. Tavoitteena on, että työhön osallistumisaste eri ikäryhmissä nousee ja työssäoloaika pitenee nykyisestä 2–3 vuotta. Sosiaaliturvaa kehitetään kannustamaan työssä jatkamista nykyistä paremmin. Työhyvinvointia ja työolosuhteita parannetaan nostamalla työelämän laatua, vähentämällä työtapaturmia, ammattitauteja ja sairauspoissaoloja. Samaa tavoitetta tukee työsuojelun, työterveyshuollon ja kuntoutuksen tehostaminen sekä työn, perhe-elämän ja vapaa-ajan yhteensovittamisen parantaminen. Toimenpiteillä nostetaan myös työn tuottavuutta.

- Yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa selvitetään mahdollisuudet muuttaa suurten työnantajien työkyvyttömyyseläkkeiden omavastuuta sekä yritysten työeläkemaksuperusteita nykyistä enemmän työssä pysymistä kannustaviksi.
- Työn tuottavuutta ja työssä jaksamista edistetään aikuisväestön ammattitaitoa kohottamalla ja työelämäohjelmien toimenpiteillä. Työelämäohjelmien hankkeet kohdennetaan erityisesti työn laadun ja sisällöllisen palkitsevuuden kehittämiseen. Hankkeilla tuetaan elinikäistä oppimista ja kansallisen innovaatiojärjestelmän kehittämistä.
- Selvitetään ikääntyneiden mahdollisuudet osa-aikatyöhön ilman sosiaaliturvan heikennyksiä. Tässä tarkoituksessa soviteltua työttömyysetuutta koskevaan lainsäädäntöön (ansiopäiväraha, peruspäiväraha ja työmarkkinatuki) valmistellaan muutokset, joiden mukaan ikääntyneille voidaan maksaa työttömyysetuutta sovitellun päivärahan enimmäisajan täyttymisestä huolimatta. Muutokset voivat tulla voimaan vuoden 2004 alusta.
- Kehitetään työlainsäädäntöä niin, että perheen ja työn yhteensovittamismahdollisuudet paranevat.

Lisäksi hallitus käynnistää seuraavia poikkihallinnollisia selvitys- ja lainsäädäntö-hankkeita:

- Yhteistoimintalainsäädäntö uudistetaan
- Hankkeiden ja palveluiden tarjouskilpailuun liittyvät työelämän epäkohdat selvitetään
- Yritystoiminnan ulkomaille siirtämisestä aiheutuvat lainsäädäntötarpeet selvitetään
- Määräaikaisten työsuhteiden käytöstä aiheutuvia turvattomuustekijöitä torjutaan
- Ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteiden ehtojen valvontaa kehitetään
- Harmaan talouden torjuntamahdollisuuksia kehitetään
- Työsuojelun valvontalainsäädäntö uudistetaan

- Sosiaaliturvaa kehitetään kannustamaan työssä jatkamista nykyistä paremmin

Muutokset työlainsäädäntöön valmistellaan kolmikantaisesti yhdessä työmarkkinajärjestöjen ja asianomaisten ministeriöiden kanssa hallituskauden aikana.

Työelämän vetovoiman vahvistamiseksi on käynnistetty valtakunnallinen toimenpideohjelma työssäoloajan jatkamisesta, työssä jaksamisesta ja kuntoutuksesta (Veto-ohjelma), vuosille 2003–2007. Ohjelman osa-alueita ovat:

- Hyvä työelämän laatu ja turvallisuuskulttuuri
- Tehokas työterveyshuolto ja kuntoutus
- Työelämän moninaisuus ja tasa-arvo sekä
- Kannustava toimeentuloturva ja työssäoloaika

Ohjelman toimenpiteistä vastaavat sosiaali- ja terveysministeriön alaiset virastot ja laitokset yhteistyössä ministeriöiden kanssa.

Hallitus jatkaa tulopoliittisen sopimuksen 2003–2004 mukaisesti Työelämän kehittämishjelmaa ja Kansallista tuottavuushjelmaa uudella Tykes-ohjelmalla (Työelämän tuottavuuden ja laadun ohjelmakokonaisuus). Tämän vuosina 2003–2009 toteutettavan ohjelman osa-alueita ovat:

- Laadullisesti kestävää tuottavuuskasvua ja henkilöstön osallistumismahdollisuuksia työpaikoilla edistävien projektien tukeminen
- Työelämän kehittämismenetelmien kehittäminen
- Työpaikkojen sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välisen kehittämissyhteistyön vahvistaminen
- Hyvien käytäntöjen levittäminen työelämässä

Tykes-ohjelman toteuttamisesta vastaavat erityisesti työministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä kauppa- ja teollisuusministeriö.

Työelämäohjelmien koordinoinnista huolehditaan hallituksen työllisyysohjelman yhteydessä.

1.4 Työllisyysohjelman rahoituskehys

Työllisyyden politiikkaohjelmaa on tarkoitus rahoittaa seuraavilta momenteilta niille vuoden 2004 talousarviossa osoitettujen määrärahojen puitteissa:

Sisäasiainministeriön pääluokka: 26.98.61 (Euroopan aluekehitysrahaston osallistuminen EU:n rakennerahasto-ohjelmiin), 26.98.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus sisäasiainministeriön osalta)

Opetusministeriön pääluokka: 29.01.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus opetusministeriön osalta), 29.60.31 (Valtionosuus ja -avustus ammatillisen koulutuksen käyttökustannuksiin), 29.69.31 (Valtionosuus ja -avustus ammatilliseen lisäkoulutukseen), 29.69.34 (Valtionavustus aikuisten koulutustason kohottamishjelmaan), 29.99.51 (Nuorten työpajatoiminnan kehittäminen ja ennaltaehkäisevä huumetyö)

Kauppa- ja teollisuusministeriön pääluokka: 32.30.45 (Yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden tukeminen), 32.30.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus kauppa- ja teollisuusministeriön osalta)

Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokka: 33.01.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus sosiaali- ja terveysministeriön osalta), 33.01.63 (Eräät erityishankkeet), 33.17.53 (Valtionosuus työttömän omaehtoisen koulutuksen toimeentuloturvasta), 33.17.54 (Valtionosuus aikuiskoulutustuesta), 33.32.30 (Valtionosuus kunnille sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksiin)

Työministeriön pääluokka: 34.01.23 (Työelämäohjelmat ja työpoliittinen tutkimus), 34.01.63 (Valtionavustus työelämäohjelmahankkeisiin), 34.05.61 (Euroopan sosiaalirahaston osallistuminen EU:n rakennerahasto-ohjelmiin), 34.05.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus työministeriön osalta), 34.06.21 (Työvoima-asiain paikallishallinnon toimintamenot), 34.06.29 (Työllistämisen-, koulutus-, ja erityistoimet), 34.06.31 (Valtion korvaus kunnille kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä), 34.06.50 (Työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen osallistuvien opintososiaaliset edut), 34.06.52 (Työmarkkinatuki)

1.5 Ohjelman organisointi ja seuranta

Työllisyyden politiikkaohjelmaa johtaa ja koordinoi työministeri. Poliitiikkaohjelman kehittämiseksi ja päätöksenteon tueksi on perustettu ministerityöryhmä. Ohjelman toimet toteutetaan kussakin ministeriössä ja toimeenpanon toteutusta seuraa ministeriryhmä.

Työministeriä avustaa ohjelmajohtaja. Yhteistyöministeriöihin (OPM, KTM, STM, VM, SM, VNK) nimetään työllisysohjelman valmistelusta, toimeenpanosta ja seurannasta vastaavat henkilöt, jotka muodostavat työllisysohjelman johtoryhmän. Työllisysohjelman neljän osa-alueen valmistelua, toimeenpanoa ja seuranta varten voidaan muodostaa tarpeellisia hankeryhmiä tai -verkostoja.

Ministeriöiden lisäksi ohjelman toimeenpanossa on tarkoitus tehdä tiivistä yhteistyötä Suomen Kuntaliiton ja Kansaneläkelaitoksen sekä koulutus- ja työllistymistä edistäviä palveluja tuottavien organisaatioiden kanssa.

Työmarkkinajärjestöt ovat keskeinen sidosryhmä, joiden kanssa ohjelman toteutusta käsitellään säännöllisesti työministeriön yhteydessä toimivassa työasiainneuvostossa ja työpoliittikan neuvottelukunnassa ja sen jaostoissa.

Työvoiman palvelukeskusten toteutusta, ohjausta ja seurantaan varten asetetaan ohjausryhmä.

Työllisyysohjelman tavoitteiden ja keskeisten toimenpiteiden vaikuttavuuden seurantaan ja arviointia varten kehitetään tarkastelukehikko. Keskeiset seuranta-mittarit ohjelman vaikutusten arvioimiseksi valmistellaan yhdessä ohjelman toteutukseen osallistuvien ministeriöiden kanssa. Ohjelmaa seurataan tiiviisti ja säännöllisesti tarkastelukehikon avulla.

2 YRITTÄJYYDEN POLITIIKKAOHJELMA

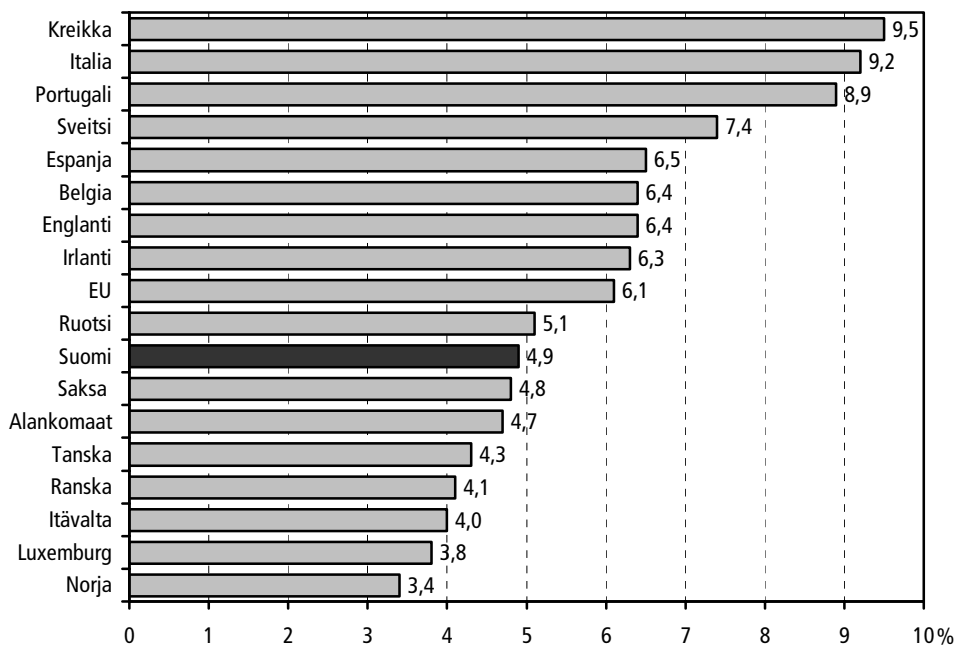
2.1 Tavoitteena yritteliäs yhteiskunta

Hallituksen talouspolitiikan tavoitteena on luoda toimintapuitteet, jotka edesauttavat yritysten perustamista, kasvua ja kansainvälistymistä. Tärkeintä on turvata talouden kasvu, kohtuullinen ja vakaa korkotaso sekä alhainen inflaatio, koska ne antavat yrityksille mahdollisuuden investoida ja työllistää pitkäjänteisesti. Osana talous- ja elinkeinopolitiikkaansa hallitus toteuttaa yrittäjyyden politiikkaohjelman.

Tavoitteena on varmistaa yritysten toimintaympäristön vakaa ja pitkälläkin aikavälillä ennustettavissa oleva kehitys sekä nostaa Suomi yrittäjyyden toimintaedellytysten suhteen Euroopan kärkimaiden joukkoon. Markkinatalouden toimivuus taataan ja yritysten ja yrittäjien merkitys taloudellisen kasvun ja työllisyyden luojina suomalaisessa yhteiskunnassa kasvaa.

Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää olemassa olevan yrityskannan jatkuvaa kehittymistä, yrityskannan uusiutumista, yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä yrittäjyyttä suosivia kilpailuolosuhteita.

Kuvio 3 Yrittäjien (pl. maatalousyrittäjät) osuus vähintään 15-vuotiaasta väestöstä vuonna 1999, prosenttia.

Lähde: Eurostat NewCronos (perustuu EU:n työvoimatutkimukseen huhtikuulta 1999).

2.2 Yrittäjyyden politiikkaohjelman toteutussuunnitelma

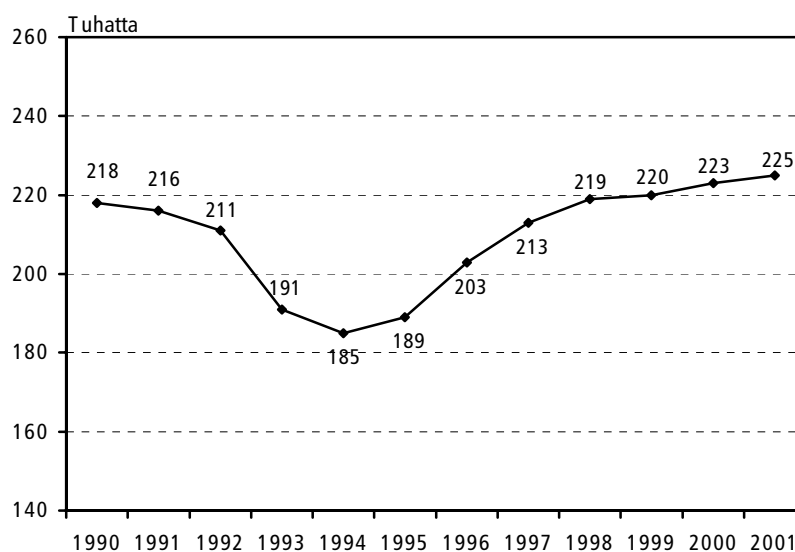
Yrittäjyyden politiikkaohjelma on väline, jolla hallitus varmistaa, että eri hallinnonaloilla käytettävissä olevat mittavat resurssit käytetään tehokkaasti, että toteutettavat toimenpiteet ovat mahdollisimman yhdensuuntaisia, että ne eivät ole toisilleen päällekkäisiä ja että eri hallinnonalojen yhteistyöstä saatavissa olevat edut käytetään täysimääräisesti hyödyksi. Käytettävissä olevien voimavarojen (esimerkiksi teknologiarahoitus, yleinen elinkeinotuki, aluekeskusohjelma, maaseutupoliittinen ohjelma, työvoimapoliittisten varojen käyttö yrittäjyyden edistämiseen sekä ammattikorkeakoulu- ja yliopistoverkosto) tehokas käyttö varmistetaan panostamalla hallinnonalojen välisen yhteistyökyvyn lisäämiseen ja alueilla olevan asiantuntemuksen hyväksikäyttöön.

Yrittäjyyden politiikkaohjelman toteuttamiseksi hallinnollista toimivallanjakoa ei muuteta. Yrittäjyyden politiikkaohjelman tavoitteet otetaan huomioon kunkin hallinnonalan suunnitellessa ja toteuttaessa toimivaltansa puitteissa omia toimenpiteitään.

On tärkeää, että julkisen sektorin toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa yrittäjien ja yritysten käytännön tarpeet otetaan huomioon. Ohjelman valmistelussa ja toteutuksessa pidetään tiiviisti yhteyttä eri sidosryhmiin ja eri alojen yrittäjiin.

Ohjelmasta tiedottaminen ja viestintä on aktiivista ja avointa.

Kuvio 4 Yritysten määrän kehitys vuosina 1990–2001 (vuonna 2001 yrityksiä 224 847 kpl), tuhansia.

Lähde: Tilastokeskus (yritysrekisteri).

2.2.1 Osa-alueet

Yrittäjyyden politiikkaohjelma koostuu viidestä osa-alueesta. Ne ovat:

1. Yrittäjyyskasvatus ja yritysneuvonta
2. Yritysten perustaminen, kasvu ja kansainvälistyminen
3. Yritystoimintaan vaikuttavat verot ja maksut
4. Alueiden yrittäjyys
5. Yrityksiä koskevat säädökset ja markkinoiden toiminta.

Jäljempänä kuvataan yrittäjyyden politiikkaohjelman keskeinen sisältö vuosina 2003–2004 sekä tärkeimpiä nyt tehtäviksi päätettyjä yksittäisiä toimenpiteitä.

Yrittäjyyskasvatus ja yritysneuvonta

Kansalaisten valmiuksia ryhtyä halutessaan yrittäjiksi lisätään yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen keinoin sekä liiketoimintaosaamista vahvistamalla. Tavoitteena on lisätä yrittäjyyden houkuttelevuutta yhtenä uravaihtoehtona. Yrittäjyyden ja yritystoiminnan osaamispohjan vahvistaminen kattaa koko koulujärjestelmän.

- Opetusministeriö on päättänyt yrittäjyyskasvatuksen linjauksista 15.11.2001. Opetusministeriö arvioi ja tarkistaa linjaukset vuoden 2004 alkuun mennessä koulujärjestelmän eri asteiden näkökulmista.
- Pienten ja keskiuurten yritysten liiketoimintaosaamista vahvistetaan keskeisimmillä yritystoiminnan osa-alueilla. Tämä on julkisesti rahoitetun yritysneuvontatoiminnan painopistealue lähivuosina. Työvoima- ja elinkeinokeskukset (TE-keskukset) käynnistävät liiketoimintasuunnitelman laatimishjelman.

Yritysneuvonnan resursseja suunnataan ensi sijassa yrittäjiksi aikovien, yrittäjien ja yritysten tarpeista lähtevään yritysneuvontaan. Julkisesta rahoituksesta riippumattoman yritysneuvonnan asemaa markkinoilla edistetään.

- Syksyn 2003 aikana tehdään selvitys Suomessa kokonaan tai osittain julkisin varoin toteutettavasta yritysneuvonnasta ja siihen käytetyistä taloudellisista ja henkilöstöresursseista. Vuoden 2004 aikana arvioidaan resursien käytön mahdolliset uudistustarpeet.
- Perustetaan noin 50 seudullista yrityspalvelupistettä vahvistamaan alueellista yritystoimintaa.
- Sukupolvenvaihdoksia varten tarvittavaa yritysneuvontaa tehostetaan julkisin varoin rahoitetuissa yritysneuvontaorganisaatioissa.
- Yksityisten neuvontaorganisaatioiden edellytyksiä edesauttaa sukupolvenvaihdoksia vahvistetaan.

Yritysten perustaminen, kasvu ja kansainvälistyminen

Yrittäjyyden politiikkaohjelman avulla tavoitellaan erityisesti pienten ja keskiuurten yritysten määrän kasvua ja niiden kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistumista. Keskeisiä keinoja ovat yritysten sukupolvenvaihdosten ja muunlaisten pk-yritysten omistuksen siirtojen edistäminen, aloittavien yrittäjien rahoitusaseman tukeminen sekä yritysrahoituksen tason ja keinovalikoiman turvaaminen. Hallitusohjelman teknologiapolitiikkaa ja yrityspolitiikkaa koskevien linjausten toteuttaminen on tärkeässä asemassa. Myös aloittavan yrittäjyyden lisääminen on keskeinen edellytys ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi.

- Valmistellaan ehdotus Suomen Teollisuussijoitus Oy:n siemenrahoitukseen suuntaamien varojen oleelliseksi vahvistamiseksi.

- Starttirahajärjestelmää kehitetään. Uudistustarpeista tehdään selvitys lokakuun loppuun 2003 mennessä (keston pidentäminen, starttirahoitus ennen varsinaista yrityksen käynnistämistä ja järjestelmän mahdollinen laajentaminen palkansaajaan, joka päättää ryhtyä yrittäjäksi).
- Osakeyhtiömuotoisten maatilojen ja muuta yritystoimintaa kuin maataloutta harjoittavien tilojen sukupolvenvaihdosten edistämiseksi perustetaan työryhmä ja tehdään toimenpidevalmistelu vuoden 2004 aikana.
- Syksyn 2003 kuluessa selvitetään mahdollisuudet työvoimapolitiittisten resurssien tehokkaammaksi ohjaamiseksi työllisyyttä parantavan yrittäjyyden edistämiseen.
- Finnvera Oyj:lle osoitettujen korkotukilainojen ja erityislainojen myöntämiskiintiöitä sekä luotto- ja takaustappiositoumuksen piiriin kuuluvien luottojen ja takausten kokonaismääriä tarkistetaan vuosittain kysyntää vastaavasti. Selvitetään mahdollisuus Finnvera Oyj:n verovelvollisuuden poistamiseen.

Yrityksiä koskevat verot ja maksut

Verotuksen rakennetta kehitetään työllisyyttä tukevalla ja yrittäjyyttä edistävällä tavalla ottaen huomioon verotuksen vaikutukset Suomen kykyyn kilpailla yritysten ja niiden avaintoimintojen sijaintapaikkana. Tarvittavat toimenpiteet valmistellaan asianomaisilla hallinnonaloilla ottaen huomioon myös yrittäjyyden politiikkaohjelman tavoitteet. Pk-yritysten vero- ja maksupolitiikan kehittyminen on yrittäjyyden politiikkaohjelman tärkein yksittäinen seurannan kohde.

- Sukupolvenvaihdosten verokohtelua helpotetaan. Uudistus tulee voimaan vuonna 2004.
- Arvonlisäveron alaraja muutetaan liukuvaksi vuoden 2004 alusta lukien.
- Yhteisö- ja pääomaverokannan ja osinkoverotuksen tasoa koskevat keskeiset linjaukset tehdään syksyn 2003 aikana. Muutokset on tarkoitus toteuttaa vuoden 2005 alusta lukien.
- Hallitus parantaa työn antamisen ja vastaanottamisen kannustavuutta erityisesti matalan tuottavuuden aloilla. Matalapalkka-alojen verotuesta tehtävät päätökset valmistellaan vuoden 2004 aikana niin, että ne voidaan ottaa käyttöön vuoden 2005 talousarviossa. Matalapalkka-alojen verokii- laa kavennetaan sekä työntekijöiden (keventämällä pienituloisten verotusta) että työnantajien (alentamalla työnantajamaksuja) puolelta.
- Suomalaisiin pääomasijoitusrahastoihin tehtävien ulkomaisten sijoitusten verotuskohtelua tulisi selvittää, jotta mahdollinen kahdenkertainen verotus voidaan välttää.

Alueiden yrittäjyys

Elinkeinopolitiikkaa suunniteltaessa ja toteutettaessa otetaan huomioon, että yrittäjyyden olosuhteet ja edellytykset vaihtelevat voimakkaasti maan eri alueilla. Toimenpiteiden painotuksia päätettäessä ja resursseja suunnattaessa otetaan huomioon alueiden vaihtelevat tarpeet. Erityistä huomiota kiinnitetään hallinnonalojen välisen yhteistoiminnan kehittämiseen ja yhteistyöhön alueiden toimijoiden kanssa. Hallitusohjelman mukaan hallitus pyrkii edelleen parantamaan myös alueiden kykyä hyödyntää tutkimus- ja tuotekehitysrahoitusta. Kuljetustukeen varattu määrärahoja on korotettu vuoden 2004 talousarvioesityksessä.

Yrittäjyyden politiikkaohjelman yleiset tavoitteet otetaan huomioon hallituksen valmistautuessa EU:n vuonna 2007 alkavaa rahoituskehyskautta koskeviin neuvotteluihin.

Yrityksiä koskevat säädökset ja markkinoiden toiminta

Yritystoimintaa koskevaa lainsäädäntöä kehitetään tavoitteena yritystoiminnan edellytysten parantaminen. Syksyn 2003 aikana tehdään selvitys, jossa tarkastellaan erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten toimintaan vaikuttavien säädösten muutostarpeita. Hallitus päättää selvitystyön pohjalta kevään 2004 aikana, ovatko lainsäädäntömuutokset tarpeellisia ja missä aikataulussa ne valmistellaan. Työelämää koskevan lainsäädännön muutostarpeet selvitetään hallitusohjelmassa sovitulla tavalla.

Toteutetaan seuraavat toimenpiteet:

- Lainvalmistelussa otetaan huomioon tavoite edistää yrittäjyyden edellytyksiä. Kauppa- ja teollisuusministeriö seuraa järjestelmällisesti uuden lainsäädännön valmistelua yrittäjyyden edistämisen näkökulmasta.
- Pientyönantajien internet-pohjainen maksujärjestelmä toteutetaan vuonna 2004.
- Verotilijärjestelmä otetaan käyttöön vuonna 2006.
- Kilpailunrajoituslainsäädännön uudistuksen yhteydessä (2004) varmistetaan, että lainsäädännössä otetaan riittävästi huomioon yritystoiminnan tarpeet.
- Perustetaan yhdessä Kuntaliiton kanssa vuoden 2004 alusta lukien määräaikaiseksi tarkoitettu neuvonta- ja palvelupiste, jonka tehtävänä on edistää, voimassa olevan lainsäädännön puitteissa, julkisen sektorin valmiuksia hyödyntää yksityistä palvelusektoria julkisten palveluiden tuottamisessa.
- Annetaan hallituksen esitys sosiaalisista yrityksistä vuoden 2003 loppuun mennessä.

- Kevään 2004 aikana arvioidaan selvitysten perusteella tarve kehittää maksukyvyttömyyslainsäädäntöä esimerkiksi henkilökohtaista konkurssia koskevilla säännöksillä.
- Yrittäjien sosiaaliturvaan liittyvät kehittämistarpeet selvitetään perustettavassa työryhmässä siten, että mahdolliset uudistukset voidaan toteuttaa vuoden 2005 alusta lukien. Tavoitteena on erityisesti alentaa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä.
- Käynnistetään selvitystyö yksityisten palveluyritysten roolista julkisten palveluiden tuottamisessa.

Hallitusohjelman mukaan yrittäjyyden politiikkaohjelma edistää pk-yritysten keskuudessa hyviä työmarkkinasuhteita. Ohjelmassa selvitetään yrittäjäjärjestöjen ja työmarkkinajärjestöjen kannat siitä, millaisia toimenpiteitä yrittäjyyden politiikkaohjelmaan tulisi tämän tavoitteen toteuttamiseksi ehkä sisällyttää.

2.2.2 Yrittäjyyden politiikkaohjelman rahoituskehys

Yrittäjyyden politiikkaohjelmaa on tarkoitus rahoittaa seuraavilta momenteilta niille vuoden 2004 talousarviossa osoitettujen määrärahojen puitteissa:

Sisäasiainministeriön pääluokka: 26.98.43 (Maakunnan kehittämisraha), 26.98.61 (Euroopan aluekehitysrahaston osallistuminen EU:n rakennerahasto-ohjelmiin), 26.98.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus sisäasiainministeriön osalta)

Valtiovarainministeriön pääluokka: 28.18.21 (Verohallinnon toimintamenot)
Opetusministeriön pääluokka: 29.01.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus opetusministeriön osalta), 29.10.21 (Yliopistojen toimintamenot), 29.20.25 (Ammattikorkeakoulujen kehittäminen), 29.20.30 (Valtionosuus ja -avustus kunnallisten ja yksityisten ammattikorkeakoulujen käyttökustannuksiin), 29.40.25 (Yleissivistävän koulutuksen kehittäminen), 29.60.25 (Ammatillisen koulutuksen kehittäminen), 29.60.30 (Valtionosuus ja -avustus ammatillisen koulutuksen käyttökustannuksiin), 29.60.31 (Valtionosuus oppisopimuskoulutukseen), 29.69.22 (Opetustoimen henkilöstökoulutus ja eräät muut menot), 29.69.25 (Aikuiskoulutuksen kehittäminen)

Maa- ja metsätalousministeriön pääluokka: 30.14.61 (Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston osallistuminen maaseudun kehittämiseen), 30.14.62 (Valtion rahoitusosuus EU:n osaksi rahoittamasta maaseudun kehittämisestä), 30.14.63 (Maaseudun kehittäminen)

Kauppa- ja teollisuusministeriön pääluokka: 32.10.22 (Työvoima- ja elinkeinokeskusten toimintamenot), 32.10.24 (Tutkimus- ja selvitystoiminta), 32.20.22 (Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen toimintamenot), 32.20.27 (Teknologinen tutkimustoiminta), 32.20.28 (Hanke- ja ohjelmatoiminnan selvitys- ja kehittämismenot), 32.20.40 (Avustukset teknologiseen tutkimukseen ja kehitykseen), 32.20.83 (Lainat teknologiseen tutkimukseen ja kehitykseen), 32.30.42 (Finnvera Oyj:n korkotuet), 32.30.43 (Finnvera Oyj:n tappiokorvaukset),

32.30.44 (Alueellinen kuljetustuki), 32.30.45 (Yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden tukeminen), 32.30.47 (Valtionavustus kehittämispalvelutoimintaan ja eräille yhteisöille), 32.30.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus kauppa- ja teollisuusministeriön osalta), 32.50.21 (Matkailun edistämiskeskuksen toimintamenot), 32.50.40 (Toimialakohtainen yritysten kansainvälistyminen), 32.50.41 (Avustus ulkomaankauppaa edistäville järjestöille ja Finpro ry:lle), 32.70.89 (Sijoitukset valtion pääomasijoitusyhtiöön)

Työministeriön pääluokka: 34.05.61 (Euroopan sosiaalirahaston osallistuminen EU:n rakennerahasto-ohjelmiin), 34.05.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus työministeriön osalta), 34.06.29 (Työllistämis-, koulutus-, ja erityistoimet)

Lisäksi toteutetaan yrittäjyyden edistämiseen käytettävissä olevien resurssien tehokkuuden ja tuottavuuden arviointi.

2.2.3 Ohjelman organisointi ja seuranta

Yrittäjyyden politiikkaohjelmaa johtaa ja koordinoi kauppa- ja teollisuusministeri. Ohjelman suunnittelua ja toteutuksen seurantaa varten on perustettu ministeriryhmä.

Kauppa- ja teollisuusministeriä avustaa kauppa- ja teollisuusministeriöön sijoitettu ohjelmajohtaja. Ministeriöihin (OM, SM, VM, OPM, MMM, KTM, STM, TM) nimetään yrittäjyysohjelman valmistelusta ja seurannasta vastaavat henkilöt. Yhdessä ohjelmajohtajan kanssa he muodostavat yrittäjyyden politiikkaohjelman johtoryhmän. Se vastaa ohjelman yksityiskohtien valmistelusta ja toteutuksen seurannasta. Ohjelman osa-alueiden toteuttamista varten muodostetaan tarpeen mukaan projektiryhmiä.

Hallinnolliset päätökset yrittäjyyden politiikkaohjelmaan kuuluvissa asioissa tehdään valtioneuvostossa normaalissa järjestyksessä ja olemassa oleviin organisaatioihin tukeutuen.

Yrittäjyyden politiikkaohjelman puitteissa käydään vuosittain valtion ja yrittäjäjärjestöjen välillä neuvottelu, jossa seurataan yrittäjyyden edellytysten kehittymistä sekä kartoitetaan, mihin uusiin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ohjelman eri osa-alueilla olisi ehkä tarpeen ryhtyä. Työmarkkinajärjestöillä on mahdollisuus osallistua seurantaan. Valtiota edustaa yrittäjyyden politiikkaohjelmaa varten asetettu ministeriryhmä.

Kauppa- ja teollisuusministeriö on asettanut eri sidosryhmien edustajista koostuvan Yritysneuvottelukunnan, jonka tehtävänä on muun muassa edistää sitoutumista ohjelman tavoitteisiin. Yrittäjyyden politiikkaohjelman seurantaa ja eri tahojen välisen vuoropuhelun edistämistä varten järjestetään vuosittain laaja seminaari.

Yrittäjyyden politiikkaohjelmassa seurataan yrittäjyyttä ja sen kehittymistä yhteiskunnallisena ilmiönä. Kauppa- ja teollisuusministeriö laatii syksyn 2003 aikana yhteistyössä tilastokeskuksen kanssa katsauksen yrittäjyyden tilaan Suomessa (yrittäjyyskatsaus). Siinä tarkastellaan mm. yritysten lukumäärää, kokoa ja sijoittumista, yritystoimintaa eri sektoreilla sekä yritysten kannattavuutta ja yrittäjien tulotasoa ja ikäjakaumaa eri suuruisissa yrityksissä. Katsaus päivitetään vuosittain. Tarkoituksena on muodostaa katsauksen avulla kokonaiskuva hallituksen yrittäjyyden edellytyksiin vaikuttavien toimenpiteiden yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja yritysten ja yrittäjien toimintaolosuhteiden muutoksista koko Suomessa ja sen eri alueilla.

Yrittäjyyskatsausta täydennetään säännöllisellä yrittäjähallituksen kehityksen arvioinnilla, arviolla yrittäjyyden edellytyksistä Suomessa verrattuna muihin EU-maihin, kilpailukykyarvioinneilla sekä eri ministeriöiden omasta toiminnastaan tekemillä vaikuttavuusarvioinneilla.

Yrittäjyyden politiikkaohjelman strategia tarkistetaan vuosittain hallituksen strategian tarkistuksen yhteydessä.

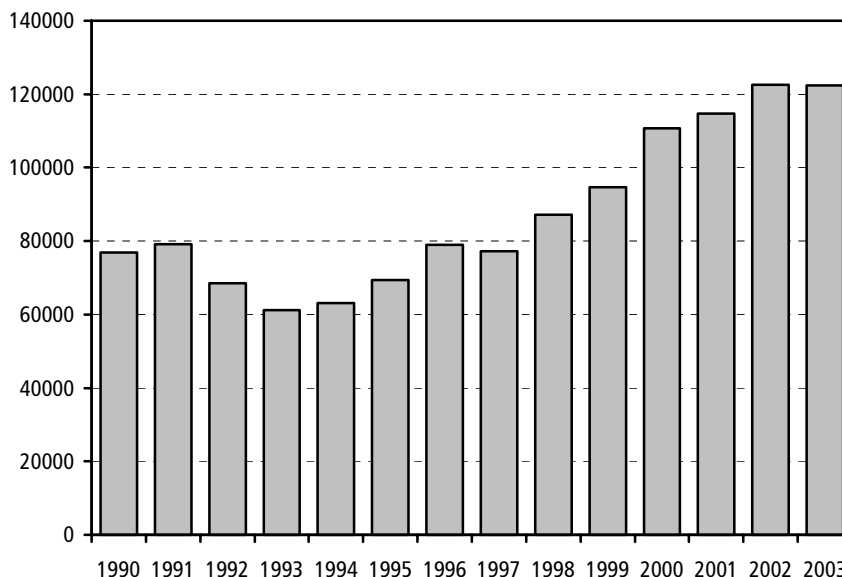
3 TIETOYHTEISKUNTAOHJELMA

3.1 Tieto- ja viestintäteknikan suomat mahdollisuudet laajaan käyttöön koko yhteiskunnassa

Suomi on tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttäjänä ja tuottajana yksi johtavista maista maailmassa. Kansainvälinen ja kansallinen taloudellinen taantuma, väestön ikärakenteen muutos, EU:n laajeneminen sekä globaalin kilpailun lisääntyminen edellyttävät, että Suomen valtio ja hallitus panostavat edelleen voimakkaasti tietoyhteiskunnan kehittämiseen ja sen edellytysten tukemiseen. Näin voidaan edistää kansallista hyvinvointia, taata Suomen kilpailukyky myös tulevaisuudessa sekä tehostaa toimintoja ja parantaa kustannus-laatu -suhdetta niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla.

Tietoyhteiskuntapolitiikka on osa yleistä yhteiskuntapolitiikkaa ja sen vaikutukset näkyvät laajasti yhteiskunnan eri sektoreilla: elinkeinoelämässä, julkishallinnossa ja kansalaisyhteiskunnassa. Tietoyhteiskuntakehityksessä korostuukin koordinaation tarve eri politiikka-alueiden kesken. Suomi on myös sitoutunut EU:n Lissabonin strategian ja eEurooppa 2005 -toimintaohjelman toteuttamiseen, mikä asettaa omat vaatimuksensa tietoyhteiskunnan jatkokehittämiselle. Tieto- ja viestintäteknologian nopean kehityksen ja globaalin luonteen vuoksi kansainvälinen yhteistyö on entistäkin tärkeämpää EU:ssa, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestössä OECD:ssä ja muilla yhteistyöfoorumeilla.

Kuvio 5 Tieto- ja viestintäalan työlliset Suomessa vuosina 1990–2003.

Lähde: Tilastokeskus (työvoimatutkimus). Vuoden 2003 luku on laskettu ensimmäisen vuosipuoliskon perusteella.

Hallituksen tietoyhteiskuntaohjelman tarkoituksena on lisätä kilpailukykyä ja tuottavuutta, sosiaalista ja alueellista tasa-arvoa sekä kansalaisten hyvinvointia ja elämänlaatua hyödyntämällä tieto- ja viestintätekniikkaa koko yhteiskunnassa. Lisäksi ohjelman avulla pyritään säilyttämään Suomen asema yhtenä tieto- ja viestintäteknologian johtavista tuottajista ja hyödyntäjistä. Ohjelman avulla koordinoidaan valtionhallinnon omia toimenpiteitä horisontaalisella tasolla, jotta voidaan varmistua muun muassa siitä, että toteutettavat toimenpiteet eivät ole päällekkäisiä tai keskenään ristiriidassa.

Ohjelma pohjautuu julkisen ja yksityisen sektorin läheiseen yhteistyöhön ja kumppanuuteen: hallituksen tietoyhteiskuntaa koskevat tavoitteet voidaan saavuttaa vain valtionhallinnon sisäisellä sekä valtionhallinnon, kuntasektorin, elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden yhteistyöllä.

Valtionhallinto edistää tietoyhteiskuntakehitystä varmistamalla kansalaisten mahdollisuuden päästä nopeiden tietoliikenneyhteyksien piiriin, kehittämällä kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksia, luomalla uusia toimintatapoja ja sähköistämällä valtion omia palveluita ja hallintoa sekä edistämällä vastaavaa kehitystä kuntasektorilla ja elinkeinoelämässä, koulutuspoliittisilla toimenpiteillä, panostamalla tutkimukseen ja tuotekehitykseen, tukemalla muita tietoyhteiskuntasektorilla toimijoita sekä osallistumalla tietoyhteiskuntakehitystä edistäviin keskeisiin hankkeisiin.

Tietoyhteiskuntaohjelmalla pyritään seuraaviin vaikuttavuustavoitteisiin:

- Kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluita asuinpaikasta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta
- Kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus hankkia kuhunkin elämäntilanteeseen soveltuvat tietotekniikan perustaidot, medialukutaidot sekä valmiudet tietoyhteiskunnan palveluiden käyttämiseen
- Sähköisen asioinnin ja tietoverkkojen tietoturvallisuus sekä kansalaisten luottamus sähköisiin palveluihin on hyvällä tasolla
- Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään kaikissa organisaatioissa tavoitteena palvelun parantaminen, toimintojen ja prosessien tehostuminen sekä kilpailukyvyyn ylläpito ja kehittäminen
- Työntekijöiden tietoyhteiskuntaosaaminen on työtehtävästä ja alasta riippumatta korkealla tasolla ja tietoyhteiskuntakehityksen vaatima koulutetun työvoiman saatavuus ja laatu on taattu
- Julkishallinnon palvelut hoidetaan asiakaslähtöisesti ja taloudellisesti reaaliaikaisina yhteisinä prosesseina julkishallinnon sisällä ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa
- Tutkimus- ja tuotekehityspanostuksilla ja niiden tehokkaalla suuntaamisella Suomi pidetään edelläkävijöiden joukossa tietoyhteiskuntakehityksessä
- Suomalainen tietoyhteiskunta on kansainvälisissä vertailuissa huippuluokkaa ja suomalaisella tietoyhteiskuntapolitiikalla pystytään vaikuttamaan myös kansainväliseen kehitykseen

3.2 Tietoyhteiskuntaohjelman toteutussuunnitelma

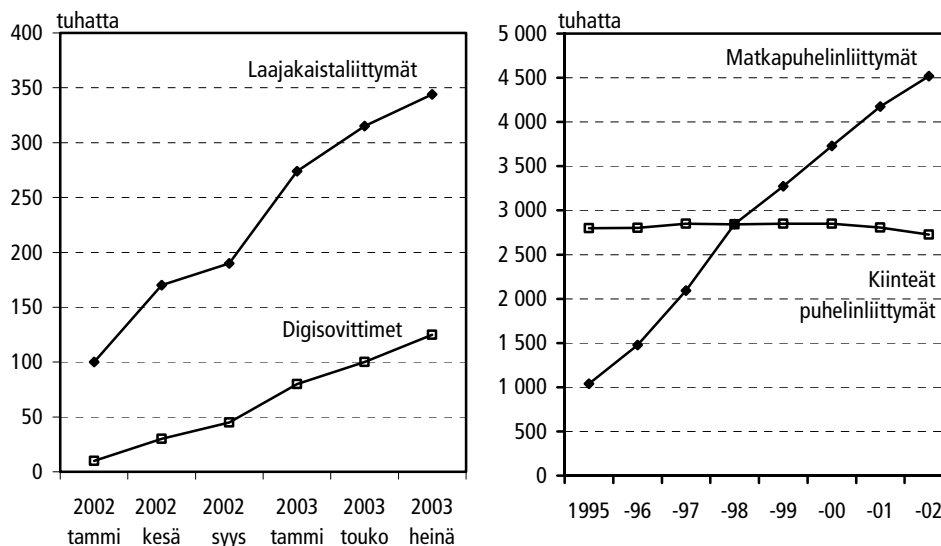
Tietoyhteiskunta on laaja käsite, joka ulottuu käytännössä kaikille hallitusohjelman eri osa-alueille. Tietoyhteiskunnan politiikkaohjelma ja sen toteutus on jaettu kahdeksaan eri osa-alueeseen (toimenpiteiden yhteydessä on mainittu vastuuministeriöt ja kytkennät eEurope 2005 -ohjelmaan).

3.2.1 Osa-alueet

Tietoliikenneyhteydet ja digitaalinen televisiotoiminta

Nopeat, välityskykyiset ja turvalliset verkot ovat tietoyhteiskunnan toiminnan välttämätön edellytys. Nopeilla tietoliikenneyhteyksillä edistetään verkkopalveluiden saatavuutta, uusien työ- ja liiketoimintamuotojen kehittymistä sekä alueellista kehittymistä ja tasa-arvoa. Samanaikaisesti on huolehdittava siitä, että niille kansalaisille, joilla ei ole käytössä omaa kotiyhteyttä, turvataan mahdollisuus sähköisten palveluiden käyttöön julkisten palvelupisteiden kautta.

Kuvio 6 Laajakaistaliittymien ja digisovittimien määrä ajalla tammikuu 2002–heinäkuu 2003 sekä kiinteiden puhelinliittymien ja matkapuhelinliittymien määräkehitys Suomessa vuosina 1995–2002.

Lähde: Liikenne- ja viestintäministeriö (luvut arvioita).

- Teknologisesti neutraalin laajakaistastrategian valmistelu 31.12.2003 mennessä (eEurope 2005) (LVM)
- Laajakaistastrategian toteutus siten, että nopeat tietoliikenneyhteydet ovat kohtuuhintaan kaikkien kansalaisten saatavilla v. 2005 (eEurope 2005) (LVM)
- Nopeiden tietoliikenneyhteyksien ulottaminen asteittain kouluihin, kirjastoihin ja yhteispalvelupisteisiin (eEurope 2005) (OPM, SM)
- Parlamentaarisen työryhmän selvitys digitaaliseen televisiotoimintaan siirtymisen nopeuttamisesta, analogisen televisiotoiminnan lopettamisajankohdasta ja Yleisradio Oy:n asemasta 30.9.2004 mennessä (eEurope 2005) (LVM)
- Selvitys mahdollisista digitv:n kautta jaettavista julkishallinnon palveluista ja toteutussuunnitelma (eEurope 2005) (VNK, VM)

Kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiudet ja tietoyhteiskuntapalveluiden käytön tehostaminen

Hallitus varmistaa, että kaikilla väestö- ja ikäryhmillä, elinkeinoelämän eri toimijoilla ja julkisella sektorilla on riittävä määrä tietoyhteiskuntakehityksen vaatimaa osaamista. Lisäksi hallitus edistää omilla toimenpiteillään palveluiden käyttöä ja vahvistaa käyttäjien luottamusta tietoyhteiskunnan palveluihin tietoturvasuutta

ja yksityisyyden suojaa parantamalla sekä toiminnastaan ja palveluistaan aktiivisesti julkisuuslain mukaisesti tiedottamalla.

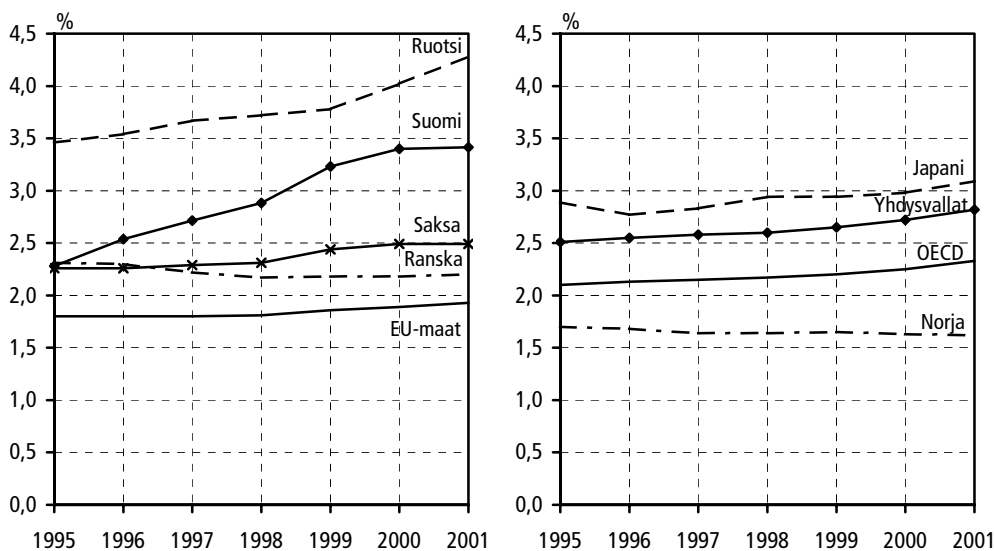
Hallitus haluaa myös varmistaa, että Suomi pysyy tietoturvallisena yhteiskuntana, tietoturvaluusalan kilpailukyky on kunnossa ja tietoturvaluuteen liittyvä osaaminen ja tietoisuus on korkeaa tasoa.

- Mediakasvatuksen vahvistaminen koulutuksen eri sektoreilla (eEurope 2005) (OPM)
- Tietoteknisten valmiuksien todentamisen työväline (tietotekniset perusvalmiudet, tiedonhallinta, medialukutaito ja sähköisten palveluiden käyttö) (eEurope 2005) (OPM)
- Viestintäkampanja, jolla edistetään sähköisten palveluiden tunnettavuutta ja houkuttelevuutta; yhteistyössä elinkeinoelämän ja kuntasektorin kanssa (eEurope 2005)
- Alueellisten, kansalaisten käytössä olevien palvelupisteiden varustaminen asteittain asiakaspäättein (esim. koulut, kirjastot, yhteispalvelupisteet, kunnan- ja valtionvirastot); tarjolla sekä internet-yhteydet että neuvontapalveluita (eEurope 2005) (OPM, SM)
- Selvitys, toteutusohjelma ja suositus sähköisen tunnistamisen menetelmistä ja tulevaisuudesta sekä mahdollisista tähän liittyvistä lainsäädännön uudistamistarpeista yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa (eEurope 2005) (LVM, VM, SM, UM, OM, OPM, VNK)
- Kansallisen tietoturvastrategian toimeenpano (eEurope 2005)
- Tietosuojavaltuutetun toiminnan lisäresursointi (ohjaus, konsultointi ja viestinnän tehostaminen) (OM)

Koulutus, työelämä, tutkimus ja tuotekehitys

Hallitus panostaa merkittävästi tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä turvaa koulutetun työvoiman saatavuuden sekä koulutuksen laadun. Lisäksi hallitus edistää avointa ja elinikäistä oppimista sekä työssä oppimista tieto- ja viestintätekniikan keinoin.

Kuvio 7 T&K-menojen bruttokansantuoteosuuden kehitys eräissä EU- ja muissa OECD-maissa vuosina 1995–2001.

Lähde: OECD, Main Science and Technology Indicators 2003/1.

Työelämän laadulla ja käytännöillä on keskeinen merkitys tuottavuuden ja kilpailukyvyyn lisäämisessä. Tieto- ja viestintäteknologian aiempaa tuottavampi hyödyntäminen työpaikoilla edellyttää organisatorisia innovaatioita teknologisten innovaatioiden rinnalle.

- Tietoyhteiskunnassa tarvittavan osaamisen saatavuuden ja laadun varmistaminen oppilaitosten tulossopimusten avulla (eEurope 2005) (OPM)
- Rahoituksen varaaminen tieto- ja viestintäteknologian koulutukseen (eEurope 2005) (TM)
- Tietoteknisen lisä- ja muuntokoulutuksen tarjoaminen työelämässä oleville (eEurope 2005) (OPM, TM)
- Organisaatioiden toimintatapojen muutoksen edistäminen työelämän kehittämistoimilla (TM)
- Tieto- ja viestintäteknologian opetus- ja verkko-opetuksen sisältöjen kehittäminen (mm. virtuaaliyliopisto, -ammattikorkeakoulu ja -koulu) (eEurope 2005) (OPM)
- Turvallisuusviranomaisten koulutuksen kehittäminen verkkotuettuun muotoon ja palvelun kehittäminen yhteiseksi virtuaalioppilaitokseksi (eEurope 2005) (PLM)
- Selvitys julkisen tutkimus- ja tuotekehitysrahoituksen kokonaistilanteesta ja mahdollinen toimenpide-ehdotus tämän pohjalta (KTM, OPM)
- Julkisen tutkimus- ja tuotekehitysrahoituksen tason nosto ja toiminnan vahvistaminen (KTM, OPM) (ks. myös luku II 4)

Sähköinen asiointi julkishallinnossa

Julkinen hallinto tarjoaa hallituskauden aikana palveluitaan enenevässä määrin myös internetin ja muiden viestintävälineiden kautta perinteisen palvelutuotannon rinnalla. Palvelut annetaan kielilain mukaisesti molemmilla kansalliskielillä. Näin voidaan palvella kansalaisia ja muita yhteiskunnan toimijoita ajasta ja paikasta riippumatta, mikä edistää sekä sosiaalista että alueellista yhdenvertaisuutta. Samalla julkishallinnon toiminnan avoimuus lisääntyy.

Eriyistä huomiota kiinnitetään kansalaisille tarjottaviin sähköisiin palveluihin ja niiden asiakaslähtöisyyteen, helppokäyttöisyyteen ja tietoturvaan. Yrityksille on jo nyt tarjolla laajasti sähköisiä palveluita, mutta palvelutarjontaa lisätään edelleen ja nykyisten palveluiden sisältöä ja integrointia jatkokehitetään.

Sähköistyvässä toimintamallissa valtion- ja kunnallishallinnon sekä alueellisten, valtakunnallisten ja pitemmällä tähtäimellä myös EU-tasoisten palveluiden väliset rajat hämärtyvät ja menettävät merkitystään. Palvelujen sähköistäminen johtaa väistämättä sisäisten prosessien ja organisaatioiden uudelleentarkasteluun sekä korostaa yhteistyön merkitystä palvelujen kehittämisessä. Valtionhallinto tekee yhteistyötä kuntasektorin ja julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan (JUHTA) kanssa kokonaisuuden ja tarjottavien sähköisten palveluiden ajantasaisuuden, laadun ja toimivuuden varmistamiseksi. Julkisen hallinnon suosituksen (JHS) merkitys korostuu entisestään uudistuvassa toimintaympäristössä.

- Selvitystyö ja strategian valmistelu internetin ja muiden viestintävälineiden kautta tarjottavista valtionhallinnon ja kuntasektorin palveluista mahdollisine toteutusajankohtineen ja arkkitehtuuriratkaisuineen (pohjana ns. Backmanin toimintasuunnitelma) yhteistyössä Kuntaliiton ja kuntasektorin kanssa vuonna 2004 (eEurope 2005) (VNK, SM, VM)
- Toteutettavaksi sovittujen verkkopalveluiden määrittely ja käyttöönotto julkishallinnossa (eEurope 2005) (VM, SM)
- Suomi.fi-portaalin jatkokehitys koko julkishallinnon yhteisenä palvelukanavana ja tunnetuksi tekeminen (VM)
- YritysSuomi.fi-portaalin kehittäminen interaktiivisten palvelujen suuntaan (eEurope 2005) (KTM)
- Lomake.fi:n käytön laajentaminen erityisesti kuntasektorilla (eEurope 2005) (VM, SM)
- TYVI-palvelun (tietovirrat yritysten ja viranomaisten välillä) jatkokehitys ja markkinointi erityisesti pk-yrityksille (eEurope 2005) (VM)
- Alueellisten tietoyhteiskuntapilottihankkeiden tukeminen (eEurope 2005) (SM, VNK)
- Kaikkien kirjastotyyppien yhteisen kansallisen tietoportaalin asteittainen kehittäminen (OPM)
- Asevelvollisten palveluiden sähköistäminen (PLM)
- Sähköisen oikeusprosessin ja asiakaspalvelun kehittäminen (OM)
- Digitaal- ja videotekniikan käytön edistäminen oikeudenkäynneissä (OM)

- Sähköisten työvoimapalveluiden kehittäminen (eEurope 2005) (TM)
- Vaalitietojärjestelmän kehittäminen (kansalaisvaikuttamisen politiikka-ohjelma) (OM)
- Verotukseen liittyvän asioinnin mahdollistaminen sähköisesti (eEurope 2005) (VM)
- Kansaneläkelaitoksen palveluiden sähköistäminen (eEurope 2005)
- Julkishallinnon XML-strategian toteuttaminen (VM)
- Suomen viisumijärjestelmän uudistaminen ja kytkeminen osaksi Euroopan Schengen-viisumijärjestelmää (UM)

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Hallituksen työn keskeisenä tavoitteena on parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuutta, laatua ja kustannustehokkuutta. Sosiaali- ja terveydenhuolto kohtaa 2000-luvulla merkittäviä haasteita, kun samanaikaisesti väestön ikääntyminen lisää palveluiden tarvetta ja työikäisen väestön määrän pieneneminen kiristää kilpailua saatavilla olevasta työvoimasta. Näihin haasteisiin voidaan osittain vastata hyödyntämällä tieto- ja viestintäteknologian tarjoamia mahdollisuuksia.

- Saumattoman palveluketjun toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa (STM)
- Sähköisen potilaskertomuksen ja sähköisen lähete-palautejärjestelmän käyttöönoton ja yhteensopivuuden edistäminen (kansallinen terveys-hanke) (eEurope 2005) (STM)
- Sähköisten reseptien pilotti (STM)
- Selvitys itsenäisen suoriutumisen edistämisen mahdollisuuksista ja keinoista tieto- ja viestintäteknologian avulla ja mahdollinen toteutus-suunnitelma (STM, VNK)
- Terveydenhuollon sähköisten toimintamallien käyttöön kannustaminen (esim. digitaalinen kuvantaminen) (VNK, STM)

Sähköinen liiketoiminta, sähköiset sisällöt ja palvelut

Hallitus edistää sähköiseen liiketoimintaan ja sähköisiin palveluihin siirtymistä kehittämällä sähköisen liiketoiminnan toimintaympäristöä tiiviissä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa sekä tukemalla sähköisen laskutuksen ja hankintatoimen käyttöönottoa.

Hallituksen tavoitteena on varmistaa digitaalisten kulttuuristen sisältöjen tuotanto sekä runsas ja monipuolinen tarjonta. Digitaalinen sisältötuotanto kattaa digitaalisen elokuvan, television, radion, kustannustoiminnan, musiikin, arkistot, kirjastot ja museot sekä nuorison, liikunnan ja kulttuuri- ja luontomatkailun sisällytöpalvelut. Tavoitteena on vahva ja monimuotoinen kansallinen tuotantorakenne sekä innovatiivinen ja osaava ammattikunta ja vientikelpoisuus.

- Tietoyhteiskuntaohjelman best practices / parhaat käytännöt -sivuston perustaminen (sekä julkinen että yksityinen sektori) (VNK)
- Pääministerin vuosittain jakama best practices / parhaat käytännöt -palkinto (VNK)
- Selvitys kansallisen sähköisen liiketoiminnan nykytilasta ja tulevista haasteista sekä mahdollisen strategian laadinta ja toimeenpano uuden teknologian, uuden osaamisen ja uusien toimintatapojen hyödyntämiseksi kaikkialla elinkeinoelämässä (eEurope 2005) (KTM, LVM, VNK)
- Sähköisen laskutuksen (sekä organisaatio- että kuluttajalaskutus) ja siihen liittyvän standardointityön edistäminen yhteistyössä TIEKE ry:n Verkko-laskufoorumin kanssa (eEurope 2005) (KTM, VM, VNK)
- Tieto- ja viestintäteknologian, uusien liiketoimintamallien ja uusien työorganisoitintapojen käyttöönoton edistäminen pk-yrityksissä (eEurope 2005) (KTM, TM)
- Sähköisen palvelukeskustoiminnan edistäminen (VM, SM, VNK)
- Selvitys julkisen sektorin tiedon uudelleenkäytöstä ja kaupallisesta hyödyntämisestä (vrt. EU-direktiiviehdotus KOM(2002) 207 F, 2002/0123 (COD)) (VM, OPM, LVM, OM, MMM)
- Koko elintarvikeketjun kattava elintarvikkeiden laatu- ja turvallisuustietojen hallinnan ja vuorovaikutteisen käytön mahdollistava hanke (MMM)
- Kansallisen paikkatietostrategian laatiminen (MMM)
- Audiovisuaalisen sisältötuotannon edistäminen (OPM)
- Aloitetaan tekijänoikeusjärjestelmän ja tietämyspohjan kehittäminen tietoyhteiskunnan vaatimuksia vastaavaksi (OPM)
- Kansallisen kulttuuriperinnön digitointihankkeet (OPM)

Valtion oma tietohallinto

Valtionhallinnon on omassa tietohallinnossaan edistettävä tietoyhteiskuntakehitystä sekä luotava tarvittaessa muualle kopioitavissa olevia toimintamalleja ja standardeja. Uusissa kehityshankkeissa on oltava velvoite siitä, että valtionhallinnon järjestelmät ovat teknologisesti ja sisällöllisesti keskenään yhteensopivia. Pitemmällä tähtäimellä on tavoitteena saavuttaa yhtenäistämisen kautta kustannussäästöjä ja kohdistaa näin vapautuneita resursseja tietoyhteiskunnan yleiseen kehittämiseen.

Valtionhallinto tekee standardoinnin ja ohjeistuksen osalta yhteistyötä myös kuntasektorin kanssa.

- Valtionhallinnon asianhallinnan sähköistäminen ja tietojärjestelmien yhtenäistäminen
- Selvitys valtionhallinnon verkkopalvelujen mahdollisesta yhteisestä tunnistuspalvelusta ja käyttäjähallinnasta sekä toteutussuunnitelma
- Valtion taloushallinnon sähköistäminen, tietojärjestelmien yhtenäistäminen ja mahdollinen keskittäminen sähköisiin palvelukeskuksiin, joiden sijoittamisessa huomioidaan aluepolitiikka (eEurope 2005) (VM)

- Valtion henkilöstöhallinnon tietojärjestelmien yhtenäistäminen ja mahdollinen keskittäminen sähköisiin palvelukeskuksiin, joiden sijoittamisessa huomioidaan aluepolitiikka (VM)
- Valtionhallinnon hankintatoimen sähköistäminen (eEurope 2005)
- Valtion tietotekniikan hankintaohjeiden täsmentäminen
- Valtionhallinnon hallinnollisten asioiden tiedonsiirron toteuttaminen kaupallisten yritysten palveluilla ja turvallisuusviranomaisten sisäisen tiedonsiirron toteuttaminen valtion omistaman tiedonsiirtoyhtiön palveluilla
- Sähköisen asioinnin hallinnollisten menettelyjen, arkkitehtuurin ja rajapintojen määrittäminen
- Perusrekisterien käytettävyyden ja yhteiskäytön kehittäminen (SM)
- Valtion tietoturvallisuuden kehitysohjelman valmistelu ja toimeenpano (VM)
- Valtionhallinnon tietohallinnon poikkeusoloihin valmistautumisen ohjeistaminen (PLM, VM, KTM)
- Selvitystyö ja toteutussuunnitelma valtion tietohallinnon menettelytapojen kehittämisestä ja kokonaiskoordinoinnin toteuttamismallista (VM, PLM, VNK)

Lainsäädännölliset toimenpiteet

Hallitus kiinnittää erityistä huomiota tietoyhteiskunta-asioita koskevan lainsäädännön selkeyteen, johdonmukaisuuteen, ajantasaisuuteen ja tulevien kehitystarpeiden huomioimiseen. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitetään tasapainoisesti ottaen huomioon tekijöiden, teollisuuden, käyttäjien ja kuluttajien edut. Lainsäädännön tietoyhteiskuntavaikutuksia arvioidaan kaikkien uusien lakien osalta sekä valmisteluvaiheessa että jälkikäteen.

- Työelämän tietosuojalainsäädännön uudistaminen vuonna 2003 (eEurope 2005) (TM)
- Sähköisen viestinnän tietosuojalaki vuonna 2003 (eEurope 2005) (LVM)
- Tekijänoikeuslainsäädännön uudistaminen (OPM)
- Saumattoman palveluketjun kokeilulain jatkaminen (STM)
- Euroopan neuvoston tietotekniikkarikoksia koskevan sopimuksen (Cyber Crime Convention) voimaan saattaminen (OM)
- Sähköiseen viranomaisasiointiin liittyvät säädökset

3.2.2 Tietoyhteiskuntaohjelman rahoituskehys

Tietoyhteiskuntaohjelmaa on tarkoitus rahoittaa seuraavilta momenteilta niille vuoden 2004 talousarviossa osoitettujen määrärahojen puitteissa:

Oikeusministeriön pääluokka: 25.01.22 (Eräiden virastojen toimintamenot)

Sisäasiainministeriön pääluokka: 26.98.43 (Maakunnan kehittämisraha)

Valtiovarainministeriön pääluokka: 28.03.21 (Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen toimintamenot), 28.52.21 (Tilastokeskuksen toimintamenot), 28.80.20 (Kehittämisen- ja koulutustoiminta)

Opetusministeriön pääluokka: 29.10.21 (Yliopistojen toimintamenot), 29.20.30 (Valtionosuus ja -avustus kunnallisten ja yksityisten ammattikorkeakoulujen käyttökustannuksiin), 29.40.30 (Valtionosuus ja -avustus yleissivistävän koulutuksen käyttökustannuksiin), 29.69.22 (Opetustoimen henkilöstökoulutus ja eräät muut menot), 29.69.25 (Aikuiskoulutuksen kehittäminen), 29.88.22 (Arkistolaitoksen toimintamenot), 29.88.50 (Suomen Akatemian tutkimusmäärärahat), 29.90.30 (Valtionosuudet ja -avustukset yleisten kirjastojen käyttökustannuksiin), 29.90.32 (Valtionosuudet ja -avustukset museoille)

Maa- ja metsätalousministeriön pääluokka: 30.13.44 (Laatujärjestelmien kehittäminen), 30.14.61 (Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston osallistuminen maaseudun kehittämiseen), 30.14.62 (Valtion rahoitusosuus EU:n osaksi rahoittamasta maaseudun kehittämisestä), 30.21.21 (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen toimintamenot), 30.32.21 (Metsäntutkimuslaitoksen toimintamenot), 30.42.21 (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen toimintamenot), 30.61.21 (Maanmittauslaitoksen toimintamenot)

Liikenne- ja viestintäministeriön pääluokka: 31.01.22 (Tutkimus ja kehittäminen), 31.60.63 (Joukkoliikenteen palvelujen osto ja kehittäminen), 31.72.42 (Sanomalehdistön tuki)

Kauppa- ja teollisuusministeriön pääluokka: 32.10.24 (Tutkimus- ja selvitystoiminta), 32.20.22 (Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen toimintamenot), 32.20.27 (Teknologinen tutkimustoiminta), 32.20.28 (Hanke- ja ohjelmatoiminnan selvitys- ja kehittämismenot), 32.20.40 (Avustukset teknologiseen tutkimukseen ja kehitykseen), 32.20.83 (Lainat teknologiseen tutkimukseen ja kehitykseen), 32.30.45 (Yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden tukeminen), 32.30.47 (Valtionavustus kehittämispalvelutoimintaan ja eräille yhteisöille), 32.30.62 (EU:n rakennerahastojen valtion rahoitusosuus kauppa- ja teollisuusministeriön osalta)

Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokka: 33.01.63 (Eräät erityishankkeet), 33.32.36 (Valtionavustus kunnille sosiaali- ja terveydenhuollon hankkeisiin), 33.92.50 (Avustukset yhteisöille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen)

Työministeriön pääluokka: 34.06.29 (Työllistämisen-, koulutus-, ja erityistimet)

Lisäksi lähinnä useiden virastojen toimintamenomomenteilla olevia määrärahoja on tarkoitus käyttää sähköisen asioinnin ja valtion tietohallinnon kehittämiseen.

3.2.3 Tietoyhteiskuntaohjelman organisointi ja seuranta

Tietoyhteiskuntaohjelmaa johtaa ja koordinoi pääministerin johtama ministeriryhmä apunaan valtioneuvoston kansliaan sijoitettu ohjelmajohtaja. Ohjelman toteutumista seurataan vuosittain hallituksen ja ulkopuolisten tahojen kesken

arvioimalla ohjelman vaikutuksia sekä kansallisten että EU:n tietoyhteiskuntakehitystä kuvaavien muuttujien pohjalta. Lisäksi seurataan tieto- ja viestintäteknologian vaikutuksia julkisen ja yrityssektorin tuottavuuteen sekä toisaalta tietoyhteiskuntakehityksen mukanaan tuomia mahdollisia haittavaikutuksia.

Politiikkaohjelman toteutumista seurataan ja edistetään seuraavissa toimelemissä:

- Pääministerin johtama tietoyhteiskuntaohjelman ministeriryhmä
- Tietoyhteiskuntaneuvosto
- Eri ministeriöistä politiikkaohjelmaan nimettyjen edustajien ja ohjelmajohtajan muodostama tietoyhteiskuntaohjelman johto- ja seurantaryhmä
- Valtion tietohallinnon sekä valtion ja kuntien yhteiset ohjausorganisaatiot
- Osa-aluekohtaiset työryhmät

4 KANSALAISVAIKUTTAMISEN POLITIIKKAOHJELMA

Suomalainen edustuksellinen demokratia ja kansalaisyhteiskunta ovat perusrakenteiltaan vahvoja. Tarve vahvistaa kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia on kuitenkin noussut esiin viime vuosina muun muassa sen vuoksi, että kansalaisten äänestysaktiivisuus on tasaisesti laskenut niin eduskunta- kuin kunnallisvaaleissa ja kiinnostus puoluepoliittiseen toimintaan on vähentynyt.

Globalisaatiokehitys ja erityisesti Euroopan unionin jäsenyys ovat myös tuoneet uusia haasteita. Lisäksi kunnallisessa itsehallinnossa laajentunut kuntien yhteistoiminta ja tehtävien hoidon markkinaehtoisuus asettavat uusia haasteita kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien kehittämiseksi. Myös kansalaisten luottamuksen säilyttäminen yleisesti hallintoa kohtaan edellyttää toimenpiteitä. Toisaalta kehittynyt tieto- ja viestintäteknikka tarjoavat uudenlaisia mahdollisuuksia kansalaisten osallistumiseen, joita tulisi pyrkiä hyödyntämään.

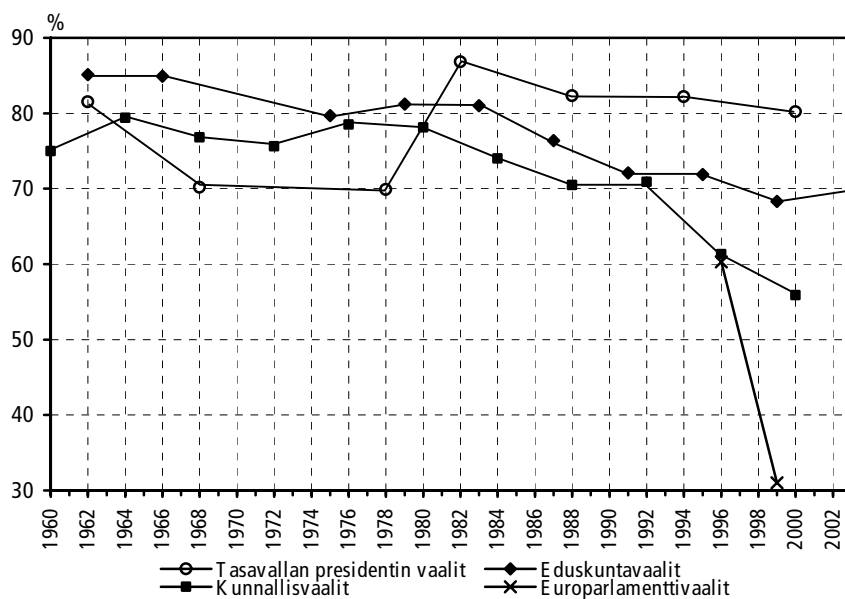
4.1 Tavoitteena kansalaisten aktiivinen osallistuminen

Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman tarkoituksena on vahvistaa demokratiaa tuomalla esille edustuksellista demokratiaa, kansalaisten ja hallinnon välistä suhdetta sekä kansalaisten omaehtoista toimintaa koskevia kehittämistarpeita.

Tiivistelmä kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman tavoitteista

- Vahva, vetovoimainen ja toimiva edustuksellinen demokratia
- Hyvä äänestysaktiivisuuden taso kaikissa kansalaisryhmissä valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa
- Kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen nykyistä paremmat osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, mukaan lukien Euroopan unionin päätöksenteko
- Kaikkien kansalaisryhmien vahva kiinnittyminen yhteiskuntaan
- Nuorten kasvu aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen turvattu
- Vuorovaikutteista viestintää hyödynnetään tehokkaasti kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksien edistämiseksi
- Kunnallinen demokratia toteutuu myös kuntahallinnon muutoksissa ja uusissa olosuhteissa
- Puolueiden mahdollisuudet kansalaisia puhuttelevaan poliittiseen toimintaan turvattu
- Tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty demokratia-asioiden hallinto valtioneuvoston piirissä

Kuvio 8 Äänestysaktiivisuus eräissä valtiollisissa ja kunnallisvaaleissa vuosina 1960–2003

Lähde: Oikeusministeriö.

4.2 Poliittikaohjelman toteutussuunnitelma

Kansalaisvaikuttamisen poliittikaohjelma koostuu edustuksellista demokratiaa, kansalaisten ja hallinnon välistä suhdetta sekä kansalaisten omaehtoista toimintaa koskevista kysymyksistä. Tietoyhteiskuntaohjelma tukee osaltaan kansalaisvaikuttamisen poliittikaohjelmaa. Ohjelma, joka täsmentyy myöhemmässä valmistelussa, kohdentuu lähinnä seuraaville toimenpidealueille.

4.2.1 Osa-alueet

Vaalijärjestelmän kehittäminen ja äänestäjien aktivointi

- Tarkastellaan edustuksellisen demokratian toimivuutta erityisesti eduskunta- ja kunnallisvaaleissa.
- Kehitetään vaalitietojärjestelmää ja vaalien toimittamista tavoitteena vaalijärjestelmä, jolla voidaan parantaa ja yksinkertaistaa vaalien teknistä toteuttamista. Selvitetään myös mahdollisuudet sähköisen äänestämisen käyttöönottoon.
- Kehitetään yhdessä puolueiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa uusia keinoja äänestäjien kiinnostuksen lisäämiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään nuoriin ja muihin ryhmiin, joiden äänestämiskiinnostus on alhainen. Tehostetaan viestintää äänestäjien aktivoimiseksi.

Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen

- Kehitetään uusia kansalaisosallistumisen ja -vaikuttamisen muotoja täydentämään ja syventämään edustuksellista demokratiaa. Arvioidaan kansanäänestys- ja kansanaloitejärjestelmien kehittämistarpeita. Kehitetään kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä ja osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.
- Selvitetään puolueiden taloudelliset resurssit harjoittaa kansalaisia puhuttelevaa poliittista toimintaa. Selvitetään myös poliittisten kansalaisliikkeiden osallistumisresursseja.
- Varmistetaan sosiaali- ja terveysalalla toimivien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten jatkuvuus Raha-automaattiyhdistyksen tuottojen avulla.

Viestintä kansalaisvaikuttamisen edistämiseksi

- Edistetään hallinnon avoimuutta ja viestintää koskevien uudistusten toteuttamista niin, että vireillä olevista asioista saa tietoa lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Huolehditaan siitä, että tieto vaikuttamismahdollisuuksista on helposti saatavissa ja että asiointi hallinnossa on joustavaa. Hallinnon kehittämisen suuntaamisessa käytetään hyväksi kansalaisilta saatua palautetta.

- Kehitetään verkkoviestintää ja muuta vuorovaikutteista viestintää osana valtionhallinnon viestintää. Tehostetaan julkishallinnon viestinnän vaikuttavuutta ja merkitystä koskevaa tutkimusta.

Kunnallisen demokratian kehittäminen

- Selvitetään edustuksellisen demokratian ja kuntien vastuulla olevien tehtävien hoidon markkinaehtoistumisen ja ulkoistamisen yhteensovittamismahdollisuudet. Tarkastellaan seutukuntapohjaisen sekä maakunnallisen ja muun alueellisen verkostoitumisen ja yhteistoiminnan suhdetta kunnalliseen itsehallintoon.

Demokratiakasvatus

- Vahvistetaan kansalaisten, erityisesti nuorten, yhteiskunnallista tietopohjaa ja tietämystä vaalijärjestelmästä ja vaikuttamismuodoista sekä kehitetään arkipäivän osallisuutta kouluissa ja kansalaisjärjestöissä, mm. kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöissä. Kehitetään demokratiakasvatusta erityisesti ammatillisissa oppilaitoksissa. Turvataan nuorten kasvu aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen.
- Kootaan tietoja paikallisista toimista lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi (esim. Nuorten ääni –hanke) ja viedään tämä tieto opetustyön kautta koululaisille ja opiskelijoille. Kehitetään oppimateriaaleja kansalaisvaikuttamisen sisällyttämiseksi opetukseen kaikilla koulutustasoilla ja viedään kansalaisvaikuttaminen osaksi kaikkea opettajakoulutusta. Käynnistetään mediakriittisyyteen kasvattava hanke.

Demokratia-asioiden hallinto

- Arvioidaan demokratia-asioiden hallintoa valtioneuvoston piirissä ja selvitetään kansainvälisesti parhaat käytännöt demokratiakysymysten hallinnoinnissa. Lisäksi selvitetään yhteistyön lisäämisen tarvetta ja muotoja demokratiaan liittyvissä kysymyksissä valtioneuvoston ja tiedeyhteisön välillä.

4.2.2 Poliitiikkaohjelman rahoituskehys

Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa on tarkoitus rahoittaa seuraavilta momenteilta niille vuoden 2004 talousarviossa osoitettujen määrärahojen puitteissa:

Valtioneuvoston kanslian pääluokka: 23.27.50 (Puolue toiminnan tukeminen), 23.27.52 (Kansalaisaktiivisuuden lisääminen Euroopan parlamentin Suomen edustajien vaaleissa)

Ulkoasiainministeriön pääluokka: 24.99.50 (Eräät valtionavut)

Oikeusministeriön pääluokka: 25.70.21 (Vaalimenot)

Sisäasiainministeriön pääluokka: 26.01.21 (Sisäasiainministeriön toimintamenot)

Valtiovarainministeriön pääluokka: 28.80.20 (Kehittämisen- ja koulutustoiminta)

Opetusministeriön pääluokka: 29.01.22 (Kehittämistoiminta), 29.98.50 (Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot urheilun ja liikuntakasvatukseen edistämiseen), 29.99.50 (Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot nuorisotyön edistämiseen)

4.2.3 Poliitiikkaohjelman organisointi ja seuranta

Valmistelu- ja koordinoitavastuu jakautuu valtioneuvoston kanslialle, opetusministeriölle, sisäasiainministeriölle, valtiovarainministeriölle, sosiaali- ja terveysministeriölle sekä oikeusministeriölle. Ohjelmaan kutsutaan mukaan myös Suomen Kuntaliitto sekä keskeiset puolueet ja kansalaisjärjestöt.

Ohjelmaa toteuttavien ministeriöiden virkamiehet muodostavat yhdyshenkilöverkoston, joka osallistuu ohjelman valmisteluun, täydentämiseen ja toteutuksen seurantaan. Lisäksi voidaan muodostaa aihealueittain työryhmiä. Poliitiikkaohjelman tarkempi organisointi ja mukana olevat tahot täsmentyvät myöhemmin.

II HALLITUKSEN MUUT POIKKI-HALLINNOLLISET POLITIIKAT

1 ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka SEKÄ EUROOPAN UNIONI

Hallitusohjelman mukaisesti hallituksen tavoitteena on edistää kestäväää kehitystä, vakautta ja turvallisuutta kansainvälisessä yhteisössä sekä vahvistaa Suomen kansainvälistä asemaa. Hallitus tukee Yhdistyneiden Kansakuntien ja muiden laajaan kansainväliseen yhteistyöhön perustuvien yhteistyörakenteiden toimintakyvyn parantamista demokratian, ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja oikeusvaltion periaatteiden vahvistamiseksi. Suomi toimii aktiivisena Euroopan unionin jäsenvaltiona ja edistää yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamista sekä transatlanttista yhteistyötä.

Hallitus tiivistää pohjoismaiden välisiä suhteita. Yhteistyön sisältöä kehitetään ottaen erityisesti huomioon Euroopan unionin laajentumisen aiheuttama toimintaympäristön muutos. Hallituksen tavoitteena on kehittää Baltian maiden ja pohjoismaiden välistä yhteistyötä Euroopan unionissa ja muissa eurooppalaisissa yhteistyöjärjestöissä. Hallitus jatkaa hyvien suhteiden kehittämistä Venäjän kanssa ja vaikuttaa aktiivisesti EU:n ja Venäjän välisten suhteiden sisältöön.

Hallitus toimii EU:n pohjoisen ulottuvuuden kehittämiseksi ja kansalaisten hyvinvoinnin sekä ympäristönsuojelun parantamiseksi ja työmarkkinoiden toimivuuden vahvistamiseksi Itämeren alueella.

1.1 Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Suomi harjoittaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, joka vahvistaa pohjoisen Euroopan vakautta ja lisää kansainvälistä turvallisuutta. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu sotilaalliseen liittoutumattomuuteen ja uskottavaan maanpuolustukseen, jonka oleellinen osa on yleinen asevelvollisuus. Puolustusvoimia kehitetään vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisesti.

Hallitus arvioi Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kokonaisuutta laajemmin vuonna 2004 valmistuvassa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa.

Suomi osallistuu kansainväliseen rauhanturvaamistoimintaan ja sotilaalliseen kriisinhallintatyöhön YK:n ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) päätöksiin perustuen. Naton rauhankumppanuusohjelman noudattaminen luo lisää edellytyksiä kansainvälisen suorituskyvyn saavuttamiselle ja säilyttämiselle.

Hallitus noudattaa asevientipolitiikassa Euroopan unionin yhteistä säännöstöä. Suomen omaa puolustusvälineteollisuutta, sen teknologista osaamista ja työllistämisaikutuksia tuetaan.

Kansallisessa varautumisessa ja maanpuolustuksen kehittämisessä otetaan huomioon myös uudenlaiset riskit ja uhat. Suunnittelussa ja kehittämisessä painotetaan muun muassa huoltovarmuuden, väestönsuojelun, tietojärjestelmien suojaamisen ja viestinnän valmiuksia. Myös ympäristöuhot ja muut suuronnettomuusuhat otetaan huomioon varautumisessa.

Laaditaan turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon valmistelua varten valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta on asettanut valtioneuvoston kanslian puheenjohtajalle toimivan työryhmän, johon kuuluvat edustajat tasavallan presidentin kansliasta, ulkoasiainministeriöstä ja puolustusministeriöstä. Työryhmä toimii valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kiinteässä ohjauksessa.

Selonteon valmistelu jakautuu kahteen osaan:

1. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintaympäristö sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja
2. Eri hallinnonalojen kehittäminen valitun toimintalinjan mukaisesti

Selonteon 1. osan valmistelussa työryhmä käyttää ulkoasiainministeriön voimavaroja ja 2. osan valmistelun kirjoitustyössä puolustusministeriön sekä turvallisuus- ja puolustusasiain komitean voimavaroja. Jälkimmäisen osan valmistelu tehdään siten, että eri hallinnonalojen ympäristön kehityksen ja uhkien arviointi toteuttaa myös vastaavan osan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian mukaisen hallinnonalojen kehittämisohjelman valmistelusta. Samoin se toteuttaa vastaavan osan sisäisen turvallisuuden ohjelman laadinnasta (ks. II 8.1).

Työryhmä työn 1. osa esitellään hyväksyttäväksi ulkoasiainministerin toimesta valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittiselle ministerivaliokunnalle.

Työryhmän työn 2. osa esitellään hyväksyttäväksi puolustusministerin toimesta valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittiselle ministerivaliokunnalle.

Selonteon budjettivaikutukset tarkentuvat myöhemmin.

1.2 Aloitteellinen ihmisoikeuspolitiikka

Tausta ja tavoitteet

Ihmisoikeuspolitiikka on Suomen ulkopoliitikan keskeisiä aloja. Suomen tavoitteena on, että ihmisoikeuksia edistetään kansainvälisen toiminnan eri sektoreilla. Erytishuomiota kiinnitetään ryhmiin, joiden oikeudet toteutuvat heikoimmin (kuten naiset, lapset ja vähemmistöt). Suomi lähtee siitä, että kansalais- ja poliittiset oikeudet sekä taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet kuuluvat yhteen ja velvoittavat valtioita takaamaan oikeuksien mahdollisimman tasarvoisen toteutumisen.

Suomen tavoitteena on vahvistaa ihmisoikeuksiin, oikeusvaltioon ja hyvään hallintoon liittyviä kansainvälisiä mekanismeja. Ihmisoikeudet huomioidaan osana kriisinhallintaa. Suomi edistää kansainväliseen suojeluun liittyvien kysymysten kansainvälistä käsittelyä pakolaisten oikeudet turvaavalla tavalla. Suomessa kansainvälinen suojelu sisällytetään maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan (ks. II 2.5).

Toteutus ja rahoitus

Laaditaan selvitys Suomen ihmisoikeuspolitiikasta viimeistään vuoden 2004 alussa. Siinä käsitellään sekä Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan tavoitteita että ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista Suomessa. Hallituskauden aikana selvitetään mahdollisuutta perustaa Suomeen YK-standardien mukainen Kansallinen ihmisoikeusinstituutti.

Hallitus edistää aktiivisesti Eurooppalaisen romaniedustajiston perustamista sekä tukee Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimintaa ja muita rankaisemattomuuden vastaisia toimia.

Suomi edistää aloitetta Euroopan unionin liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen samoin kuin EU:n oman perusoikeussektorin kehittymistä.

Kehitysyhteistyön avulla edistetään ihmisoikeuksien toteutumista kumppanimaisa vuoropuhelun kautta sekä rahoittamalla kahden- ja monenvälisiä hankkeita.

Ihmisoikeuskoulutusta laajennetaan mm. siten että kaikki Suomen siviilikriisinhallintatehtäviin lähettämät henkilöt saavat ihmisoikeuskoulutusta.

Toiminta rahoitetaan kehitysyhteistyömäärärahoista sekä ulkoministeriön hallinnonalan muista määrärahoista.

1.3 YK:n vuosituhatjulistuksen kansallinen toimeenpano

Tausta ja tavoitteet

YK:n syyskuussa 2000 hyväksytty vuosituhatjulistus määrittelee kansainvälisen yhteisön tavoitteet, joilla edistetään mm. rauhaa ja turvallisuutta, köyhyyden vähentämistä, kestävästä kehitystä, ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumista. Julistus asettaa kehityspäämääriä, joita Monterreyn kehitysrahoituskonferenssin ja Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokouksen tulokset täydentävät.

Hallituksen toimintaa kehitetään siten, että Suomi tukee tehokkaasti ja johdonmukaisesti eri hallinnonaloilla vuosituhatjulistuksen kehityspäämäärien toteutumista.

Toimintasuunnitelma

Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää johdonmukaista toimintaa eri politiikka-aloilla ml. turvallisuus, kauppa, investoinnit ja maahanmuuttopolitiikka. Valtioneuvosto laatii vuoden 2003 aikana periaatepäätöksen, jossa kehitysyhteistyö sidotaan entistä selkeämmin YK:n vuosituhatjulistuksen kehityspäämääriin. Suomen kehitysyhteistyön toimintatapoja kehitetään. Ihmisoikeuksia painotetaan, ja erityishuomiota kiinnitetään maaseudun kehittämiseen. Kehitysyhteistyön mahdollisuuksia kriisienhallinnan ja ennaltaehkäisyn välineenä kehitetään.

Periaatepäätös linjaa Suomen kahdenvälisiä kehitysyhteistyötä sekä vaikuttamista monenvälisen järjestöjen ja rahoituslaitosten toimintaan. Se linjaa myös valtion toimintaa eri politiikkaloilla äärimmäisen köyhyyden vähentämiseksi maailmassa. Keskeistä on Suomen osallistuminen mm. köyhimpien maiden velkahelpotuksiin, kaupan ja kehityksen kysymykset sekä luonnonvaraperustan turvaaminen ja ympäristön tilan parantaminen.

Rahoitus

Hallitus kasvattaa kehitysyhteistyömäärärahoja tavoitteena nostaa niiden osuus 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2010 mennessä yleinen talouskehitys kuitenkin huomioiden. Valtioneuvoston periaatepäätös ohjaa määrärahojen kohdentamista sekä toiminnan vaikuttavuuden ja laadun varmistamiseksi tarvittavia keinoja.

1.4 Globalisaation hallinnan kehittäminen – Helsinki-prosessi

Tausta ja tavoitteet

Suomi on sitoutunut edistämään yhteistyötä valtioiden kasvavan keskinäisen riippuvuuden tuomien haasteiden ratkaisemiseksi. Hallitus jatkaa Helsinki-prosessia, jonka tavoitteena on tuottaa konkreettisia linjauksia tasapainoisem-

man maailmanlaajuisen kehityksen varmistamiseksi. Tähän pyritään saattamalla pohjoisen ja etelän hallitukset, kansainväliset järjestöt, yritysmaailma sekä kansalaisyhteiskunta syvenevään dialogiin globalisaation hallinnan eri osa-alueilla sekä edistämällä osallistumista ja tasapuolisia vaikuttamismahdollisuuksia. Kansallisesti kehitetään valtionhallinnon sisäistä työnjakoa globaalikysymyksissä.

Tavoitteena on pitkällä aikavälillä tasapainoisempi globalisaation hallinta hallitusten välisessä yhteistyössä, kansainvälisissä järjestöissä ja muissa merkittävässä yhteyksissä. Dialogia jatketaan YK:n vuosituhatjulistuksen sekä Monterreyn, Johannesburgin ja WTO:n Dohan konferenssien tulosten toimeenpanon edistämiseksi.

Toteutus ja rahoitus

Osana Helsinki-prosessia perustetaan korkean tason työryhmä globaalihallintaa koskevan dialogiprosessin ytimeksi sekä työryhmiä konkreettisten ehdotusten laadintaa varten. Tavoitteena on seuraavan Helsinki-konferenssin järjestäminen vuoden 2005 jälkipuoliskolla.

Ulkoasiainministeriö laatii globalisaatioselvityksen. Linjausten luomiseksi perustetaan yhteistyömekanismi, jossa ovat mukana keskeiset ministeriöt ja johon kytetään muut intressitahot ml. kansalaisyhteiskunta.

Helsinki-prosessille varataan voimavarat varsinaisen kehitysyhteistyön varoista.

1.5 Kansainvälisen kauppajärjestelmän vahvistaminen

Tausta ja tavoitteet

Dohassa vuonna 2001 pidetyssä Maailman kauppajärjestön WTO:n ministerikokouksessa päätettiin aloittaa uusi monenkeskinen kauppaneuvottelukierros. Sovituissa aikarajoissa pysyminen on osoittautunut vaikeaksi, jolloin Dohan kierros mahdollisesti jatkuu vielä vuoden 2004 jälkeenkin. Dohan kierroksen tuloksen tulisi olla tasapainoinen, kaikkien jäsenten edut huomioiva kokonaisuus.

Suomen monenkeskisen kauppapolitiikan yleistavoitteena on edistää maailmankaupan vapauttamista ja sääntöjärjestelmän kehittämistä, mikä vahvistaa myös WTO:ta ja auttaa sen jäsenistöä, ml. kehitysmaat, integroitumaan tasapainoisesti maailmantalouteen. Kansallisena tavoitteena on huolehtia elinkeinoelämämme ja muiden intressitahojemme etujen edistämisestä tavalla, joka tukee hallituksen talous- ja kilpailupoliittisia tavoitteita.

Toteutus ja rahoitus

Suomi pyrkii tavoitteisiinsa vaikuttamalla aktiivisesti EU:ssa tehtävään kauppapoliittiseen päätöksentekoon. Suomen tavoitteiden valmistelu tapahtuu ministeri-

öissä ja kantojen yhteensovittaminen ulkoasiainministeriön johtamassa valmistelujaostossa, jossa ovat edustettuina kaikki keskeiset viranomaistahot.

Kehityksille suunnattava kauppakysymyksiin liittyvä tekninen apu kustannetaan varsinaisen kehitysyhteistyön varoista.

1.6 Euroopan unioni

EU:n ulkoinen toiminta

Hallitus haluaa vahvistaa Euroopan unionin toimintakykyä ihmis- ja perusoikeuksien, hyvinvoinnin ja turvallisuuden parantamisessa. Euroopan unionia on kehitettävä sekä jäsenvaltioiden että kansalaisten yhteisönä. Hallitus suhtautuu myönteisesti Euroopan unionin laajentumiseen edelleen uusilla jäsenmailla.

Hallitus tukee Euroopan unionin ulkoisen toiminnan kehittämistä niin, että unioni voi toimia taloudellisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla kansainvälisen turvallisuuden vahvistamiseksi, ympäristönsuojelun parantamiseksi ja maailmantalouden vakaan kasvun takaamiseksi. Hallitus pitää tärkeänä unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamista kaikkia jäsenmaita yhdistävien arvojen ja periaatteiden pohjalta. Hallitus tukee unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämistä painottaen kaikille jäsenmaille yhteisiä sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan tavoitteita. Osana ulkosuhteita Suomi edistää unionin kehityspolitiikan johdonmukaisuutta ja kehitysyhteistyön tehokkuutta.

Pohjoisen ulottuvuuden osalta pyritään varmistamaan Suomelle tärkeiden teemojen sisällyttäminen EU:n pohjoisen ulottuvuuden toiseen toimintaohjelmaan. Pyritään kehittämään Euroopan unionin rahoitusinstrumentteja sekä turvaamaan pohjoisen ulottuvuuden rahoitus myös laajentuvassa unionissa.

Rahoitus: UM/ulkoasiainhallinto, varsinainen kehitysyhteistyö. ulkoasiainministeriön hallinnonalan muut menot. VM/Suomen maksuosuus EU:n budjettiin.

Hallitusten välinen konferenssi (HVK)

Syksyllä 2003 alkavassa hallitusten välisessä konferenssissa hyväksytään unionille perustuslaillinen sopimus, joka korvaa aiemmat sopimukset. Hallitusten välistä konferenssia valmisteltiin heinäkuussa 2003 päättyneessä konventissa, jossa olivat edustettuina jäsenmaat, kansalliset parlamentit sekä unionin instituutiot. Hallitus tukee selkeän ja sitovan perusasiakirjan hyväksymistä unionin uudeksi perussopimukseksi.

Suomen HVK-tavoitteet ja keskeiset toimenpiteet

Suomi on määritellyt omat tavoitteensa hallitusten väliseen konferenssiin eduskunnalle annetussa selonteossa. Hallitusten välistä konferenssia varten on nimetty neuvotteluvaltuuskunta.

HVK:n päätyttyä uusi sopimus on ratifioitava myös Suomessa. Hallitus tulee antamaan tätä koskevan esityksen eduskunnalle. Uuden sopimuksen mukanaan tuomista muutoksista tiedotetaan kansalaisille laajalti.

EU:n uusien rahoituskehysten valmisteleminen

Euroopan unionin on sovittava vuoden 2006 loppuun mennessä uusista unionin rahoitus-kehyksistä vuosille 2007–2013. Komissio tulee antamaan uusia kehyksiä koskevan tiedonannon jo joulukuussa 2003, jonka jälkeen keskustelut ja neuvottelut Euroopan unionin neuvostossa alkavat. Komission hahmotteleman aikataulun mukaan uudet rahoituskehykset tulisi pyrkiä hyväksymään Luxemburgin puheenjohtajakauden Eurooppa-neuvostossa kesällä 2005. Hallitusohjelman mukaan neuvotteluihin valmistaudutaan kansallisesti yhteensovitulla politiikalla, mikä edellyttää yhteistyötä sekä valtionhallinnon sisällä että muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Suomen tavoitteet valmistelulle ja keskeiset toimenpiteet

Suomi määrittelee omat neuvottelutavoitteensa komission ehdotuksiin Euroopan unionin neuvoston käsittelyä varten. Keskeisenä tavoitteena on, että erittäin harvaan asutut tavoite 1-alueet säilyvät unionin korkeimman aluetuen piirissä jatkossakin. Tavoitteena myös on, että uudet kehykset hyväksyttäisiin jo Luxemburgin puheenjohtajakaudella.

Neuvottelu rahoituskehyksistä liittyy osaltaan EU:n yleiseen kehittämiseen sekä maatalous- sekä alue- ja rakennepolitiikan uudistamiseen. Kansallisen asian valmistelun tulee tästä syystä olla laaja-alaista.

Neuvottelut tultaneen käymään yleisten asiain neuvoston yleisten asiain kokoonpanossa. Yleisten asiain neuvoston kokouksia valmistellaan pysyvien edustajien komiteassa ja mahdollisesti perustettavassa puheenjohtajan ystävät -työryhmässä.

Ohjeistus rahoituskehysä valmisteleviin kokouksiin valmistellaan EU-asioiden yhteensovittamisjärjestelmässä.

Suomen EU-puheenjohtajuus vuonna 2006

Suomi toimii EU:n puheenjohtajamaana syyskauden 2006. Suomen puheenjohtajuusohjelma tulee laadittavaksi yhdessä Itävallan kanssa, sillä neuvoston uusien menettelytapojen mukaan puheenjohtajuusohjelmat laaditaan vuosiohjelmina (vuoden 2006 puheenjohtajamaat ovat Itävalta ja Suomi).

Neuvoston ensimmäinen kolmivuotinen strateginen ohjelma hyväksytään vuoden 2003 joulukuussa. Ohjelma kattaa myös Suomen puheenjohtajakauden.

Suomen puheenjohtajakauden menestykselliseen toteuttamiseen varaudutaan osoittamalla valmistautumiseen henkilö- ja taloudellisia voimavaroja. Suomessa tullaan järjestämään mm. EU-maiden ja Aasian maiden hallitusten ja valtioiden päämiesten huippukokous.

Suomen tavoitteet

Suomi osallistuu edellä mainitun kolmivuotisen ohjelman valmisteluun määrittelemällä omat alustavat tavoitteet sille, minkälaisia asioita unionin tulisi kolmen seuraavan vuoden aikana käsitellä.

Puheenjohtajuuden tekninen valmistelu aloitetaan jo kuluvana vuonna.

Puheenjohtajuuteen valmistautuminen edellyttää koko hallituskauden ajan lisäpanostusta kontaktien luomisessa muihin EU-maihin ja -instituutioihin mukaan lukien EU-maiden ministerit.

Keskeiset toimenpiteet

Määritellään alustavat tavoitteet valtioneuvoston EU-sihteeristön johdolla ja yhteistyössä ministeriöiden sekä EU-edustuston kanssa ja osallistutaan muutoinkin kolmivuotisen ohjelman valmisteluun.

Valmistelut puheenjohtajuuden hoidosta aloitetaan määrittelemällä koulutustarpeet, lisähenkilöstön tarpeet, sopimalla teknisen puheenjohtajuussihteeristön perustamisesta sekä sopimalla varhaisessa vaiheessa Suomessa pidettävien EU-kokousten määrästä.

Laaditaan tarkemmat laskelmat puheenjohtajuuden hoidosta aiheutuvista kuluista ja vaikutuksista kehyksiin.

2 HYVINVOINTI, TERVEYS JA TASA-ARVO

Hallituksen päätavoitteena on kehittää hyvinvointiyhteiskuntaa parantamalla työllisyyttä ja vähentämällä työttömyyttä, vahvistamalla peruspalveluja ja toimeentuloturvaa sekä tasapainottamalla alueellista kehitystä. Syrjäytymisen estäminen ja köyhyyden torjuminen onnistuvat vain työllisyystavoitteen toteutumisen kautta.

Keskeisiä sosiaali- ja terveystavoitteita ovat:

- Väestön terveyden edistäminen
- Sosiaalisten ongelmien sekä sairauksien ennaltaehkäisy
- Yksilön elämänhallinnan, työ- ja toimintakyvyn ja omatoimisuuden tukeminen

Eläkepolitiikan kestävyysperustana ja tavoitteina ovat talouden kasvu, yleinen luottamus järjestelmän kestävyteen ja nykyistä pidempi jaksaminen työelämässä. Eri hallinnonalojen toimin valmistaudutaan ikääntyvän väestön määrän kasvuun. Lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi hallitus sitoutuu lapsi- ja perhepolitiikan vakautteen ja ennakoitavuuteen. Työelämän kehittämisohjelmia jatketaan ja laajennetaan, painottaen työn ja perhe-elämän yhteensovittamista, henkistä työsuojelua ja hyvinvointia työssä sekä työssä jaksamista.

Henkilöstön korkea osaaminen, työssä jaksaminen ja toimivat työmarkkinasuhteet ovat tärkeitä kansallisia menestystekijöitä. Työelämän kehittämisellä vaikutetaan myös merkittävästi hallituksen talouskasvun ja työllisyyden vahvistamistavoitteisiin. Työelämän kehittämistä koskevia hallituksen toimenpiteitä selostetaan tarkemmin luvussa I 1. ja ne ovat osa hallituksen työllisyysstrategiaa ja työllisyyden politiikkaohjelmaa.

2.1 Edistetään väestön terveyttä ja toimintakykyä

Väestön terveydentilan yleisestä kohenemisesta huolimatta väestöryhmien väliset erot terveydentilassa ovat säilyneet suhteellisen suurina, samoin alueelliset erot. Terveydentilan myönteiseen kehitykseen kohdistuvana uhkana ovat alkoholin kulutuksen myötä kasvavat terveyshaitat.

Kansallisen terveystavoitteiden kehittämisen linja-asiakirjana on valtioneuvoston hyväksymä periaatepäätös Terveys 2015 -kansanterveysohjelmaksi. Valtioneuvoston periaatepäätös terveyttä edistävästä liikunnasta tukee näitä tavoitteita.

Terveyden ja toimintakyvyn edistämisen vaikuttavuustavoitteet

- Väestöryhmien väliset terveyserot supistuvat
- Nuorten aikuisten miesten tapaturmainen ja väkivaltainen kuolleisuus alenee
- Alkoholin kansanterveydelliset haitat vähenevät
- Työikäisten työ- ja toimintakyky kohenee
- Yli 75-vuotiaiden toimintakyky paranee
- Vanhusten kotona asuminen ja selviytyminen paranee
- Vammaisten mahdollisuus osallistua työelämään kohenee

Terveys 2015 -kansanterveysohjelma

Ohjelman toimeenpanoa koordinoi Kansanterveyden neuvottelukunta. Lähtökohdaksi on käyttää hyväksi jo meneillään olevia hankkeita ja toimintaa sekä lisätä eri tahojen yhteistyötä. Valitaan tavoitteiden toteutumista kuvaavat indikaattorit, kehitetään indikaattoreita puuttuville alueille sekä päätetään seurantakäytännöistä ja raportoinnista. Eri hallinnonalat ja -tasot kattava seuranta toteutetaan sosiaali- ja terveyskertomuksen yhteydessä vuonna 2006.

Kansallinen alkoholiohjelma 2004–2007

Valmistellaan alkoholihaittojen ehkäisyä koskeva valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston periaatepäätös annetaan syksyllä 2003. Periaatepäätöksessä otetaan huomioon hallituksen vuoden 2004 talousarvioneuvotteluissa 20.8.2003 sovitut painotukset. Niiden mukaan lasten ja nuorten alkoholinkäytön ehkäisemiseen kiinnitetään erityistä huomiota, vanhempien kasvatustehtävää tuetaan monipuolisesti, oluen verotuksen alentamisella ehkäistään matkustajatuonnin aiheuttamia ongelmia sekä varaudutaan mahdollisia terveyshaittoja ehkäiseviin lisätoimenpiteisiin. Ohjelmaan liittyen koko väestöön kohdistuva tiedotus aloitetaan syksyllä 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kansallinen alkoholiohjelman 2004–2007 toimeenpanosta. Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta osallistuu sen toimeenpanoon.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti varataan Raha-automaattiyhdistyksen avustuksista erikseen sovittava summa järjestöille valtakunnalliseen päihdehaittojen ehkäisyyn ja hoitoon. Valtion rahoitusta ohjataan päihdeasiakkaiden hoidon ja tukipalvelujen turvaamiseksi.

Vanhusten toimintakyvyn edistäminen

Hallinnonalojen yhteinen vanhuspoliittinen toimenpidekokonaisuus toteutetaan hallituskauden aikana. Tavoitteena on määritellä ikääntynyttä väestöä koskevan politiikan päälinjaukset sekä varautua väestön ikääntymiseen. Hankesuunnitelma valmistuu syksyllä 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa hankkeen koor-

dinoinnista ja muut hallinnonalat ja yhteistyötahot osallistuvat hankkeeseen erikseen sovittavan työtavan, työnjaon ja vaiheistuksen mukaisesti.

Terveyttä edistävä liikunta

Terveyttä edistävän liikunnan kehittämislinjaukset perustuvat valtioneuvoston hyväksymään periaatepäätökseen. Sen mukaan liikuntaa lisäämällä voidaan väestön toimintakykyä, terveyttä ja hyvinvointia merkittävästi parantaa sekä säästää julkisen sektorin kustannuksia. Valtioneuvosto on asettanut periaatepäätökseen nojautuen terveyttä edistävän liikunnan neuvottelukunnan. Neuvottelukunta kokoaa liikuntapoliittiset hanke-esitykset ohjelmaksi, joka toteutetaan eri ministeriöiden ja muiden toimijoiden yhteistyönä vuosina 2003–2005.

2.2 Ehkäistään ja hoidetaan syrjäytymistä

1990-luvun alun laman ja pitkäaikaistyöttömyyden myötä syntynyt syrjäytymisongelma on säilynyt keskeisenä yhteiskunnallisena ongelmana. Toimeentulotuen käyttö on vähentynyt lamavuosien tasosta, mutta menot ja käyttö on edelleen lamaa edeltäviin vuosiin verrattuna korkealla tasolla. Erityisen ongelmallista on pitkäaikainen jatkuva riippuvuus toimeentulotuesta. Mielensterveys- ja päihdeongelmat ovat usein syy- ja seuraustekijöinä mukana syrjäytymisprosessissa, ja ne estävät henkilön integroitumista työelämään. Suurimmassa syrjäytymisriskissä ovat moniongelmaiset ryhmät, joilla useat syrjäytymistä vahvistavat tekijät kasautuvat. Myös köyhät lapsiperheet ovat riskiryhmä.

Merkittävimpiä keinoja syrjäytymisen hallinnassa ovat:

- Työttömyyden alentaminen
- Vähimmäisetuuksien tason riittävyys
- Erityisryhmien tarvitsemien palveluiden toimivuus

Palvelujen kehittämisessä otetaan huomioon maahanmuuttajien erityisongelmat. Syrjäytymisriskien kasautumisen estäminen edellyttää eri hallinnonalojen tehosta yhteistoimintaa.

Syrjäytymisen ehkäisyn tavoitteena on pitkäaikais- ja rakennetyöttömyyden alentaminen (luvussa I 1 on kuvattu työttömyyden alentamiseen painottuva työllisyyden politiikkaohjelma), toimeentulotuen tarpeen vähentäminen, mielensterveyden edistäminen sekä riskiryhmien (ml. vapautuneet vangit) palveluiden turvaaminen. Keinona on ensisijaisen sosiaaliturvan kehittäminen ja selkeyttäminen, jotta toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää. Avaimena on sosiaalityön, yhteispalvelujen ja moniammatillisuuden vahvistaminen.

Asunnottomuuden vähentämiseen liittyvät toimenpiteet ovat myös tärkeitä syrjäytymisen ehkäisyn kannalta (ks. II 5.2).

Syrjäytymisen ehkäisyn ja hoidon vaikuttavuustavoitteet

- Pitkäaikaistyöttömyys ja rakennetyöttömyys alenevat
- Toimeentulotuen pitkäaikainen tarve vähenee
- Lapsiperheiden köyhyys alenee
- Lasten ja nuorten ennaltaehkäiseviä terveyspalveluja lisätään
- Päihdehuollon, mielenterveyden ja lastensuojelun palveluita lisätään
- Hallinnonalojen yhteistyötä syrjäytymisen torjunnassa tiivistetään
- Asunnottomien määrä vähenee

2.3 Varmistetaan toimivat sosiaali- ja terveyspalvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva

Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisen painotukset on linjattu toteutusvaiheessa olevassa kansallisessa terveysprojektissa sekä valmisteilla olevassa sosiaalialan kehittämishankkeessa.

Väestön ikääntyessä on kiinnitettävä enemmän huomiota sosiaalivakuutuksen kestäviin rahoitusjärjestelyihin. Rahoituksen kestävyttä lisää nykyistä pitempi työura, riittävän vakavaraisuuden omaava vakuutusjärjestelmä sekä tehokas vakuutusmarkkinoiden valvonta. Hallituskaudella saatetaan loppuun eduskunnan 19.2.2003 hyväksymän yksityisalojen työeläke-etuuksia koskevan uudistuksen toimeenpano. Työeläkkeitä koskevat asiat valmistellaan yhteistyössä keskeisten työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Toimivien palvelujen ja kohtuullisen toimeentuloturvan vaikuttavuustavoitteet

- Parannetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta ja laatua
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus suomeksi ja ruotsiksi turvataan. Mahdollisuuksia saamenkielisiin sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin kehitetään
- Turvataan henkilöstön riittävyys
- Uudistetaan palvelujen järjestämisen rakenteita
- Vahvistetaan seudullista yhteistyötä
- Varmistetaan palvelujen kestävä rahoitus
- Edistetään vammaisten mahdollisuutta toimia yhteiskunnassa
- Taataan riittävä vähimmäisturva ja kohtuullinen ansioturva
- Turvataan sosiaalivakuutusten kestävä rahoitus

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksien sekä toimeentuloturvan määrärahalisäyksistä sovittiin kehyspäättöksen ja vuoden 2004 talousarvioesityksen yhteydessä. Kansaneläkkeiden tasokorotus toteutetaan vuonna 2006.

Kansallinen terveysprojekti 2002–2007

Kansallisen terveysprojektin keskeisimmät kehittämisalueet ja hankekokonaisuudet ovat seuraavat:

- Terveyden edistäminen ja ehkäisevä terveydenhuolto
- Hoitoon pääsyn turvaaminen
- Henkilöstön saatavuuden ja osaamisen parantaminen
- Terveystieteiden toimintojen ja rakenteiden uudistaminen
- Terveystieteiden rahoituksen vahvistaminen

Terveysprojektin toimenpiteet turvaavat väestön terveystarpeista lähtevän hoidon saatavuuden laadun ja riittävän määrän maan eri osissa asukkaan maksukyvyistä riippumatta. Terveystieteitä kehitetään valtion ja kuntien yhteistyönä sekä ottamalla huomioon järjestöjen ja yksityisen sektorin toiminta.

Vaikutukset näkyvät pitkällä aikavälillä väestön terveyden edistymisenä. Toimenpiteet mahdollistavat palvelujen saatavuuden ja täydennyskoulutuksen toteutumisen seurannan vuodesta 2005 alkaen.

Hanke toteutetaan kiinteässä yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, eri ministeriöiden ja Suomen Kuntaliiton kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi ohjelman toteuttamista peruspalveluministerin johdolla.

Kansallinen sosiaalialan kehittämishanke 2003–2007

Hallituskauden aikana toteutetaan sosiaalialan keskipitkän aikavälin kehittämisohjelma, jolla modernisoidaan julkisia sosiaalipalveluja ja vahvistetaan keskeisten kohdeväestöryhmien asemaa. Vuoden 2003 syksyllä hankkeesta annetaan valtioneuvoston periaatepäätös, jonka mukaiset toimet toteutetaan kehyksissä varatun rahoituksen puitteissa. Hanke organisoidaan tiiviiseen yhteistyöhön kansallisen terveysprojektin kanssa.

Ensisijaisesti hankkeessa kehitetään ja tehostetaan:

- Vanhustenhuoltoa
- Vammaispalveluja
- Sosiaalityötä ja päihdepalveluja
- Lasten ja perheiden palveluja ja etuuksia

Viimeistään kevätistuntokaudella 2006 eduskunnalle annetaan vammaispoliittinen selonteko. Se sisältää linjaukset vammaisten tasa-arvoisen kohtelun toteuttamiseksi yhteiskunnan eri sektoreilla. Vammaispalveluja ja niitä koskeva lainsäädäntö uudistetaan erityisesti vaikeavammaisten ja kehitysvammaisten näkökulmasta.

Palvelujen toimivuutta koskevien hankekokonaisuuksien toimeenpanon linjaukset huomioidaan vuosia 2004–2007 koskevassa sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmassa (TATO), jonka valtioneuvosto vahvistaa syksyllä 2003.

2.4 Edistetään lapsiperheiden hyvinvointia

Perheiden luottamusta tulevaisuuteen parannetaan pitkäjänteisellä politiikalla, jossa lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden hyvinvointi otetaan selkeäksi yhteiskuntapoliittiseksi tavoitteeksi. Lapsiperheiden hyvin sujuva arkielämä luo puolestaan edellytyksiä tasapainoiselle yhteiskuntarakenteelle.

Haasteena on väestön vanheneminen, aleneva syntyvyys, ensisynnyttäjien korkea keski-ikä ja perheen perustamisen myöhentyminen. Nykyinen väestönkasvu ei riitä turvaamaan tulevina vuosikymmeninä hyvinvointipalvelujen rahoitusta ja korkeaa tasoa.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin vaikuttavuustavoitteet

- Tuetaan vanhemmuutta ja perheiden yhtenäisyyttä
- Helpotetaan työ- ja perhe-elämän yhteensovitusta
- Tasataan lapsista aiheutuvia kustannuksia
- Vahvistetaan lasten turvallisia kasvu- ja kehitysympäristöjä

Perhepoliittinen strategia

Hallitusohjelman perhepoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet kootaan perhepoliittiseksi strategiaksi, joka kattaa vuodet 2004–2007. Tavoitteena on lisätä lapsi- ja perhepolitiikan vakautta ja ennakoitavuutta. Lapsiperheiden taloudellisesta tilanteesta laaditaan kokonais selvitys ottaen huomioon sosiaalietuuksien ja tulojen, palveluiden, maksujen, verojen ja perhevapaiden yhteisvaikutukset. Lapsille ja lapsiperheille suunnattujen peruspalvelujen laatu turvataan ja lapsiperheiden taloudellista asemaa ja hyvinvointia parannetaan. Väestöpoliittinen näkökulma otetaan painotukseksi hallituksen laatiessa tulevaisuusselontekoa vuonna 2004.

Perhepoliittisista etuuksista nostetaan vuonna 2004 ensimmäisen lapsen lapsilisää ja yksinhuoltajakorotusta. Vuonna 2005 nostetaan kotihoidontuen tasoa sekä sairaus-, äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahaa. Samassa yhteydessä parannetaan ansiosidonnaisen vanhempain- ja sairauspäivärahojen saantiedellytyksiä tavoitteena korjata eräitä väliinputoamistilanteita, kuten lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden asemaa, ja lisätä sosiaaliturvan työntekoon kannustavia piirteitä. Lisäksi on tarkoitus perustaa lapsiasiainvaltuutetun virka.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamista helpotetaan käynnistämällä 1.8.2004 peruskoulun 1–2 –luokkien oppilaita ja erityisopetusta koskeva aamu- ja iltapäivätoiminta. Vanhempien oikeus lyhennettyyn työaikaan laajenee koskemaan 1–2 luokkalaisten lasten vanhempia. Osittaista hoitorahaa korotetaan.

2.5 Valmistellaan maahanmuuttopoliittinen ohjelma

Ohjelman tavoitteet ja toteutus

Laaditaan hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma ja varaudutaan lisääntyvään maahanmuuttoon. Tarkoituksena on määritellä maahanmuuttopoliittikan arvot tavoitteena ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen sekä hyvän hallintokulttuurin vahvistaminen. Samalla torjutaan maahanmuuttoon liittyviä uhkia. Ohjelma laadinnan yhteydessä on tarvetta tarkastella eri viranomaisten välisiä toimivaltakysymyksiä ja menettelyihin liittyviä kysymyksiä, erityisesti oikeusturvan ja tehokkuuden kannalta.

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman tulee olla kokonaisvaltainen. Eri osa-alueet käsittävät maahantuloon, maassa oleskeluun ja maasta poistamiseen sekä työntekoon, kotoutumiseen, opiskeluun, sosiaaliturvaan, asumiseen ja etnisiin suhteisiin liittyvät kysymykset. Myös kansainvälisen suojelun antamiseen liittyvät kysymykset sisällytetään maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan.

Maahanmuuttopoliittinen ohjelma valmistellaan poikkihallinnollisessa projektissa, johon osallistuvat ne hallinnonalat, joiden vastuulla kysymyksiä käsitellään (UM, OM, SM, OPM, KTM, STM, TM, YM). Työtä johtaa maahanmuuttopoliittikkaa koordinoimaan asetettava poikkihallinnollinen ministeriryhmä. Ohjelma valmistuu vuoden 2005 toukokuun loppuun mennessä.

Toimenpiteiden vaikutukset

Työvoiman maahanmuutolla voidaan edistää työvoiman saatavuutta silloin, kun osaavasta työvoimasta on niukkuutta. Muutto voi olla luonteeltaan tilapäistä, mutta myös pysyvässä tarkoituksessa tapahtuvaan muuttoon on varauduttava aiempaa enemmän.

Kansainvälistä suojelua ja muuta humanitaarista maahanmuuttoa koskevalla politiikalla voidaan vaikuttaa siihen, miten Suomi kantaa vastuunsa kansainvälisen suojelun tarpeessa olevista ottamalla heitä tänne ja toisaalta vaikuttaa maahanmuuttovirtojen hallintaan.

Maahanmuutolla on pitkäaikaisia taloudellisia, yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja sosiaalisia vaikutuksia, jotka arvioidaan maahanmuuttopoliittisen ohjelman valmistelun yhteydessä.

2.6 Edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa

Kansallinen toimintaohjelma tasa-arvon toteuttamiseksi

Hallitus laatii kansallisen toimintaohjelman tasa-arvon toteuttamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sen valmistelusta. Ohjelma valmistuu talvella 2004. Ohjelmakohtien toteutus ajoittuu pääosin vuosille 2004–2007. Toimintaohjelman yhtenä osana on tasa-arvolain uudistus, jolla edistetään mm. tasa-arvosuunnittelua sekä samapalkkaisuutta. Hallituksen esitys annetaan vuoden 2004 aikana.

Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmä on tarkoitus ottaa käyttöön koko valtionhallinnossa. Sukupuolivaikutukset arvioidaan erityisesti lakeja säädettäessä sekä budjettia valmisteltaessa. Valtavirtaistamista kokeillaan vuoden 2003 aikana sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla. Laajennus koko valtionhallintoon toteutetaan yhteistyössä OM:n kanssa. Budjetin valtavirtaistamishanketta jatketaan sosiaali- ja terveysministeriön sisäisenä kokeiluna sekä yhdessä valtiovarainministeriön kanssa.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistavoitteet

- Valmistellaan hallituksen tasa-arvon toimintaohjelma
- Uusittu tasa-arvolaki tulee voimaan
- Naisten ja miesten palkkaerot kaventuvat
- Määräaikaiset virkasuhteet vähenevät
- Naisten osuus päätöksenteossa ja taloudessa kasvaa
- Naisyrittäjyys lisääntyy
- Naisiin kohdistuva väkivalta sekä prostituutio vähenee
- Tasa-arvopoliittiset kysymykset arvioidaan myös miesnäkökulmasta

Samapalkkaisuusohjelma

Hallitus laatii yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa samapalkkaisuutta ja työelämän tasa-arvoa koskevan ohjelman, jolla pyritään poistamaan perusteettomat palkkaerot.

3 KOULUTUS JA KULTTUURI

3.1 Kehitetään koulutusta ja aiennetaan työelämään pääsyä

Suomi yhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan. Koulutuksella edistetään sivistyksellisiä oikeuksia ja aktiivisen kansalaisen valmiuksia. Koulutuspoliittisilla toimenpiteillä vaikutetaan myös merkittävästi hallituksen talouskasvun ja työllisyyden vahvistamistavoitteisiin. Koulutuksen kehittämistä ja

työelämään pääsyn nopeuttamista koskevia hallituksen toimenpiteitä selostetaan tarkemmin luvussa I 1, ja ne ovat osa hallituksen työllisyysstrategiaa ja työllisyyden politiikkaohjelmaa.

3.2 Vahvistetaan suomalaista kulttuuria

Taide- ja taiteilijapolitiikka ja kulttuuriperintö

Kulttuurinen perintömme kasvaa taiteellisesta luovuudesta ja taiteen erilaisista ilmenemismuodoista. Vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.

Tiivistelmä taide- ja kulttuuripolitiikan edistämistavoitteista

- Kansallista innovaatiopolitiikkaa lavennetaan taiteen ja kulttuurin suuntaan. Tällaisen politiikan tavoitteeksi asetetaan luova hyvinvointiyhteiskunta, jossa taide ja kulttuuriperintö on osa yhteiskuntaa uudistavaa ja kehittäväää innovaatioperustaa
- Kulttuurinen näkökulma otetaan huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa
- Tiedon ja kulttuurin saatavuus on runsasta ja monipuolista

Opetusministeriö ja ympäristöministeriö yhdessä muiden alan toimijoiden kanssa osallistuvat rakennusperintöstrategian toimintaohjelman toteuttamiseen. Asetetaan maailmanperintöasiain neuvottelukunta kuluvaan vuoden aikana.

Hallituskauden aikana tavoitteena on nostaa Suomi merkittäväksi sisältöteolliseksi maaksi. Kulttuuriset sisällöt muodostavat uutta taloudellista toimeliaisuutta, lisäävät innovatiivista tuotekehittelyä ja kohentavat vientimahdollisuuksia taiteen ja kulttuuriperinnön ja sisältöjen uusien levitys- ja jakeluväylien avulla

Hallituskauden aikana turvataan monipuolisten ja laadukkaiden tieto- ja kirjasto- palvelujen saatavuus ja vahvistetaan kirjastojen roolia tietoyhteiskunnan perustaitojen levittäjänä. Kirjastosta kehitetään monipalvelujärjestelmä, joka on perinteisen ja digitaalisen kirjaston yhdistelmä (hybridikirjasto). Se tarjoaa pääsyn maailmanlaajuiseen tietoon eri medioiden, aineistojen ja verkkojen välityksellä ja opastaa aineiston käytössä.

Hallituskauden aikana tavoitteena on vahvistaa tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta sekä muodostaa hyviä käytäntöjä kulttuurin taloudellisen arvon vahvistamiseksi.

Toimenpiteet

- Opetusministeriö laatii lastenkulttuuripoliittisen ohjelman toteutussuunnitelman 31.3.2004 mennessä. Lastenkulttuurikeskusten verkoston Taikalampun toimintaa laajennetaan ja vahvistetaan hallituskauden aikana.
- Opetusministeriössä valmistellaan ehdotus kulttuuristoimintaa koskevan valtionosuusjärjestelmän kehittämisestä vuosien 2003–2004 aikana. Ministeriössä valmistellaan myös toimenpide-ehdotukset palveluiden tavoitettavuudesta ottaen huomioon erityisryhmien mm. maahanmuuttajien, vähemmistöryhmien ja vammaisten tarpeet.
- Tuetaan taitelijoita lisäämällä apurahamahdollisuuksia valtion budjettikehyksen puitteissa ja valmistelemalla mm. verotukseen ja apurahojen eläkeoikeuteen liittyvä lainsäädäntö. Valmistellaan valtioneuvoston taide- ja taitelijapolitiikkaa koskevan periaatepäätöksen toimenpide-ehdotukset ja aikataulu vuoden 2004 aikana. Järjestetään periaatepäätöksen seuranta kuluvan vuoden aikana.
- Selkeytetään alueellisten taidetoimikuntien asemaa ja vahvistetaan resursointia valtion budjettikehyksen puitteissa sekä kehitetään taide- ja kulttuuripoliittikan seuranta ja arviointi vuoden 2004 loppuun mennessä.
- Edistetään taiteen, käsityön, muotoilun ja arkkitehtuurin mahdollisuuksia laadukkaan, esteettömän ja esteettisesti korkealuokkaisen ympäristön rakentamisessa. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman ja Muotoilu 2005! -ohjelman seurantaryhmien raportoivat vuoden 2005 loppuun mennessä.
- Laaditaan museopoliittinen toimintaohjelma vuoden 2004 loppuun mennessä. Laaditaan suunnitelma Museoviraston alueellisen toiminnan järjestämisestä vuoden 2004 aikana.
- Laaditaan kansallinen elokuva- ja televisiopoliittinen ohjelma kesään 2004 mennessä, jonka toimeenpano ajoittuu koko hallituskaudelle.

Edistetään suomalaista kulttuurivientiä

Suomen kulttuurivientiä kehitetään vastaamaan globalisoituvan maailman kulttuurikysyntään. Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön sekä kauppaja teollisuusministeriön yhteisessä Kulttuurivienti -hankkeessa kartoitetaan Suomen kulttuuriviennin nykytilanne, esteet, uhkat, menestystekijät ja mahdollisuudet sekä esitetään toimenpiteitä, joiden avulla parannetaan kulttuuriviennin edellytyksiä, verkottuvia rakenteita ja yhteistyömuotoja, sekä kohdennetun tuen, erityispanostuksen ja kannustuksen muotoja. Hankkeelle asetetaan työryhmä syyskuussa 2003 ja sen on tarkoitus valmistua vuoden 2004 puoliväliin mennessä.

4 TUTKIMUS, TEKNOLOGIA JA INNOVAATIOTOIMINTA

Julkisen tutkimus- ja kehitysrahoituksen tavoitteena on turvata se osaamis pohja, jonka varaan talouden kestävä kasvu ja Suomen henkinen ja aineellinen hyvinvointi rakentuvat. Hallitus korostaa tutkimuksen merkitystä osaamisen perustana. Tavoitteena on turvata myönteinen kehitys suomalaisen tieteen tasossa. Teknologia vauhdittaa talouden kasvua, lisää vaurautta ja vahvistaa veropohjaa. Teknologialla luodaan edellytykset hyvinvointipalvelujen tuottamiselle ja hankinnalle, ratkaistaan ongelmia ja rakennetaan yhteiskuntaa. Teknologia on keskeinen tekijä tietoyhteiskunnan kehittämisessä, ympäristö- ja turvallisuuskysymyksissä, infrastruktuurin rakentamisessa ja terveydenhuollossa.

4.1 Tutkimus- ja kehitysrahoitus

Tavoitteet

Hallituskauden aikana julkista tutkimus- ja innovaatorahoitusta lisätään valtion budjettikehyksen ja talousarvion puitteissa tiede- ja teknologianeuvoston suositusten pohjalta ottaen huomioon hallitusohjelmassa esitetyt linjaukset rahoituksen suuntaamisesta. Laadun ja vaikuttavuuden merkitystä T&K-rahoituksen suuntaamisessa korostetaan.

Julkista rahoitusta suunnataan (tutkimus- ja kehittämistoiminnan ohella) yritysten perustamista, kilpailukykyä ja kasvua tukevaan liiketaloudelliseen osaamiseen. Rahoitusta kohdistetaan myös sosiaalisen ja teknologisen innovaatiotoiminnan vahvistamiseen ja innovaatorahoituksen joustavaan ja asiantuntevaan kehittämiseen. Rahoituksen mahdollisimman tehokkaan käytön suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään vaikuttavuudesta saatuja tietoja ja arviointien tuloksia.

Innovaatiotoiminnan edellytyksiä vahvistetaan parantamalla julkisten rahoittajien, varsinkin Suomen Akatemian ja Teknologian tutkimuskeskuksen, mahdollisuuksia huolehtia Suomelle tärkeiden alojen ja uusien kasvualojen, tutkimuslähtöisten innovaatioiden ja kansallisen innovaatioympäristön kehittämisestä.

Tiivistelmä tutkimusrahoituksen vaikuttavuustavoitteista

- Kansallinen osaamis pohja vahvistuu kansantalouden ja yhteiskunnan kannalta keskeisillä sektoreilla
- Yhteistyö elinkeinoelämän ja korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten välillä lisääntyy edelleen
- Suomalainen tutkimus kansainvälistyy edelleen

Toimenpiteet

- Tiede- ja teknologianeuvosto toteuttaa tiede- ja teknologiahallinnon tukemana Suomen tutkimusjärjestelmän rakenteiden arvioinnin vuoden 2004 loppuun mennessä.
- Jatketaan tiede- ja teknologiahallinnon piiriin kuuluvien laitosten rahoituksen ja toiminnan tuloksellisuuden arviointia ja hyödynnetään tuloksia laitosten ohjauksessa ja toiminnan suuntaamisessa.
- Tehostetaan tieteen ja teknologian tutkimusta ja ennakointia mm. luomalla yliopistolaitoksen piiriin vahva tieteen, teknologian ja innovaatiojärjestelmän tutkimusyksikkö sekä jatkamalla kauppa- ja teollisuusministeriön ja Teknologisen kehittämiskeskuksen (Tekes) teknologian tutkimuksen ohjelmaa väliarvioinnin suositusten pohjalta.
- Tehdään selvitys julkisen tutkimus- ja tuotekehitysrahoituksen kokonaistilanteesta ja mahdollinen toimenpide-ehdotus tämän pohjalta (ks. myös tietoyhteiskuntaohjelma luku I 3).

4.2 Tieteellinen tutkimus osaamisen perustana

Tiedepolitiikan tavoitteet

Korkeatasoinen koulutusjärjestelmä ja perusosaaminen ovat koko osaamis pohjaisen kehityksen perusedellytykset. Kansallisen tiedon ja osaamisen vahvistaminen on välttämätöntä myös muualla tuotetun tiedon omaksumiseksi ja hyödyntämiseksi.

Tiedepolitiikan tavoitteena on turvata suomalaisen tieteen tason, vaikuttavuuden ja kansainvälisen näkyvyyden myönteinen kehitys. Tutkimustiedon ja teknologian käyttöä ja hyödyntämistä talouden, työllisyyden ja muun yhteiskunnallisen kehityksen hyväksi edistetään. Tutkimuksen kotimaista, eurooppalaista ja muuta kansainvälistä yhteistyötä lisätään edelleen, erityisenä painoalueena eurooppalaisen tutkimusalueen (ERA) vahvistaminen ja pohjoismaisen sekä lähialueiden tutkimusyhteistyön kehittäminen.

Tutkimuksella on tärkeä rooli alueiden elinvoimaisuuden ja kehityksen turvaamisessa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat olennainen osa alueiden toimivia innovaatioympäristöjä. Korkeakouluilla ja alueilla toimivilla tutkimuslaitoksilla on erityinen tehtävä lisätä alueella olevaa osaamispääomaa ja sen saattamista hyödyntäjien käyttöön.

Tiivistelmä tiedepolitiikan vaikuttavuustavoitteista

- Kansainvälinen tieteellinen yhteistyö laajenee ja suomalaisen tutkimuksen kansainvälinen näkyvyys lisääntyy
- Korkeakoulujen alueellinen vaikuttavuus kasvaa
- Tutkijankoulutuksen määrä vastaa tarpeita ja laatu paranee entistään
- Tutkijanurasta tulee entistä houkuttelevampi ja kilpailukykyisempi
- Kansalaisten ymmärrys tieteestä paranee

Toimenpiteet

- Toteutetaan Suomen Akatemian kansainvälinen arviointi ja laaditaan sen pohjalta suunnitelma Akatemian kehittämistoimiksi syksyyn 2004 mennessä
- Suomen Akatemia valmistelee ja toteuttaa yhteisrahoitteisia ohjelmia ja hankkeita kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa koko hallituskauden ajan
- Valmistellaan kesään 2004 mennessä kansallinen toimintaohjelma tieteen ja yhteiskunnan suhteiden edistämisestä
- Valmistellaan vuoteen 2005 mennessä periaatteet ja toimintatavat suurten tieteellisten infrastruktuurien rahoittamisesta ja kansainvälisiin infrastruktuurihankkeisiin osallistumisesta
- Suomen Akatemia rahoittaa kilpailun perusteella yliopistojen merkittäviä infrastruktuurihankkeita vuonna 2004
- Vuoden 2004 aikana valmistellaan suositukset tutkijankoulutuksen laadun kehittämiseksi vastaamaan entistä paremmin tutkimuksen ja työelämän tarpeita

4.3 Teknologia- ja innovaatiopolitiikka

Tavoitteet

Teknologia- ja innovaatiopolitiikan tavoitteena on edistää suomalaisen elinkeinoelämän kilpailukykyä. Tavoitteiden toteutumista seurataan arvioimalla innovaatioympäristön julkisille toimijoille annettujen tavoitteiden toteutumista ja analysoimalla yhteiskunnan ja talouden kehittymistä kuvaavia mittareita, joissa teknologia- ja innovaatiopolitiikalla on keskeinen vaikutus.

Tiivistelmä teknologia- ja innovaatiopolitiikan vaikuttavuustavoitteista

- Suomeen syntyy nykyistä enemmän uusia kasvukykyisiä osaamiseen ja innovaatioihin perustuvia yrityksiä
- Yhä useampi yritys harjoittaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa
- Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulosten kaupallistamista tehostetaan
- Teknologian vaikutukset hyvinvointiin hyödynnetään ja soveltamista edistetään
- Teknologian alueellista hyödyntämistä tehostetaan

Teknologia- ja innovaatiopolitiikan painopisteet

Teknologiarahoitus ja vaikuttavuus

Hallituskauden aikana julkista teknologiarahoitusta lisätään hallitusohjelmassa sovitulla tavalla sekä valtiontalouden kehysten ja talousarvion puitteissa. Rahoituksen suuntaamisessa eri toimijoiden välillä ja niiden käytettävissä olevien instrumenttien kesken noudatetaan lisäksi vaikuttavuudesta ja arvioinneista saatuja tietoja.

Hallituskaudelle sovitut Tekesin määrärahojen lisäykset kohdistetaan ensisijaisesti tutkimus- ja avustusmomenteille sekä Tekesin ostopalveluihin. Osaamis- ja kehityksen kehittymisestä huolehditaan turvaamalla tiede- ja teknologia-alan tutkimuslaitosten perusrahoitus.

Konkretisoidaan teknologian alueellista hyödyntämistä koskevien selvitysten suosituksia.

Innovaatioympäristön rakenteet

Innovaatioympäristön julkisten toimijoiden rakenteiden on vastattava muuttuvia vaatimuksia. Tehokkuutta parannetaan mm. ulkoistamalla valittuja julkisia tutkimus- ja kehittämisspalveluja ja yrityskehitystoimintoja.

Innovaatiopolitiikan suunnittelun tueksi selvitetään teknologisen kehityksen, elinkeinoelämän muuttuvien ansainta- ja toimintatapojen ja kansainvälistymisen vaikutuksia teollisoikeuksiin. Innovaatiojärjestelmän kansainvälistymistä nopeutetaan kehittämällä yksittäisten toimijoiden kansainvälistymiseen liittyvää toimintaa ja yhteistyötapoja sekä lisäksi arvioimalla toimijoiden välisten rajapintojen ja mahdollista päällekkäisyyksien tarkoituksenmukaisuutta.

Luodaan toiminta- ja palvelumalli, jossa Suomea tarjotaan maailmanluokan osaamiskeskittymänä ja potentiaalisena tulevaisuuden kehitysympäristönä, jonne kansainvälisiä T&K-investointeja kannattaa suunnata.

Innovaatiopolitiikan alueellinen vaikuttavuus

Teknologia- ja innovaatiopolitiikan pitkäjänteinen kehittäminen on osa alueellisesti tasapainoisen toimintaympäristön rakentamista. Toimenpiteitä suunnataan alueellisten teknologiastrategioiden perusteella alueen kehittämisen kannalta tärkeisiin kohteisiin.

Parannetaan alueiden kykyä hyödyntää T&K-osaamista tehostamalla koulutusta ja neuvontaa mm. vahvistamalla työvoima- ja elinkeinokeskusten teknologia-yksiköiden resursseja budjetin kehysten puitteissa. Alueilla toimivien innovaatio-organisaatioiden kuten TE-keskusten, Finpron, Tekesin, Finnveran, Suomen teollisuussijoitus Oy:n, Sitran ja Keksintösäätiön yhteistyötä kehitetään.

Osaamiskeskusohjelmassa panostetaan erityisesti kansainvälistymiseen ja innovaatiotoimintaan sekä kansainvälisesti vahvojen huippuosaamiseen perustuvien osaamiskeskusten kehittämiseen. Tehostetaan alueellisesti toimivien innovaatio-organisaatioiden kansallista ja kansainvälistä verkottumista. Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten roolia tutkimustiedon ja teknologian siirrossa talouden ja muun yhteiskunnallisen kehityksen tukemiseksi vahvistetaan.

5 KUNNAT, ALUEET JA VALTIONHALLINTO

5.1 Otetaan käyttöön peruspalveluohjelma ja -budjetti sekä kehitetään valtionosuusjärjestelmää

Peruspalveluohjelma ja -budjetti

Kuntien tehtävien ja velvoitteiden rahoituksen tasapainoa ja ennakoitavuutta parannetaan hallituskauden kattavalla valtion ja kuntien välisellä peruspalveluohjelmalla ja siihen liittyvällä vuosittaisella peruspalvelubudjetilla. Peruspalveluohjelmassa arvioidaan kuntien tehtävistä ja velvoitteista aiheutuvat menot ja tulot kuntaryhmittäin sekä toimenpiteet niiden tasapainottamiseksi.

Peruspalveluohjelma

Peruspalveluohjelma kattaa erityislainsäädäntöön perustuvat kuntien järjestämis- ja rahoitusvastuulla olevat peruspalvelutehtävät. Nykyisten ja mahdollisten uusien peruspalvelutehtävien ja muiden velvoitteiden tarkoituksenmukaisuutta ja rahoitusta arvioidaan poikkihallinnollisesti yhtenä kokonaisuutena ottaen huomioon kuntien verotulot, valtionosuudet ja maksut. Kokonaistaloudellinen tilanne otetaan arvioinnissa huomioon.

Peruspalveluohjelmassa tarkastellaan kuntien toimintatapoja ja tehokkuutta sekä tarvetta sellaisiin rakenteellisiin uudistuksiin, joilla taloudellisuutta ja tehokkuutta on mahdollista lisätä. Lisäksi selvitetään edellytykset peruspalveluiden järjestämiseen taloudellisesti toimintakykyisten kuntien ja muiden velvoitteisiin nähden toimintakykyisten organisaatioiden toimesta.

Peruspalveluohjelman käsittelyä varten perustetaan ministerityöryhmä, jota johtaa valtiovarainministeri ja johon kuuluvat jäseninä alue- ja kuntaministeri, opeusministeri, sosiaali- ja terveysministeri, peruspalveluministeri ja toinen valtiovarainministeri. Tarvittaessa ministerityöryhmän kokouksiin voivat osallistua myös muut ministerit käsiteltäessä niiden toimialaan kuuluvia asioita. Työryhmä kuulee kokouksissaan asiantuntijoina Suomen Kuntaliiton puheenjohtajaa ja toimitusjohtajaa.

Valmistelua varten ministerityöryhmälle nimetään sihteeristö, johon kuuluvat edustajat sisäasiainministeriöstä, valtiovarainministeriöstä sekä asianomaisista sektoriministeriöistä.

Peruspalveluohjelmaa käsitellään valmistavasti kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa.

Peruspalveluohjelman sisällöstä sovitaan ministerityöryhmässä, joka ohjaa peruspalveluohjelman valmistelua.

Peruspalvelubudjettitarkastelu

Peruspalvelubudjettitarkastelu sisällytetään valtiontalouden kehyspäätökseen ja valtion talousarvion yleisperusteluihin. Peruspalvelubudjetin laadinnassa otetaan huomioon peruspalveluohjelma. Peruspalvelubudjettitarkastelu kattaa kuntataloutta koskevat lakisääteiset peruspalvelut ja arvion kuntien kokonaistaloudellisesta tilanteesta sekä tarkasteluja kuntatalouden tilasta eri kokoisissa kunnissa ja maan eri osissa.

Peruspalvelubudjettitarkastelu on osa valtion kehys- ja talousarviomenettelyä, josta yleis- ja kokoamisvastuu on valtiovarainministeriöllä. Asianomaiset sektoriministeriöt vastaavat omilla toimialoillaan peruspalvelubudjettitarkastelua varten tarvittavien tietojen tuottamisesta. Peruspalvelubudjettimenettely ei muuta ministeriöiden välistä toimivallan jakoa.

Peruspalvelubudjettitarkastelun piiriin kuuluvia asioita käsitellään valtionhallinnon sekä Suomen Kuntaliiton kesken kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa sekä tarvittaessa edellä sanotussa ministeriryhmässä.

Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä

Kunnallisten peruspalvelujen järjestämisen edellytysten turvaamisen keskeisiä osia ovat huolehtiminen toimintakykyisestä ja elinvoimaisesta kuntarakenteesta sekä palveluiden kestävä rahoitus.

Rahoituksen kokonaisuuden olennaisia osia ovat kuntien verotulot ja valtionosuudet. Tämän tulopohjan kokonaisuudessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat kuntien mahdollisuuksiin tarjota riittävät peruspalvelut koko maassa kohtuullisella kunnallisveroasteella ja maksurasitteella. Kuntien tuloihin vaikuttaa mm. yhteisö- ja tuloverojen kertyminen.

Kuntien tulopohjaan välittömästi kohdistuvien muutosten ohella väestön ikääntyminen, alueellinen kehitys, maan sisäinen muutto ja maahanmuutto sekä kunnallisen henkilöstön voimistuva eläkkeelle siirtyminen vaikuttavat kuntien järjestämistä vastuulla olevin palvelujen kysyntään ja tarjontaan. Muutokset kohdistuvat eri kuntiin eri tavoin. Nämä muutospaineet on otettava huomioon kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmässä.

Arvioidaan rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä

Sisäasiainministeriö on asettanut kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän arvioimiseksi ja kehittämiseksi työryhmän, jossa ovat edustettuna sisäasiainministeriö, valtiovarainministeriö, opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen Kuntaliitto. Työryhmän tehtävänä on hallituksen ohjelman perusteella arvioida kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus ja tehdä sitä koskevat tarvittavat muutosesitykset.

Tehtävä kattaa yhteisöveron aseman rahoitusjärjestelmässä, valtionosuuksien tasauksen, yleisen ja tehtäväkohtaisten valtionosuuksien määräytymisperusteet, harkinnanvaraisen rahoitusavustuksen, perustamishankkeiden valtionosuudet sekä tarpeen mukaan muuta.

Työryhmän esitykset valmistellaan vuoden 2004 huhtikuun loppuun mennessä siten, että tarvittavat hallituksen esitykset ovat saatettavissa voimaan vuoden 2005 alusta. Työryhmän tukena toimii avustava työryhmä, jossa ovat edustettuina edellä mainitut tahot. Avustavan työryhmän tehtävänä on vastata työryhmän tarvitsemista selvityksistä, laskelmista ja säädösvalmistelusta sekä muista tehtävistä. Arviointi uudistuksen toimivuudesta tehdään vuonna 2007.

5.2 Parannetaan alueellista tasapainoa sekä vahvistetaan alueita ja seutuja

Valtakunnalliset alueiden kehittämistavoitteet ja -menetelmät

Hallitus harjoittaa alueelliseen tasapainoon tähtäävää politiikkaa. Tavoitteena on erojen kaventaminen alueiden kehittämisedellytyksissä, muuttoliikkeen ja väestörakenteen tasapainottaminen sekä palvelurakenteen turvaaminen koko maassa. Tässä tarkoituksessa hallitus edistää maakuntien liittojen, valtionhallinnon (erityisesti työvoima- ja elinkeinokeskusten) ja elinkeinoelämän yhteistyötä niin, että nämä yhdessä muiden alueella toimivien organisaatioiden kuten kuntien, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa kokoavat alueen voimavaroja yhteen edistääkseen alueen toimintaedellytyksiä ja kehitystä.

Hallitus hyväksyy loka-marraskuussa 2003 alueiden kehittämislain edellyttämät alueiden kehittämisen valtakunnalliset tavoitteet. Niissä täsmennetään ja täydennetään hallitusohjelman ja tämän strategia-asiakirjan tavoitteita ja toimenpiteitä. Hallitus saattaa alueiden kehittämisen valtakunnalliset tavoitteet eduskunnan tiedoksi samassa selonteossa, jota eduskunta on edellyttänyt rakennerahas-tojen kansallisesta hallinnoinnista, keväätistuntokaudella 2004.

Vahvistetaan koko maan kattavaa aluekeskusverkostoa ja sen vaikuttavuutta

Maassa tarvitaan riittävä määrä kasvavia ja kehittyviä keskusseutuja, jotta niin ihmisille kuin yrityksillekin voidaan turvata hyvät elämisen edellytykset maan kaikissa osissa ja maan kaikki henkiset ja aineelliset voimavarat saadaan tehokkaasti hyödynnetyiksi. Tätä varten on käynnissä aluekeskusohjelma. Sen puitteissa vahvistetaan olemassa olevia 34 aluekeskusta tähdäten siihen, että kasvun ja kehityksen vaikutukset ulottuvat mahdollisimman laajalle ja myös niiden seutujen ulkopuolelle, joilla aluekeskukset toimivat.

Aluekeskusten myönteisten kehitysvaiikutusten ulottamiseksi mahdollisimman laajalle tehostetaan aluekeskusten ja niitä ympäröivien seutujen verkottumista. Tässä ovat keskeisessä asemassa kunnat, elinkeinoelämä, oppilaitokset ja tutkimusyksiköt. Verkottumisen avulla pyritään ulottamaan osaamista myös aluekeskuksia ympäröivien seutujen elinkeinopohjan laajentamiseen ja vahvistamiseen.

Aluekeskusohjelman yleiset tavoitteet

- Aluerakenteen tasapainottaminen
- Koko maan kattava kasvavien ja kehittyvien keskusten verkosto, jolla on laajalle ulottuvat alueelliset vaikutukset
- Aluekeskusten ja niitä ympäröivien seutujen tiivistyvä yhteistyö
- Alueiden kilpailukyvyyn parantaminen

Toteutussuunnitelma

Aluekeskusohjelmaa jatketaan ainakin meneillään olevan ohjelmakauden ajan eli vuoden 2006 loppuun asti ohjelmassa nyt olevilla alueilla. Voimavaroja ja muita julkisia kehittämiskanoksia suunnataan erityisesti näille alueille ottaen huomioon syksyllä 2003 valmistuva ohjelman väliarviointi.

Hallitus täsmentää aluekeskusten asemaa ja tehtäviä sekä aluekeskusohjelman sisältöä alueiden kehittämisen valtakunnallisissa tavoitteissa loka-marraskuussa 2003. Aluekeskusten ja niitä ympäröivien seutujen keskinäistä yhteistyötä ja verkottumista tuetaan, ja niitä rahoitetaan aluekeskusohjelman perusrahoituksesta vuoden 2004 alusta lukien.

Pääkaupunkiseudun kehyskuntien yhteistyö- ja kehittämisohjelmia arvioidaan yhdessä aluekeskusten kanssa sekä tuetaan osana Helsingin seudun ja sen yhteistyön kehittämistä. Pääkaupunkiseudun ulkopuolisten suurten kaupunkien erityisongelmiin ja -tarpeisiin otetaan kantaa alueiden kehittämisen valtakunnallisissa tavoitteissa.

Aluekeskusohjelmaa toteutetaan jatkuvassa yhteistyössä seutuhankkeen ja osaamiskeskusohjelman kanssa. Ohjelmakauden lopussa vuonna 2006 arvioidaan ohjelman vaikutuksia alueiden kilpailukykyyn ja muihin ohjelman tavoitteisiin sekä päätetään ohjelmassa kehitettyjen hyvien käytäntöjen vakiinnuttamisesta ja aluekeskusverkoston kehittämisen jatkotoimista.

Aluekeskusohjelman vaikuttavuustavoitteet

Ohjelmakauden päättyessä vuoden 2006 lopussa aluekeskuksilla on:

- Toimivat seudulliset yhteistyöstrategiat ja päätöksentekorakenteet
- Toimivat yhteistyöverkostot ympäröivien seutujen kanssa
- Toimivat yhteistyöverkostot seudulla ja ympäröivillä seuduilla olevien yritysten, oppilaitosten ja tutkimusyksiköiden kanssa
- Myönteistä kehitystä elinvoimamuuttujissa (väestö, työpaikat, osaaminen, toimialat, palvelut, turvallisuus, ympäristö) vuoteen 2000 verrattuna
- Myönteinen vaikutus koko maakunnan aluetalouteen ja osaamiseen

Tehostetaan osaamiskeskusten toimintaa ja niitä ympäröivien alueiden osaamisperustaa

Osaamiskeskusohjelma on kansallisen ja alueellisen innovaatiopolitiikan väline. Siinä keskitytään hyvinvointipalvelujen sekä teollisuuden ja muiden elinkeinojen kilpailukykyisen huippuosaamisen kehittämiseen. Ohjelman painopiste on kansainvälisesti vahvojen kärkiosaamisalojen kehittämisessä sekä yleensä kansainvälistymisessä.

Osaamiskeskusohjelmalla tuetaan korkean osaamisen leviämistä ja hyödyntämistä myös osaamiskeskusten toimialueiden ulkopuolella. Muutenkin huolehditaan kaikkien alueiden edellytyksistä hyötyä teknologia- ja muusta osaamisrahoituksesta sekä tätä kautta syntyvästä kasvusta. Yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten sekä tutkimuslaitosten toiminnan alueellista vaikuttavuutta lisätään.

Läpikäyväenä toimintatapana ohjelmassa on yhteistyö yritysten, teknologiakeskusten, tutkimusyksiköiden, oppilaitosten sekä paikallis- ja aluehallinnon kanssa. Muutenkin tehostetaan alueellisesti toimivien innovaatio-organisaatioiden kansallista ja kansainvälistä verkottumista.

Osaamiskeskusohjelman tavoitteet

- Alueiden ja koko maan kansainvälisen kilpailukykyyn parantaminen
- Osaamisen vahvistaminen alueiden kaikessa toiminnassa
- Korkeaan osaamiseen perustuvan elinkeinotoiminnan edellytysten tukeminen, myös osaamiskeskusten toimialueiden ulkopuolella
- Osaamiskeskusten kansainvälistyminen
- Osaamiskeskusten verkottuminen

Toteutussuunnitelma

Alueiden kehittämisen valtakunnallisissa tavoitteissa määritellään toimenpiteet, joilla vahvistetaan osaamiskeskusohjelman roolia kansallisessa ja alueellisessa innovaatiopolitiikassa sekä osaamiskeskusten ulkopuolisten alueiden osaamisen kehittämisessä.

Osaamiskeskusohjelman mukaiset toimenpiteet otetaan huomioon suunnattaessa alueellista, kansallista ja kansainvälistä tutkimus- ja kehitysrahoitusta mukaan luettuna teknologian kehittämiskeskusten rahoitus.

Osaamisintensiivisten yritysten syntyä ja kehittymistä maan eri osissa tuetaan suuntaamalla julkista pääomarahoitusta erityisesti uusiin ja kasvuvaiheen yrityksiin sekä alueellisiin sijoitusrahastoihin.

Osaamiskeskusohjelman vaikutusten arvioinnin yksityiskohtaiset perusteet määritellään toukokuun loppuun 2004 mennessä. Ohjelmakauden lopussa vuonna 2006 arvioidaan ohjelman vaikutuksia alueiden ja maan kilpailukykyyn sekä ohjelman muihin tavoitteisiin ja päätetään ohjelmassa kehitettyjen hyvien käytäntöjen vakiinnuttamisesta sekä osaamiskeskusten jatkokehittämisestä.

Turvataan seutuyhteistyöllä julkiset palvelut

Julkisten palveluiden saatavuus ja laatu voidaan turvata vain palvelujärjestelmiä ja palveluiden tuotantotapoja uudistamalla. Tässä tarvitaan palveluiden järjestäjien ja tuottajien laajaa yhteistyötä.

Erityisesti hyvinvointipalvelujen turvaamiseksi tarvitaan koko maassa kuntien vähintään seudullista yhteistyötä. Lähtökohtana on ja monilla alueilla on myös käytännössä välttämätöntä, että julkisten palvelujen järjestämistä ja tuottamista tarkastellaan kokonaisuutena, johon kuuluvat niin kuntien kuin valtionkin vastuulla olevat palvelut. Paikallisten ja alueellisten palvelujen yhteisen palvelustrategian laatiminen on edellytys julkisten palvelujen turvaamiselle.

Kuntien seudullisen yhteistyön tukemiseksi toimii sisäasiainministeriön ja Suomen Kuntaliiton johdolla valtion ja kuntien yhteinen seutuhanke. Sen sisältönä on arvioinnin perusteella mahdollisesti laajeneva ja kehittyvä seutuyhteistyökokeilu. Kokeilun myötä kehitetään seutuyhteistyön menetelmiä ja päätöksentekorakenteita sekä kannustetaan ja tuetaan kuntien yhteistyötä.

Kuntien seudullista ja laajempaakin alueellista yhteistyötä tarvitaan erityisesti myös elinkeinopolitiikassa, jossa yksittäiset kunnat ovat globaalissa markkina- ja kilpailutaloudessa liian pieniä toimijoita. Työvoima- ja elinkeinokeskusten rooli alueellisen elinkeinotoiminnan kehittämisessä on keskeinen. Niiden palvelut on

tarpeen tuoda lähemmäksi kaikkia yrittäjiä perustamalla seudullisia yrityspalvelukeskuksia yrittäjyysohjelman mukaisesti.

Tutkimus- ja kehittämispanostusten suuntaaminen suurten kasvukeskusten ulkopuolelle onnistuu vain, jos alueilla on riittävää asiantuntemusta yritysten hankkeiden kehittämiseksi. Tätä asiantuntemusta lisätään laajentamalla teknologian kehittämiskeskuksen toimintaa alueilla.

Seutuhankkeen yleiset tavoitteet

- Kehitetään kuntien seudulliselle yhteistyölle uusia menetelmiä
- Kehitetään seutuyhteistyön organisointia ja päätöksentekorakenteita
- Laajennetaan kuntien seutuyhteistyötä
- Lisätään valtion ja kuntien yhteistyötä paikallistasolla erityisesti niin ihmisille kuin yrityksillekin suunnattujen palvelujen tuottamisessa

Toteutussuunnitelma

- Hallitus on antanut elokuun 2003 lopussa eduskunnalle esityksen seutuvaltuustokokeilulainsäädännöksi ja seutuyhteistyökokeilun jatkamiseksi. Esityksellä tehdään mahdolliseksi ottaa kokeiluseuduilla käyttöön välittömiin vaaleihin perustuva seutuvaltuusto sekä jatketaan koko seutuyhteistyökokeilua vuoteen 2012 saakka.
- Loppukeväästä 2004 kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmästä eduskunnalle annettavalla esityksellä valtionosuusjärjestelmää uudistetaan niin, että se edistää kuntien välistä yhteistyötä sekä palvelurakenteiden ja palvelujen tuottamistapojen uusimista.
- Valtio sisäasiainministeriön johdolla ja kunnat Suomen kuntaliiton johdolla valmistelevat paikallis- ja aluetason yhteisen palvelustrategian niin, että hallitus voi hyväksyä sen osaltaan syksyllä 2004.
- Lisätään valtion menokehysten ja talousarvioiden puitteissa työvoima- ja elinkeinokeskusten teknologiayksiköiden voimavaroja.
- Seutuhankkeen arviointiraportit valmistuvat talvella 2004 ja syksyllä 2005.
- Seutuhankkeen tavoitteita täsmennetään alueiden kehittämisen valtakunnallisissa tavoitteita ja sen jälkeen kokeilun edistymisen myötä niin, että lopulliset vaikuttavuustavoitteet määritellään viimeistään syksyllä 2005.

Helsingin seudun kehittäminen

Helsingin seudun kehittämisen keskeisenä tavoitteena on seudun kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistaminen. Tämä edellyttää riittävän laajaa ja tehokasta seudullista yhteistyötä ja tahdonmuodostusta. Niitä tarvitaan varsinkin yhdyskuntasuunnittelussa, liikennepolitiikassa, asuntopolitiikassa, elinkeinopolitiikassa sekä tutkimus- ja koulutuspolitiikassa ja myös julkisten palvelujen tuottamisessa ja jakelussa. Erityisesti tehostetaan kaavoitus-, asunto- ja maapolitiikkaa.

Hallitus on asettanut Helsingin seudun yhteistyön kehittämisen selvityshenkilön tekemään ehdotuksen Helsingin seudulla yhteisesti hoidettavista tehtävistä, yhteisten tehtävien piiriin kuuluvista kunnista sekä yhteistyön järjestämisestä ja yhteisiä asioita hoitavasta seutuhallinnosta samoin kuin seutuhallinnon ja valtion yhteistyöstä, erityisesti kansallisesti merkittävien kehittämishankkeiden suunnittelussa ja toteuttamisessa ja muista valtion toimenpiteistä Helsingin seudun kansainvälisen kilpailukyvyn parantamiseksi.

Hallitus on asettanut edellisellä hallituskaudella toimineen pääkaupunkiseudun neuvottelukunnan uudelleen Helsingin seudun neuvottelukuntana yhteistyöelimeksi valtion, kuntien ja maakuntien kesken. Neuvottelukunnan piiriin kuuluvat varsinaisen pääkaupunkiseudun lisäksi myös ns. kehyskunnat. Neuvottelukunnan työssä painottuvat maankäyttö-, liikenne- ja asuntoasiat sekä sosiaaliseen eheyteen liittyvät kysymykset. Neuvottelukunta toimii selvityshenkilön seurantaröymänä.

Helsingin seudun kehittämisen tavoitteet

- Kuntien seudullisen yleisen yhteistyön laajentaminen
- Seudun yhteistyön ja yhteisen päätöksenteon tiivistäminen asunto-, liikenne- ja yhdyskuntasuunnittelua koskevissa kysymyksissä
- Erityisesti kaavoitus-, maa- ja asuntopolitiikan tehostaminen
- Kuntien seudullisen yhteistyön lisääminen ja syventäminen palvelujen kehittämisessä, tuottamisessa ja jakelussa
- Kuntien ja valtion yhteistyömenettelyjen kehittäminen
- Ohjelmaperusteisen kehittämisen hyödyntäminen Helsingin seutua laajemmalla toiminnallisella metropolialueella

Helsingin seudun yhteistyön kehittämishankkeen toteutussuunnitelma

- Selvityshenkilön ehdotus valmistuu helmikuun loppuun 2004 mennessä.
- Sisäasiainministeriö valmistelee selvityshenkilön ehdotusten pohjalta tarvittavan lainsäädännön ja muut yksityiskohtaiset toimenpiteet elokuun loppuun 2004 mennessä.
- Hallituksen lainsäädäntöesitys annetaan eduskunnalle alkusyksystä 2004.

Toimenpiteet Helsingin seudun ja muiden kasvukeskusten asunto-olojen kehittämiseksi

Tavoitteena on kaavoituksen sekä asunto- ja yhdyskuntarakentamisen tehostaminen ja asuntojen tarjonnan lisääminen kysyntäalueilla, erityisesti Helsingin seudulla. Helsingin seudun kaavoitus-, maa- ja asuntopolitiikan tehostamiseksi laadittu yhteistoimintamalli otetaan tarpeen mukaan käyttöön myös muissa kasvukeskuksissa. Valtion tukemaa asuntolainoitusta suunnataan erityisesti Helsingin seudulle, suuriin kasvukeskuksiin ja muille korkean kysynnän alueille.

Asunto- ja yhdyskuntarakentamisen tehostamiseksi valtio on valmis osallistumaan myös uudentyypisiin kehittämishankkeisiin. Toimenpiteiden yksityiskohdista päätettäessä otetaan huomioon hallitusohjelman linjaukset sekä arviot pääkaupunkiseudun kunnallisteknisillä avustuksilla saavutetuista tuloksista.

Kysyntäalueiden asuntotarjonnan lisäämiseksi turvataan yleishyödyllisyysperiaatteiden mukaan toimivien yhteisöjen edellytykset toimia pitkäjänteisesti ja vakavaisesti.

Pääkaupunkiseudun asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelman (2002–2005) pyrkimyksenä on yhteistyössä eri toimijoiden kesken rakentaa ja hankkia vuosittain tuhat uutta asuntoa yksinasuille ja perheellisille asunnottomille sekä turvata asumisen tukipalvelut. Sosiaalisten vuokra-asuntojen jaossa asunnottomien mahdollisuuksia asuntojen saamiseen parannetaan.

Aluehallinnon toimintaa ja kansanvaltaista ohjaamista tehostetaan

Aluehallinto on keskeinen väline tehokkaan aluepolitiikan toteuttamisessa. Aluehallinnon kehittämisen lähtökohtana onkin tukea alueiden osaamista, yrittäjyyttä, työllisyyttä, kasvua ja hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteiden ylläpitämistä sekä tätä tietä alueiden kilpailukykyä. Hallitus edistää maakuntien liittojen, valtiollahinnon (erityisesti työvoima- ja elinkeinokeskusten) ja elinkeinoelämän yhteistyötä niin, että nämä yhdessä muiden alueella toimivien organisaatioiden kuten kuntien, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa kokoavat alueen voimavaroja yhteen edistääkseen alueen toimintaedellytyksiä ja kehitystä.

Aluehallinnon kehittämistavoitteisiin ja -toimenpiteisiin vaikuttavat myös valtion keskushallinnon kehittämislinjat. Ministeriöitä kehitetään niin, että ne keskittyvät hallituksen ja eduskunnan päätösten valmisteluun, strategiseen johtamiseen sekä EU-asioiden hoitoon ja kansainväliseen yhteistyöhön. Alueellistetaan ja delegoidaan tehtäviä keskushallinnosta olemassa olevaan alue- ja paikallishallintoon.

Aluehallinnon keskeinen ongelma on 1990-luvulla toteutettujen hallinnon koostamistoimien jälkeenkin toimijoiden suuri määrä ja toiminnan selvästi riittämättömän koordinaatio. Koordinaatiota samoin kuin yhteistyötä onkin tarpeen lisätä. Samoin aluejaotuksia edelleen yhtenäistetään.

Hallitus on asettanut aluehallinnon vahvistamishankkeen, joka koostuu selvityshenkilöstä, asiantuntijoista ja sihteeristöstä.

Kainuun hallintokokeilu toteutetaan vuosina 2005–2012 siitä annetun lainsäädännön ja pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen tekemän periaatepäätöksen mukaisesti.

Aluehallinnon vahvistamishankkeen tavoitteet

- Maakunnan liittojen roolia aluekehityslain mukaisina aluekehitysviranomaisina kehitetään vahvistamalla niiden asemaa maakuntien kehittämiseen tarkoitettujen voimavarojen suuntaamisessa.
- Koordinoidaan ja selkeytetään aluehallinnon toimintoja, organisointia ja aluejaotuksia.
- Tehostetaan aluehallinnon kansanvaltaista ohjausta.

Toteutussuunnitelma

- Selvityshenkilö valmistelee ehdotukset kehittämistoimenpiteiksi helmikuun loppuun 2004 mennessä.
- Sisäasiainministeriö valmistelee lainsäädännön ja muut yksityiskohtaiset toimenpiteet elokuun loppuun 2004 mennessä.
- Hallituksen esitys eduskunnalle annetaan alkusyksystä 2004.

Valtion keskushallintoa alueellistetaan

Valtion keskushallinnon toimintojen ja yksiköiden alueellistamista jatketaan. Uusia, laajenevia ja uudistettavia toimintoja ja yksiköitä sijoitetaan ensisijaisesti pääkaupunkiseudun ulkopuolelle valtioneuvoston periaatepäätöksen (8.11.2001) pohjalta. Alueellistaminen toteutetaan maan tasapainoista kehitystä edistäen sekä alueiden olemassa olevia vahvuuksia hyödyntäen ja tukien. Sijoittamisessa otetaan huomioon myös sijoitusalueeseen kohdistettavat muut kehittämistoimet ja näin muodostuva kokonaisuus.

Alueellistamisselvitysten piiriin kuuluvat kaikki valtion omat toiminnot ja yksiköt, kun niitä laajennetaan tai uudistetaan niiden organisaatiomuodosta riippumatta. Myös tukipalveluita alueellistetaan samalla, kun niiden hoitoa keskitetään siihen erikoistuneille yksiköille ydintoimintojen tehostamiseksi ja hallinnon rakenteiden keventämiseksi.

Alueellistamisen yksi keskeinen peruste on turvata valtion keskushallinnolle pätevän työvoiman saanti tulevina vuosina, kun henkilöstöä jää eläkkeelle poikkeuksellisen runsaasti lyhyen ajan sisällä ja kilpailu työvoimasta pääkaupunkiseudulla yleensäkin on selvästi kiristymässä.

Hallitus toteuttaa alueellistamistoimenpiteitä, joista pääministeri Paavo Lipposen II hallitus hyväksyi 5.2.2003 19 kohdan toimintaohjelman.

Hallitus laatii alueellistamisen pitkäjänteisen ohjelman, joka turvaa nykyisen henkilöstön aseman sekä uuden pätevän henkilöstön saamisen valtion palvelukseen. Ohjelmassa etsitään kullekin alueellistettavalle toiminnolle ympäristö, jossa

toiminta ja ympäristö tukevat hyvin toisiaan. Ohjelmalla voidaan edistää myös kuntaliitoksia ja kuntien seutuyhteistyötä, aluekeskusten kehittämistä sekä osaamiskeskusten kehittämistä ja muuta osaamisen laajaa alueellista hyödyntämistä.

Alueellistamisen yleiset tavoitteet

- Aluerakenteen tasapainottaminen
- Alueiden kilpailukyvyyn parantaminen
- Valtion toimintoja tukeva vuorovaikutteinen toimintaympäristö
- Pätevän henkilöstön saaminen valtion tehtäviin

Toteutussuunnitelma

- Uusia, laajenevia ja uudistettavia valtion keskushallinnon toimintoja ja yksiköitä alueellistetaan ensisijaisesti pääkaupunkiseudun ulkopuolelle.
- Hallituksen 5.2.2003 hyväksymän toimintaohjelman mukaiset alueellistamisselvitykset tehdään mikäli mahdollista vuoden 2003 aikana ja poikkeuksellisen laajat selvitykset kesään 2004 mennessä. Alueellistamispäätökset pyritään tekemään vuoden 2004 aikana.
- Alueellistamisen koordinaatioryhmä valmistelee alueellistamisen pitkäjänteisen ohjelman yhteistyössä asianomaisten tahojen kanssa. Hallitus käsittelee ohjelman alkuvuonna 2004.
- Tukitoimintojen alueellistamisпилotteja käynnistetään syksyn 2003 ja kevään 2004 aikana alueellistamisen koordinaatioryhmän ehdotusten pohjalta. Lisäksi ministeriöt voivat toteuttaa hallinnonalakohtaisia pilotteja.
- Hallitus hyväksyy alueellistamisen koordinaatioryhmän ehdotusten pohjalta syksyn 2003 aikana periaatepäätöksen alueellistamisessa noudatettavista henkilöstöpoliittisista periaatteista sekä alueellistamishankkeissa hyväksyttävistä kustannuksista ja niiden rahoituksesta sekä antaa ohjeen alueellistamishankkeiden taloudellisten vaikutusten sekä kustannusten ja hyötyjen arvioinnista.
- Alueellistamisen tavoitteita täsmennetään alueiden kehittämisen valtakunnallisissa tavoitteissa.

5.3 Päivitetään maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma

Hallitus päivittää maaseutupoliittisen ohjelman. Ohjelmalla lisätään hallinnonalojen ja eri sidosryhmien toimien vaikuttavuutta maaseudun elinvoimaan. Maaseutupoliitikalle on muotoutunut viisi pysyvää tavoitetta:

- Maaseudun elinkeinojen uudistaminen
- Osaamisjärjestelmän ja henkilöresurssien kehittäminen
- Olemassa olevan palveluverkon toimivuuden vahvistaminen

- Maaseudun asuin ympäristön laadun ja yhdyskuntarakenteen kehittäminen
- Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen

Nämä ovat toimintalinjoja, joita tarkistetaan maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman päivitettäessä.

Lisäksi otetaan huomioon EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen vaikutukset maaseutupolitiikan sisältöön.

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma etsii ja toteuttaa ratkaisuja, joilla kehitetään maaseutuelinkeinoja ja saadaan maaseutu vetovoimaisemmaksi sekä muutoliike tasapainottumaan. Ohjelmalla edistetään tasapainoista alueellista kehitystä, yrittäjyyttä ja maaseudun palveluverkoston toimivuutta.

Toteuttamissuunnitelma

Hanke toteutetaan Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän koordinoimana aluekehityslain menettelytavan mukaisesti yhdessä eri ministeriöiden ja yhteistyötahojen kanssa. Uutena elementtinä on neuvonpito alueiden kanssa, jotta maakuntaohjelmat ja maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma saadaan ohjautumaan samaan suuntaan. Kokonaisuohjelman valmistelu käynnistyy vuonna 2003 tällä neuvottelukierroksella jokaisen maakunnan kanssa.

Syksyllä 2003 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä nimeää valmisteluryhmän laatimaan neljännen kokonaisuohjelman. Siihen liittyvät valtakunnalliset neuvottelut käydään talven 2003 ja kevään 2004 aikana. Kokonaisuohjelma valmistuu syksyllä 2004.

Rahoitus

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma tulee sisältämään ehdotuksia monelta eri hallinnonalalta, jolloin rahoitus tulee monelta eri momentilta. Tämän vuoksi kytkentä budjettikehykseen ja talousarvioesitykseen täsmentyy vasta uuden kokonaisuohjelman valmistelun yhteydessä. Valtioneuvoston 22.5.2003 hyväksymissä valtiontalouden kehyksissä ei ole erikseen varattu määrärahoja kokonaisuohjelman toteuttamiseen.

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman valmistelua rahoitetaan momentilta 30.14.63. Samalta momentilta rahoitetuilla valtakunnallisilla tutkimus- ja kehittämishankkeilla edistetään maa- ja metsätalousministeriön osalta mm. kokonaisuohjelman toteutumista.

5.4 Jatketään Kansallisen metsäohjelma 2010:n toteuttamista

Kansallisen metsäohjelman 2010:n toteuttamista jatketaan tavoitteena varmistaa muun muassa puun tuotannon lisääntyminen. Ohjelmalla turvataan kestävä

puuntuotanto ja varmistetaan mahdollisuudet 5–10 miljoonaa kuutiometriä korkeampaan kotimaisen puun käyttöön verrattuna 1990-luvun loppuun. Metsäsektorin tuotannon määrän lisäys ja puuntuoteteollisuuden jalostusasteen nousu parantavat valtiontalouden rahoitustasapainoa 0,8–1,5 miljardilla eurolla ja viennitulojen lisäys vuoteen 2010 mennessä on 1,7–3,4 miljardia euroa vuodessa. Puuntuoteteollisuuden viennin arvo pyritään kaksinkertaistamaan 4,2 miljardiin euroon vuodessa ja energiapuun vuotuista käyttöä lisätään viidellä miljoonalla kuutiometrillä. Metsien ekologinen kestävyys turvataan muun muassa Metso-ohjelman avulla. Kokonaisuutena Kansallinen metsäohjelma 2010 tukee työllisyyttä, maaseudun kehittämistä ja valtakunnallista ilmasto- ja energiapolitiikkaa.

Toteutussuunnitelma

Kansallista metsäohjelmaa toteutetaan ja kehitetään laajana julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä. Ohjelmakokonaisuudesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö Kansallisen metsäneuvoston tukemana. Metsäneuvoston toimintasuunnitelma ulottuu kesäkuuhun 2005.

Laaditaan puuntuoteteollisuuden elinkeinopoliittinen ohjelma yhteistyössä kauppa- ja teollisuusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, ympäristöministeriön, opetusministeriön ja puuntuoteteollisuuden kanssa.

Laaditaan puurakentamisen edistämishjelma yhteistyössä ympäristöministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, opetusministeriön ja puuntuoteteollisuuden kanssa.

Rahoitus

Kansallisen metsäohjelman tavoitteena oleva ainespuun hakkuukertymän nostaminen 63–68 miljoonaan kuutiometriin edellyttää metsänhoidon ja metsänparannuksen kokonaisinvestointien nostamista noin 250 miljoonan euron tasolle vuodessa, mistä valtion osuus on noin 60 miljoonaa euroa ja yksityisten metsänomistajien osuus noin 190 miljoonaa euroa. Valtion rahoitusosuutta varten on varattu varoja valtioneuvoston hyväksymissä valtiontalouden kehyksissä. Pääosa näistä rahoista on maa- ja metsätalousministeriön pääluokassa.

5.5 Parannetaan julkisen hallinnon ja palvelujen tuottavuutta toimenpideohjelmalla

Valtiovarainministeriö aloittaa tuottavuuden toimenpideohjelman. Hallituksen tavoitteena on suunniteltu ja todennettavissa oleva julkisen hallinnon ja palvelujen tuottavuuden kasvu ja tuottavuushyötyjen käyttö. Yleisiä tuottavuuden kehittämistavoitteita asetetaan kehys- ja budjettimenettelyssä, peruspalveluohjelmassa ja tulossopimuksissa. Toteutuneesta tuottavuuskehityksestä raportoidaan tilinpäätös- ja kertomusmenettelyssä. Tavoitteena on myös, että valtionosuus- ja valtionapujärjestelmät kannustavat tuottavuuden jatkuvaan parantamiseen ja että valtionosuuksilla ja valtionavulla rahoitettavan toiminnan tuottavuutta kehitetään.

Tuottavuusohjelman tavoitteet

Rakenteellinen ja toiminnallinen uudistuminen, jonka tuloksena on

- Julkisen hallinnon ja palvelujen todennettava tuottavuuden kasvu ja
- Tuottavuushyötyjen suunnitelmallinen käyttö.

Toimenpiteet, aikataulu ja rahoitus

- Toimenpideohjelma on hallituskauden mittainen. Ohjelma on aloitettu tuottavuuspotentiaalia ja tuottavuuden kehittämiskeinoja koskevin selvityksin. Valtiovarainministeriö selvittää yhdessä kunkin hallinnon-alan kanssa tuottavuuden kehittämismahdollisuudet. Viiden hallinnon-alan ohjelman valmistelu aloitetaan välittömästi ja muiden hallinnon-alojen osalta vuoden 2004 aikana. Ohjelmien toteuttaminen sisällytetään vuosista 2005–2007 lähtien kehys- ja talousarvioehdotuksiin.
- Valtiovarainministeriö toteuttaa yhdessä valtionosuusministeriöiden ja Suomen Kuntaliiton kanssa selvityksen julkisen palvelutuotannon tuottavuuden kehittämisestä niin, että selvityksen tuloksia voidaan käyttää peruspalveluohjelman laadinnassa ja seurannassa vuodesta 2006 lähtien. Selvitys käynnistetään syksyllä 2003 ja se valmistuu 2004.
- Toimenpideohjelmassa arvioidaan tuottavuuden ja tehokkuuden mittaamis- ja arviointimenetelmien kehittämistarve.
- Valtiovarainministeriö käynnistää syksyllä 2003 julkisen sektorin henkilöstöjärjestöjen kanssa yhteiset keskustelut riittävien osaamista ja työvoimakilpailukykyä lisäävien toimien toteuttamiseksi osana julkisen sektorin rakenteellisia ja toiminnallisia uudistuksia.

Julkisen hallinnon ja palvelujen tuottavuutta ja tehokkuutta lisääviä toimenpiteitä sisältyy lisäksi yrittäjyyden politiikkaohjelmaan (selvitys yksityisten palveluyritys-

ten roolista julkisten palveluiden tuottamisessa) ja tietoyhteiskuntaohjelmaan (Sähköinen asiointi julkishallinnossa, Sosiaali- ja terveydenhuolto, Valtion oma tietohallinto).

Kehysten mukaisia kehittämismäärärahoja ja toimintamäärärahoja suunnataan tuottavuutta ja tehokkuutta lisääviin toimenpiteisiin sekä selvitys- ja kehitystyöhön. Tuottavuussäästöjä ohjataan tuottavuutta lisäävien toimenpiteiden rahoittamiseen ja rahoitusta arvioidaan hallinnonalojen tuottavuuden kehittämissuunnitelmien pohjalta.

5.6 Valtion omistajaohjauksen organisointi

Hallitus selvittää miten markkinaehtoisesti toimivien valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden omistajaohjauksen mahdollinen keskittäminen on tarkoituksenmukaista toteuttaa. Tavoitteena on, että uusi järjestely otetaan käyttöön vuoden 2005 alusta. Samalla varmistetaan se, että omistajaohjaus on avoimella ja luottamusta herättävällä tavalla erotettu sääntelytehtävistä ja että valtion omistajapolitiittiseen osaamiseen luotetaan markkinoilla.

Yksikön alaisuuteen keskitetään julkisesti noteerattuja ja muita markkinaehtoisesti toimivia valtionyhtiöitä ja valtion osakkuusyhtiöitä. Erityistehtäviä hoitavat yhtiöt jäävät niistä vastaavien ministeriöiden hallintoon. Myös markkinaehtoisesti toimivilla yhtiöillä voi olla erityistehtäviä.

Selvitystyö on tarkoitus tehdä tammikuun 2004 loppuun mennessä. Tätä varten asetetaan työryhmä, jossa ovat edustettuna keskeiset valtion yhtiöomistuksista vastaavat ministeriöt.

5.7 Varmistetaan valtiotyönantajan kilpailukyky

Valtion henkilöstön uudet kannustavat palkkausjärjestelmät otetaan kattavasti käyttöön vuosien 2003 ja 2004 aikana. Hallitus tekee syksyllä 2003 linjaukset, joilla turvataan valtion toimintakyky johtavassa asemassa toimivien virkamiesten laajan poistuman toteutuessa lähivuosina.

Valtionhallinnossa ryhdytään toimenpiteisiin määräaikaisten palvelusuhteiden käyttöä valtionhallinnossa selvittäneen työryhmän ehdotusten pohjalta. Virastojen ohjeistus toteutetaan syksyllä 2003.

6 YMPÄRISTÖ- JA ENERGIA

6.1 Uusitaan ilmastostrategia

Tausta ja tavoitteet

Ilmastonmuutoksen hillitseminen on tulevien vuosikymmenien merkittävimpiä globaaleja haasteita. Vuonna 2001 valmistuneella kansallisella ilmastostrategialla Suomi rajoittaa kasvihuonekaasupäästönsä Kioton pöytäkirjan ja ns. EU:n taakanjaon mukaisesti sitoumuskaudella 2008–2012 keskimäärin vuoden 1990 tasolle ja samalla valmistautuu tuleviin, tiukkeneviin päästörajoituksiin.

Ilmastostrategian uusimisessa otetaan huomioon nykyisen strategian sisällymättömän päästökauppadirektiivi. Direktiivillä on keskeinen asema strategiassa, sillä se kattaa noin puolet Suomen kasvihuonekaasupäästöistä. Päästökaupan suhde muihin ohjaukeinoihin, erityisesti energiaverotukseen on linjattava.

Toteutussuunnitelma

Ilmastostrategia uusitaan laatimalla ensin sektorikohtaiset arviot kehitysnäkymistä, mahdollista päästöjenvähennystoimista ja niiden vaikutuksesta sekä kustannuksista. Sektorikohtaiset osa-ohjelmat sovitetaan yhteen ilmastostrategiaksi. Strategiatyön rinnalla toteutetaan ministeriöittäin etenevä skenaariolaskenta.

Ilmastostrategiassa keskeisenä kohtana on päästökauppadirektiivin toimeenpano. YK:n ilmasopimukseen perustuvan Kioton mekanismien aseman määrääminen muihin toimenpiteisiin nähden on osa strategian uusimista. Vuoden 2002 loppupuolella päivitetty energiansäästö- ja uusiutuvien energialähteiden edistämishjelmat sisällytetään strategiaan. Muut nykyisen ilmastostrategian toimenpiteet päivitetään tarpeen mukaan. Strategiaan sisällytetään myös osio sopeutumisesta ilmastonmuutokseen. Strategialle laaditaan ympäristövaikutusarvio.

Hallitus on perustanut ilmasto- ja energiapoliittisen ministerityöryhmän. Päästökauppadirektiivin toimeenpanon valmistelua ja skenaariotyötä koordinoi kauppa- ja teollisuusministeriö. Ilmastostrategian toteutukseen osallistuvat ministeriöt (KTM, LVM, MMM, UM, YM) vastaavat kukin omien toimiansa budjettivaikutuksista.

Strategia valmistuu kokonaisuudessaan vuoden 2004 loppuun mennessä, kuitenkin siten, että päästökauppadirektiivin toimeenpanon tarvitsemat linjaukset ja päätökset saadaan ajallaan.

Keskeisellä sijalla strategian toteutuksessa ovat uusiutuvat energialähteet. Erityisesti panostetaan puun koko hankinta- ja käyttöketjun teknologian kehittämi-

seen ja puupolttoaineen kilpailukyvyyn parantamiseen vuoden 2002 lopulla valmistuneen työryhmämietinnön pohjalta.

Rahoitus

Vuoden 2003 valtion talousarviosta kerätty ilmastostrategian toimeenpanon rahoitus oli noin 112 milj. euroa. Suurin osuus on teknologian tutkimuksella ja tuotekehityksellä ja toiseksi suurin uusiutuvan energian käyttöä ja energian säästöä edistäviin investointeihin myönnettävällä energiatuella. Lisäksi on strategian valmistumisen jälkeen on mukaan laskettu joukkoliikenteen tuki. Budjetti-rahoituksen ulkopuolella on valtion asuntorahaston asuinrakennusten energiakorjaukset. Lisäksi uusiutuvilla energioilla tuotetulle sähkölle maksetaan verotukea.

Valtion rahoitustarpeeksi arvioitiin nykyisen ilmastostrategian toimeenpanossa keskimäärin vuosittain runsaat 130 milj. euroa. Kasvu kohdistuisi energiateknologian tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä uusiutuvien energialähteiden ja energian säästön edistämiseen. Uusiutuvan sähkön verotuki kasvaisi strategian mukaan noin 60 milj. euroon vuonna 2010.

Ilmastostrategian uusimisessa tehtävät päätökset päästökaupan suhteesta muihin ohjauskeinoihin, kuten energiaverotukseen ja investointitukiin vaikuttavat merkittävästi strategian toimeenpanon rahoitukseen. Energiaverotusratkaisut koskevat lämmöntuotannon CO₂-veroja, sähkönkulutuksen veroa sekä uusiutuvalla energialla tuotetun sähkön tukia ja energiaverokertymää päästökauppasektorilta.

6.2 Tehostetaan Itämeren suojelua

Itämeren ja sen merellisen luonnon tila on huolestuttava. Sen vakavin ongelma on rehevöityminen. Venäjän ja Viron meriliikenne, erityisesti öljykuljetukset, on oleellisesti kasvanut. Öljykuljetukset olivat vuonna 2002 jo 70 milj. tonnia ja niiden arvioidaan olevan vuonna 2010 jo 130 milj. tonnia. Öljyvahingon riski kasvaa vastaavasti. Haitallisten aineiden, esimerkiksi raskasmetallien ja dioksiinien pitoisuudet ovat kohonneet.

Valtioneuvosto teki keväällä 2002 periaatepäätöksen toimista Itämeren suojelemiseksi. Periaatepäätöksen toteuttaminen edellyttää toimia seuraavien 10–15 vuoden aikana. Hallituksen neuvottelussa 18.6.2003 sovittiin tarvittavista toimita Itämeren suojelun ja merenkulun turvallisuuden parantamiseksi.

Keskeisiä toimia seuraa ja koordinoi poikkihallinnollinen vastuuvirkamiehistä koostuva työryhmä ympäristöministeriön johdolla. Ryhmä raportoi asianomaisille ministereille, jotka kokoontuvat tarvittaessa ympäristöministerin kutsusta. Vastuuministeriöt on mainittu toimenpiteiden jälkeen suluissa.

Itämeren suojelun tehostamisen vaikuttavuustavoitteet

- Itämeren rehevöityminen ja sen aiheuttamat haitat vähenevät
- Itämeren luonnon ja vesialueiden tila paranee
- Öljy- ja kemikaalikuljetukset sekä suurten öljysatamien toiminta järjestetään mahdollisimman riskittömästi ja onnettomuuksien aiheuttamat haitat vesi- ja rantaluonnolle minimoidaan
- Laittomat, tahalliset öljypäästöt loppuvat
- Vaarallisten aineiden päästöt eivät aiheuta uhkaa Itämeren eliöyhteisöille eivätkä ihmisten terveydelle.

Rehevöityminen – keskeiset toimenpiteet

Itämeriohjelman mukaan on vähennettävä tehokkaasti kotimaassa maatalouden ja haja-asutuksen ravinnekuormitusta sekä yhdyskuntien typpikuormitusta ja lähialueen maista ja erityisesti Pietarin kaupungista tulevaa jätevesikuormitusta.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi on varmistettava maatalouden ympäristötyön perusrahoitus jäljellä olevalla ohjelmakaudella sekä turvattava ravinteiden vähentämiseen kohdennettava lisärahoitus.

Tehostetaan Viron, Venäjän ja Suomen kolmikantayhteistyötä Suomenlahdella Itämeriohjelman mukaisesti. Lähialueiden maista tulevaa jätevesikuormitusta vähennetään erityisesti osallistumalla Pietarin jätevesien käsittelyn tehostamiseen. Tuetaan Pietarin lounaisen puhdistamon rakentamishanketta, Pietarin pohjoisten alueiden viemäröinnin ja jätevesien puhdistuksen parantamista sekä Luoteis-Venäjän kaupungeista Suomenlahteen kohdistuvan kuormituksen vähentämistä. (YM ja UM)

Vaaralliset aineet – keskeiset toimenpiteet

Selvitetään ja arvioidaan vaarallisten aineiden päästöjä Itämereen ja vesistöihin sekä niiden vaikutuksia vedessä. Ensimmäisenä vaiheena on arvioida Euroopan unionin vesipuitteidirektiivin yhteydessä valmisteleman ns. prioriteettiaineluettelon täydentämisen tarve Itämeren ja Suomen vesistöjen olosuhteista käsin. Työtä jatketaan arvioimalla vaarallisten aineiden päästöjen vähentämisen tarvetta ja mahdollisuuksia vesipuitteidirektiivin mukaisella menettelyllä (YM). Tärkeää on myös selvittää Itämeren lohessa ja silakassa esiintyvät kohonneet dioksiinipitoisuudet ja dioksiinin lähteet. (MMM, KTM, YM, STM)

Vaikutetaan EU:n komission valmisteleman ns. kemikaalipaketin sisältämien lainsäädäntöhankkeiden sisältöön myös Itämeren ja Suomen vesistöjen näkökulmasta. Hallitus valmistelee kansallista näkemystä vaarallisten aineiden eliminoinniseksi myös hallitusohjelman mukaista kemikaaliohjelmasta tehdessään. (YM, KTM)

Merenkulun ympäristöturvallisuus ja öljyntorjuntavalmiuden parantaminen – keskeiset toimenpiteet

Merenkulun ympäristöturvallisuuden parantamisen ja öljyntorjuntavalmiuden tehostamisen toimenpiteet on koottu yhtenäiseksi tavoitepaketiksi. Paketti koostuu seuraavista kokonaisuuksista:

- Yksirunkoisten öljysäiliöalusten nopeutettu käytöstä poisto (LVM), alusperäisen jätteen luovutuksen ja vastaanoton tehostaminen satamissa (YM), talousvyöhykkeen perustaminen (UM), hallinnollisen rikemaksun käyttöönotto (OM), EU:n alusjäterikoksia koskeva direktiiviehdotus (LVM ja OM), Suomenlahden liikenteenohjaus- ja seurantajärjestelmä (LVM), yhtenäisten jääluokitus- ja talviliikennesääntöjen laatiminen Itämerelle (LVM) ja Itämeren saaminen Kansainvälisen merenkulkujärjestön IMO:n hyväksymäksi erityisen herkäksi merialueeksi (LVM ja YM) ovat keskeisiä merenkulun ympäristöturvallisuutta lisääviä toimia. Lisäksi vaikutetaan Suomenlahdelle rakennettavien uusien satamien tai merkittävien laajennusten turvallisuuden parantamiseksi (LVM ja YM).
- Rahoitetaan vuosina 2003–2004 yhteensä 20,6 milj. eurolla väylänhoitoalus Seilin ja kahden Tursas-luokan merivartioaluksen perusparantaminen kykeneviksi torjumaan ympäristövahinkoja talviolosuhteissa.
- Uuden öljy- ja kemikaalitorjuntaan soveltuvan monitoimimurtajan hankintaa varten on asetettu ympäristöministeriön johdolla toimiva työryhmä, johon osallistuvat asianomaisten ministeriöiden ja Merenkululaitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen edustajat. Työryhmän tulee saada työnsä valmiiksi vuoden 2003 loppuun mennessä.
- Öljyntorjunnan osaamiskeskuksen perustamisesta laaditaan ympäristöministeriön johdolla selvitys vuoden 2004 loppuun mennessä.
- Öljyntorjuntavalmiuteen lähialueilla panostetaan avustamalla lähialuemäärärahoista 1,5 milj. eurolla Viron merenkululaitoksen väylänhoitoaluksen peruskorjausta. Varaudutaan avustamaan Venäjän öljyntorjuntaorganisaatioita vuonna 2003 0,5 milj. eurolla. Seuraavina vuosina avustetaan Venäjään ja Viroa lähialuemäärärahojen sallimissa rajoissa (YM, LVM, UM).

6.3 Laaditaan kestävän tuotannon ja kulutuksen ohjelma

Kestävään tuotantoon ja kulutukseen tähtäävä ohjelma on osa Johannesburgin huippukokouksen päätösten toimeenpanoa.

Laaditaan kansallinen, hallinnonalat ylittävä ohjelma ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästä tuotanto- ja kulutustavoista. Tavoitteena on materiaalien ja energian käytön tehokkuuden lisääminen tuotteiden elinkaaren kaikissa vaiheissa. Osana ohjelmaa edistetään ympäristökasvatusta. Ympäristöteknologiaan perustuvaa tuotantoa ja osaamista edistetään. Toimintatapojen muutosta

tarvitaan kaikilla aloilla ja niin, että kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta (taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen) toteutuvat tasapainoisesti. Kehitystä seurataan vuotuisessa Luonnonvarat ja ympäristö -katsauksessa.

Kestävän tuotannon ja kulutuksen ohjelman tavoitteena on tehostaa materiaalien ja energian käyttöä ja siten vähentää ympäristöhaittoja samalla kun kestävän kehityksen taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus tulevat myös tasapainoisesti huomioonotetuiksi.

Tavoitteena on käyttää luonnonvaroja tehokkaasti ja säästeliäästi ja katkaista taloudellisen kasvun ja ympäristöongelmien lisääntymisen välinen yhteys.

Keskeiset toimenpiteet

Laaditaan hallinnonalat ylittävä ohjelma yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa. Ohjelman valmistelemiseksi kauppa- ja teollisuusministeriö ja ympäristöministeriö asettavat yhteisen toimikunnan, jossa on laaja edustus useista ministeriöistä ja ministeriöiden ulkopuolelta. Toimikunnan toimikausi kestää 31.5.2005 saakka.

Kestävän tuotannon ja kulutuksen ohjausvälineitä yhteensovitetaan kustannus- tehokkaalla tavalla ottaen huomioon ympäristövaikutukset ja sosiaaliset vaikutukset. Lisäksi vahvistetaan kestävän tuotannon ja kulutuksen tietopohjaa ja kehitetään päätöksentekoa tukevia indikaattoreita.

Ohjelman valmistelun yhteydessä edistetään Johannesburgin kokouksen sitoumusten sisällyttämistä EU:n kestävän kehityksen strategiaan, ympäristönäkökohdat laajasti huomioon ottavan EU:n Cardiff-prosessin sektoriohjelmiin ja kuudennen ympäristöohjelman strategioihin, niin että ne tukevat kestävää tuotantoa ja kulutusta. Kevään 2003 Eurooppa-neuvoston päätelmissä on korostettu tarvetta laatia pikaisesti sekä kansainvälinen että EU:n kestävää kulutusta ja tuotantoa koskeva 10-vuotinen ohjelma. Samoin Suomen ohjelmatyössä vaikutetaan kansainväliseen työhön OECD:ssä ja YK:ssa erityisesti ympäristöohjelmassa UNEP:ssä.

7 LIIKENNEPALVELUT JA -TURVALLISUUS

7.1 Parannetaan liikenneturvallisuutta

Tieliikenneonnettomuudet muodostavat vakavan kansanterveysongelman. Niistä aiheutuu vuosittain noin 3 miljardin euron suuriset yhteiskuntataloudelliset

kustannukset ja suuret inhimilliset kärsimykset. Vuonna 2002 tieliikenteessä menehtyi 415 ja loukkaantui 8 156 ihmistä.

Tavoitteellisella liikenneturvallisuustyöllä on vuosien mittaan pystytty pienentämään vakavien onnettomuuksien määriä. Turvallisuuden parantaminen edellyttää jatkossa, että eri hallinnonalojen välisellä yhteistyöllä kyetään entistä tehokkaammin puuttumaan keskeisiin ongelmiin, kuten liian suuri ajonopeus, kuljettajan puutteellinen ajokunto sairauden, alkoholin, huumeiden tai väsymyksen takia, turvalaitteiden käyttämättömyys, tiestön huono turvallisuustaso, ajoneuvoihin liittyvät ongelmat sekä suojattoman liikenteen turvattomuus.

Tavoitteena vakavien tieliikenneonnettomuuksien vähentäminen

Tieliikenteen turvallisuustyössä on tavoitteena jatkuvasti vähentää liikenteessä kuolleiden ja vakavasti loukkaantuneiden määriä vuonna 2001 hyväksytyyn liikenneturvallisuusvision mukaisesti.

Tieliikenneonnettomuuksien vähentämistavoitteet

- Tavoitteena vähentää jatkuvasti liikenteessä kuolleiden ja vakavasti loukkaantuneiden määriä
- Tavoite vuodelle 2010 enimmillään 250 kuollutta
- Tavoite vuodelle 2007 enimmillään 290 kuollutta

Toteutussuunnitelma

Liikenneturvallisuuden paraneminen edellyttää, että koko liikennejärjestelmä toimii tehokkaasti ja antaa ihmisille mahdollisuuden käyttää erilaisia kulkutapoja. Liikennenympäristöä ja -olosuhteita on kehitettävä sekä panostettava erityisesti liikenteessä käyttäytymisen parantamiseen. Turvallisen liikkumisen edellytykset luodaan pitkällä aikavälillä yhteiskunnan yleisiä rakenteita, liikennepalveluja ja infrastruktuuria kehittämällä. Tarvitaan liikenneturvallisuuden huomioon ottamista maankäytön suunnittelussa, joukkoliikenteen edistämistä, suurten kaupunkiseutujen ja taajamaliikenteen parantamista ja tieverkon kehittämistä.

Ajankohtaisten ongelmien vähentämiseksi ja välittömien tulosten saavuttamiseksi toiminnan painopisteinä hallituskaudella ovat seuraavat toimenpiteet:

Keskeiset toimenpiteet ja niiden toteuttaminen

Yhteistyötä tehostetaan. Liikenneturvallisuustyössä toteutetaan vuosille 2001–2005 laadittua valtakunnallista liikenneturvallisuussuunnitelmaa. Jatkoksi laaditaan yhteistyössä uusi ajankohtaiset ongelmat huomioon ottava suunnitelma, jolla varmistetaan asetettujen tavoitteiden saavuttaminen.

Riskikäyttäytymistä vähennetään tehostamalla poliisin liikennevalvontaa, erityisesti automaattista valvontaa laajentaen. Laaditaan liikenteen valvonnan kehittämisohjelma, jossa tarkastellaan valvonnan määrää, kohdentamista, menetelmiä ja teknologian hyödyntämistä sekä tarvittavia resursseja. Keskeisiä valvonnan kohteita ovat ajonopeudet, rattijuoppous, turvalaitteiden käyttö ja liikennevalojen noudattaminen. Valvonnan voimakkaasti vähentyneiden henkilöresurssien vuoksi otetaan käyttöön uusia teknisiä ratkaisuja valvonnan toteuttamiseksi.

Kehitetään seuraamusjärjestelmää yksinkertaistamalla menettelyä lievien rikkomusten tapauksissa ja parannetaan ajokiellon tehoa. Lievästä ylinopeudesta ja kielletystä joukkoliikennekaistalla ajosta valmistellaan ajoneuvon haltijan vastuuta korostava lainsäädäntö. Vahvistetaan ajokiellon asemaa ja tehoa säädösmuutoksilla mm. määräämällä ajokielloille vähimmäispituudet.

Parannetaan kuljettajaopetuksen sisältöä ja tasoa nuorten kuljettajien onnettomuuksien vähentämiseksi. Lisätään ammattikuljettajien osaamista ja taitoja toteuttamalla uuden kuljettajien ammattipätevyyttä ja jatkokoulutusta koskevan direktiivin periaatteet.

Vähennetään tieliikenteen alkoholinnettomuuksien määrää ja kehitetään toimenpiteitä huumaantuneena liikkumiseen puuttumiseksi. Liikenteessä tavoitteena on täysraittius promillerajoista huolimatta. Valmistellaan alkoluukkokeilu, joka pyritään toteuttamaan vuoden 2005 alusta. Kehitetään edelleen päihderiippuvaisten hoitoonohjausta. Varmistetaan tieliikenteen osuus alkoholihaittojen ehkäisyä koskevassa ohjelmassa ja valtioneuvoston periaatepäätöksessä. Selvitetään tarvittavat toimenpiteet huumaantuneina liikkumiseen puuttumiseksi. Yleisesti kuljettajan ajokunnon heikentyessä tulisi lääkärin voida ilmoittaa poliisiviranomaiselle, jos potilaana olevan henkilön terveydentila ei ole riittävä ajokortin säilyttämiseen. Esitys on käsiteltävänä eduskunnassa. Lääkärit sitoutetaan yhteistyöhön koulutuksen ja tiedotuksen avulla.

Parannetaan liikenneympäristön turvallisuutta ja hyödynnetään tehokkaasti uutta teknologiaa. Kiirehditään pääteiden ongelmallisten osuuksien parantamista osana pitkäjänteistä infrastruktuurin kehittämistä. Parannetaan muita tiestöllä olevia erityisen onnettomuusalttiita kohteita ja kevyen liikenteen liikkumisolosuhteita taajamissa ja niiden lähialueilla. Kehitetään nopeuksien hallintaa ja nopeusrajoitusjärjestelmää. Hyödynnetään tehokkaasti uutta teknologiaa liikenteen ohjauksessa, tiedottamisessa ja valvonnassa sekä kehitetään uusia turvallisuutta parantavia palveluita ja järjestelmiä.

7.2 Turvataan toimivat liikennepalvelut

Tavoitteena väestön, elinkeinoelämän ja alueiden tarpeisiin vastaavat liikenneväylien ja julkisen liikenteen palvelut

Korkeatasoiset ja toimintavarmat liikenneväylät ovat perusedellytys koko yhteiskunnan tehokkaalle ja kansainvälisesti kilpailukykyiselle toiminnalle. Merkittävimmät liikenneväylien ja julkisen liikenteen palvelujen tarpeisiin vaikuttavat muutostekijät ovat väestön muuttoliike ja muutokset elinkeinoelämässä. Väestön keskittyminen lisää liikenteen kysyntää ja investointitarpeita kasvualueilla. Tämä olisi kyettävä suuntaamaan joukkoliikenteeseen ja kevyeen liikenteeseen erityisesti ympäristövaikutusten ja liikenneturvallisuuden takia. Toisaalta väestöä menettävillä alueilla liikenneväyläpalvelujen ja julkisen liikenteen palvelujen taso ei voida juurikaan laskea.

Päällystetyn tieverkon kunnan aleneminen on saatu pysäytettyä. Ongelmana on edelleen erityisesti vähäliikenteisten teiden ylläpidon ja hoidon taso sekä pienehköjen, alueiden kannalta tärkeiden parannusinvestointien riittämätön taso. Myös ratojen peruskorjaukset ovat jääneet jälkeen tavoiteaikataulustaan.

Liikenteen sujuvuuden merkitys kasvaa, koska elinkeinoelämän kuljetukset ovat yhä tarkemmin aikataulutettuja. Elinkeinoelämän ja vientiteollisuuden yhteystarpeet vaativat lentoliikenteen palvelutason ylläpitoa myös suhteellisen vähäliikenteisillä reiteillä.

Liikennepalvelujen kehittämisen tavoitteet

Kansainväliset yhteydet

- Ulkomaankuljetusten sujuvuus, toimintavarmuus ja kohtuuhintaisuus, satamien, lentoasemien ja rajanylityspaikkojen riittävä välityskyky sekä kansainvälisen matkustajaliikenteen palvelutaso turvataan

Valtakunnalliset ja alueiden väliset yhteydet

- Liikenneverkot mahdollistavat nopeat ja turvalliset henkilö- ja tavaraliikenteen yhteydet keskusten välillä
- Joukkoliikenteen osuus kasvaa keskusten välisessä liikenteessä.

Kaupunkiseutujen liikenteen toimivuus

- Joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen osuus kasvaa
- Suurten kaupunkien tieverkko ja kevyen liikenteen verkko sekä pääkaupunkiseudulla raideliikenteen verkko mahdollistavat turvallisen kevyen liikenteen kehityksen, täsmällisen ja turvallisen joukkoliikenteen sekä kohtuullisesti sujuvan henkilöauto- ja tavaraliikenteen
- Maankäytön ja liikenteen suunnittelun yhteensovittaminen paranee

Peruspalvelutaso maaseudulla

- Väyläpalvelut mahdollistavat elinkeinoelämän ja väestön perustoiminnot maan eri alueilla myös pitkällä aikavälillä
- Ylläpidetään tarpeelliset julkisen liikenteen palvelut maaseudulla

Toteutussuunnitelma

Turvataan liikenneväylien palvelutaso ylläpito ja kehittämisinvestoinnein. Olemassa olevien liikenneväylien (yleiset ja yksityistiet, radat, vesiväylät, lentoliikenteen infrastruktuuri) kunto ja pääoma-arvo säilytetään ylläpitotoimin vähintään nykyisenä. Liikenneväylienpidon tehokkuutta ja tuotavuutta jatkuvasti parannetaan mm. hankintamalleja kehittämällä, asiakaslähtöisillä toimintatavoilla ja väylienpidon pitkäjänteisemmällä ohjelmoinnilla.

Laaditaan investointiohjelma. Hallitus on asettanut ministerityöryhmän valmistelemaan liikenneväyläpolitiikan linjauksia. Työryhmä laatii kaikkien liikenne- ja väylämuotojen monivuotisen investointiohjelman, joka sisältää sekä uudet kehittämishankkeet että ehdotukset perustienpidon tason turvaamisesta. Investointiohjelman tulee vahvistaa Suomen aluerakennetta, elinkeinoelämän kilpailukykyä, kansainvälisiä yhteyksiä sekä työllisyyttä. Ohjelman rahoitus ja mahdolliset uudet rahoitusratkaisut selvitetään ja sovitaan erikseen. Ministerityöryhmän esitys valmistuu 30.11.2003 mennessä.

Julkisen liikenteen palvelut. Joukkoliikenteen osuuden lisäämiseksi kaukoliikenteessä huolehditaan rataverkon kunnosta, laajennetaan nopeaa rataverkkoa, otetaan yleisten teiden kehittämisessä huomioon joukkoliikenteen tarpeet sekä jatketaan matkakeskusohjelman toteuttamista.

- Tiivistetään kaupunkiseuduilla valtion ja kuntien yhteistyötä, edistetään seutukuntatasoista asioiden käsittelyä sekä lisätään ja syvennetään maankäytön suunnittelusta vastaavien ja liikenteestä vastaavien viranomaisten vuorovaikutusta ja yhteistyötä.
- Edistetään joukkoliikenteellä tehtävää työmatkaliikennettä erityisesti seutu- ja työmatkalippujärjestelmiä edelleen kehittämällä ja osallistamalla lippujen hintojen alentamiseen. Junien ja bussien yhteislippujärjestelmä kehitetään ja otetaan käyttöön. Selvitetään työsuhdelipun verotusarvon alentamista. Kehitetään joukkoliikenteen laatua ja houkuttelevuutta erityisesti informaatiojärjestelmää parantamalla.
- Julkisen liikenteen palvelutason turvaamiseksi määritellään juna-, bussi- ja taksiliikenteen alueelliset tavoitteet ja palvelutasomittarit yhteistyössä lääninhallitusten, kuntien ja maakuntien liittojen kanssa.
- Parannetaan peruspalvelutasoisen liikenteen tehokkuutta ja laatua sekä esteettömyyttä. Hyödynnetään joukkoliikennettä yhteiskunnan maksamissa kuljetuksissa. Perustetaan hallinnonalojen yhteinen projekti, jossa luodaan matkojenyhdistelyn vakinaistamista ja laajentamista varten alueellinen hallinnointimalli.
- Matkojenyhdistelyn toteuttamista varten suunnitellaan uusi rahoitusmalli hyötyjä maksaa -periaatteella. Selvitetään mahdollisuuksia ja edellytyksiä korvata ostettua runkoliikennettä kutsujoukkoliikenteellä.
- Tarpeellisten vähäliikenteisten lentoreittien toimivuuden turvaamiseksi kehitetään periaatteet eri tahojen rahoittamisosuuksia varten sekä käynnistetään tarvittavat jatkotoimet ja alueelliset keskustelut.
- Merenkurkun liikenteen hoitamisesta on sopimus vuoden 2005 loppuun.

7.3 Turvataan suomalainen merenkulku

Oamalla kauppalaivastolla pyritään varmistamaan Suomen ulkomaankaupan ympärivuotiset kuljetukset kaikissa olosuhteissa ml. poikkeusolosuhteet. Oma kauppalaivasto antaa Suomelle myös paremmat mahdollisuudet valvoa meriliikenteen turvallisuutta ja sen ympäristövaikutuksia.

Alusten säilymiseen Suomen lipun alla vaikuttaa mm. se, millainen tukijärjestelmä on suhteessa muihin maihin. Lastialusten osalta Suomi on seurannut EU:n valtiontuen suuntaviivoja. Tulevaisuudessa nykyisistä lastialuksista huomattava osa säilyneekin edelleen Suomen lipun alla, mutta uhkana on uusien alusten liputtaminen muiden lippujen alle. Suomalaisen alustonniston kilpailukyky on turvattava suhteessa tärkeimpiin kilpailijamaihin.

Riittävän kapasiteetin säilyminen Suomen lipun alla on tärkeää merenkulkuun kytkettyjen elinkeinojen, ns. meriklusterin säilymisen kannalta. Suomen meriklusteri työllistää suoraan yksityisellä sektorilla ja satamissa noin 47 000 henki-

lää. Yritysten suoraan meriklusteriin liittyvä liikevaihto on noin 11,4 miljardia euroa.

Tavoitteena ulkomaankuljetusten turvallisuus ja jatkuvuus

Merenkulun tavoitteet

Suomen kauppalaivaston kilpailukyvyyn turvaaminen ja suomalaisen tonniston riittävän osuuden säilyttäminen Suomen kansainvälisissä merikuljetuksissa.

Uuden alustonniston hankkiminen Suomen lipun alle pyritään turvaamaan.

Toteutussuunnitelma

Selvitetään syksyn 2003 aikana tonnistoverolainsäädännön muutostarpeet sekä yhdessä työmarkkinajärjestöjen ja asianomaisten ministeriöiden kanssa tukilainsäädännön muutostarpeet sekä muut tarvittavat toimenpiteet. Arvioidaan matkustajavarustamoiden toimintaedellytysten kehittämistarpeita siten, että asiaan kuuluvat mahdolliset päätökset voidaan tehdä syksyn 2003 aikana sen jälkeen, kun hallitus on päättänyt yritys- ja pääomaverotuksen suuntaviivoista.

8 KANSALAISTEN TURVALLISUUS JA OIKEUDEN KÄYTTÖ

8.1 Laaditaan sisäisen turvallisuuden ohjelma

Tausta ja tavoitteet

Sisäisen turvallisuuden edistämisessä keskeistä on rikosten estäminen ja selvittäminen, rikollisten vastuuseen saaminen, rangaistusten toimeenpano, rajaturvallisuus, onnettomuuksien estäminen, avunsaanti onnettomuus- ja vaaratilanteissa niin maalla kuin merelläkin sekä keskeisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toiminnan turvaaminen.

Suomessa sisäisen turvallisuuden tila on ollut vakaa, mutta viime vuosien aikana yhteiskunnan muuttuminen ja toimintaympäristön muutokset ovat tuoneet uusia haasteita, joita EU:n laajentuminen lisää.

Turvallisuuden ylläpitämiseksi on ennakoitava tuleva kehitys ja vaikutettava laajasti sisäisen turvallisuuden eri osa-alueisiin ja niiden ongelmiin.

Tämä edellyttää tiivistä kansallista yhteistyötä poliisi-, oikeus-, rajavartiolaitos-, ulkomaalais-, tullin-, pelastus-, sosiaali- ja terveys-, opetus-, työ-, ympäristö- sekä liikenne- ja viestintäviranomaisten kesken (ohjelman vastuuministeriöt lueteltu suluissa) sekä yhteistyön edelleen kehittämistä kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Viranomaisyhteistyötä on tiivistettävä myös EU:ssa ja muutenkin kansainvälisesti.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteena on määritellä turvallisuuden tavoitetaso, joka vastaa kansalaisten turvallisuusodotuksia ja tukee yhteiskunnan toimivuutta. Lisäksi määritellään toimenpiteet tavoitetason saavuttamiseksi sekä sen ylläpitämisen edellyttämä resurssien määrä. Keskeinen kysymys on, miten sisäisen turvallisuuden palvelukyky turvataan näkyvissä olevat muutokset huomioon ottaen.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelu ja sisältö yhteensovitetaan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon kanssa (ks. II 1.1).

Ohjelman tavoitteet ja ehdotetut toimenpiteet otetaan huomioon myös Suomen toiminnassa EU:ssa ja muussa kansainvälisessä yhteistyössä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman osa-alueet

Tulevan kehityksen ennakointi ja mahdollisiin uhkiin varautuminen

- Selvittämällä sisäisen turvallisuuden nykytila ja uhkatekijät sekä arvioimalla tulevat muutokset ottaen huomioon kansainvälistymiskehityksen vaikutukset ja haasteet sekä sähköisiin viestintäjärjestelmiin ja viranomaisten väliseen viestintään sekä muuhun keskeiseen infrastruktuuriin kohdistuvat uhat. Selvitys laaditaan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon valmistelun yhteydessä (ks. II 1.1).

Rikosten määrän vähentäminen ja kiinnijäämisriskin lisääminen erityisesti huumeaine-, väkivalta-, talous- ja uusintarikollisuudessa (SM, OM, STM, VM, OPM, TM)

- Varmistetaan rikosten selvittäminen ja syyllisten vastuuseen saattaminen nopeasti, varmasti ja luotettavasti.
- Jatketaan kansallisen rikosentorjuntaohjelman toteuttamista.
- Väkivaltarikollisuuden torjumiseksi laaditaan erityinen väkivallan vähentämishjelma.
- Talousrikollisuuden vähentämiseksi tehostetaan erityisperintää ulosoton organisaatiouudistuksen yhteydessä.
- Huumeaine- ja siihen liittyvän oheisrikollisuuden torjumiseksi valmistellaan sopimushoitorangaistuksen käyttöönottoa sekä kehitetään nuorten seuraamusjärjestelmää ja siihen liittyviä sosiaalihuollon tukitoi-

mia. Rangaistuksen täytäntöönpanon aikana päihdeohjelmiin osallistuvien määrää lisätään.

- Kiinnitetään erityistä huomiota lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan rikoksia ehkäisevään työhön.
- Tehostetaan suunnitelmallista lähialueyhteistyötä sekä edistetään rikosten syytteeenssaattamista Virossa ja Venäjällä yhteyssyyttäjien toiminnalla.

Onnettomuuksien määrän vähentäminen ja ennalta estävän työn tehostaminen (SM, KTM, OPM, OM, YM, LVM, MMM)

Rajaturvallisuuden ylläpitäminen rajaliikenteen sujuvuuden siitä vaarantumatta (SM, VM, LVM)

- Raja- ja tullivalvonnalla tuetaan sisäisen turvallisuuden ylläpitämistä sekä ehkäistään ja torjutaan rajat ylittävää rikollisuutta.

Rikoksen uhrin aseman ja todistajansuojan parantaminen (OM, SM)

- Tehostetaan rikosvahinkojen korvaamista ja uudistetaan lainsäädäntöä korvauskäsittelyn nopeuttamiseksi ja korvausperusteiden määrittelemiseksi.
- Luodaan tukineuvontapiste ja yhdyshenkilöverkosto todistajan suojelun käytännön toimien toteuttamiseksi.

Rangaistuksen toimeenpanon varmistaminen ja uusintarikollisuuden vähentäminen (OM, SM)

- Uudistetaan vankeinhoitolainsäädäntö. Hallituksen esitys annetaan loppuvuodesta 2003.
- Uudistetaan vankeinhoitolaitoksen rakenteet niin, että ne tukevat uuden vankeuslain tavoitteiden toteuttamista.
- Vapautuvien vankien jälkihuollon parantamiseksi kehitetään uusia toimintamuotoja yhteistyössä rikoksettomiaan elämään hankkeessa. Jälkihuollon kattavaa järjestämistä selvittämään asetetaan ministeriöiden välinen yhteistyöhanke.

Sisäisen turvallisuuden resurssien käytön tehostaminen (SM, OM, VM)

- Varmistetaan sisäisen turvallisuuden taso tehostamalla yhteistyötä ja organisoimalla sekä mitoittamalla ja kohdentamalla resurssit tarkoituksenmukaisesti.

Rikosasioiden käsittelyn tehostamiseen liittyviä kysymyksiä käsitellään työryhmässä, jonka tavoitteena on viranomaistyötä tiivistämällä tehostaa rikosasioiden

käsittelyä esitutinnan alkamisesta rangaistuksen täytäntöönpanoon. (OM, SM, STM)

Valmistelun aikataulu

Sisäisen turvallisuuden ohjelman strategiset linjaukset valmistuvat joulukuussa 2003, ja niiden arvioidut vaikutukset liitetään kehysvalmisteluun 2005–2008. Ohjelma tuodaan valtioneuvoston käsittelyyn toukokuussa 2004. Valtioneuvoston käsittelyn jälkeen ohjelmaa täydennetään keinojen ja konkreettisten toimenpiteiden osalta.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman vaikuttavuustavoitteet

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vahvistetaan kullekin osa-alueelle vaikuttavuustavoitteet ja arviointimenetelmät, joita käytetään tulosten arvioinnissa. Ohjelman toteutumisesta ja tuloksista raportoidaan säännöllisesti ohjelmassa ilmoitettavalla tavalla.

Turvallisuustasoa mittaavien menetelmien tulee olla luotettavia ja kansainvälisesti vertailukelpoisia. Näin varmistetaan, että Suomen kehitystä voidaan verrata kansainvälisiin uhri-, rikos- ja uusintarikollisuustutkimuksiin.

8.2 Varmistetaan oikeuden nopeampi ja varmempi saatavuus

Tausta ja tavoitteet

Lakeja on säädetty viime vuosina runsaasti ja hyvinkin yksityiskohtaisesti, mikä on heikentänyt lainsäädännön selkeyttä. Tämä on omiaan heikentämään kansalaisten oikeuksien toteutumista. Lainvalmistelun johtamisessa, suunnitelmallisuudessa ja vaikuttavuuden arvioinnissa on myös puutteita.

Yhteiskunnan voimakkaisiin muutoksiin liittyvät oikeudelliset ongelmat ja kansalaisten tiedon tarve heitä koskevissa asioissa ovat lisänneet oikeudellisen neuvonnan tarvetta. Luottoyhteiskunta on tuonut mukanaan velkaongelmat.

Sovittelumenettelyn merkitys on kasvanut. Rikosasioiden sovittelumenettelyn alueellisessa kattavuudessa ja saatavuudessa on kehittämistarpeita. Riitaasioiden sovittelumenettely lähes puuttuu.

Oikeudenkäyntikuluja ja oikeudenkäyntimenettelyä koskevat uudistukset ovat lisänneet asianosaisten oikeudenkäyntikuriskia, mikä on heikentänyt oikeusturvan saatavuutta erityisesti riita-asioissa.

Eri tuomioistuinten käsittelyajoissa on suuria eroja, mikä on johtanut alueelliseen eriarvoisuuteen oikeusturvan saatavuudessa.

Oikeuksien toteutumisen takaavat selkeä lainsäädäntö, hyvä hallinto ja tehokas oikeusturvajärjestelmä ovat yhä keskeisempiä kilpailutekijöitä kansainvälisillä markkinoilla.

Oikeuden saatavuuden keskeiset tavoitteet

- Lainsäädännön selkeys parantuu
- Tarpeettomien maksuhäiriöiden ja uusien ulosottovelallisten määrä vähenee
- Maksuhäiriömenettelyt tukevat velallisen ja velkojan taloudellista toimintakykyä
- Neuvonta- ja sovittelumenettelyt tukevat paremmin kansalaisten mahdollisuuksia ratkaista oikeudellisia ongelmiaan
- Oikeusturvaa saadaan koko maassa nykyistä joutuisammin, tasapuolisemmin ja kohtuullisin kustannuksin

Toteutussuunnitelma

Toteutukseen osallistuvat ministeriöt on todettu suluissa.

- Kehitetään lainvalmistelun suunnittelua, johtamista ja vaikutusarviointia kansliapäällikköryhmän laatiman työohjelman mukaisesti. Ministeriöt huolehtivat siitä, että niillä on riittävät resurssit valmistella lait hyvin. (kaikki ministeriöt)
- Laaditaan kokonaisvaltainen maksuhäiriöohjelma 31.5.2004 mennessä. Kehitetään menetelmät ohjelman seurantaan varten ja selvitetään kansalaisten velkaantumisen ja maksuhäiriöiden aiheuttamia kansantaloudellisia vaikutuksia. (OM, OPM, STM, KTM ja eräät muut ministeriöt)
- Varmistetaan riittävät velka- ja oikeudelliset neuvontapalvelut koko maassa, kehitetään asiakaslähtöisiä menettelytapoja sekä lisätään verkkoviestintää. (OM, SM, KTM)
- Huolehditaan kunnissa vapaaehtoisella pohjalla tehtävän rikosasiain sovittelun laajentamisesta koko maahan, valtion tukemaksi ja menetelmiltään kehittyväksi toiminnaksi. Toteutetaan ehdotus riita-asioiden sovittelusta tuomioistuimissa. (OM, STM)
- Siirretään kuluttajavalituslautakunta oikeusministeriön hallinnonalalle. (OM, KTM)
- Helpotetaan virheellisten hallintopäätösten korjaamista laajentamalla oikeuskäytännön kehittäminen ja kehittämällä muita joustavia menettelytapoja. (OM, VM)
- Parannetaan oikeudenkäyntimenettelyjen joustavuutta ja sujuvuutta siten, että kukin asia voidaan ratkaista joutuisasti ja tehokkaasti juuri oikeanlaisessa menettelyssä. Kehitetään tuomioistuinten työmenetelmiä sekä lisätään sähköistä asiointia. Tuetaan hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien yhteistä laatutyötä sekä edistetään ja varmistetaan seulontamenettely hovioikeuksissa. Luodaan tuomareiden rekrytointijärjestelmä sekä tuomiois-

tuinhenkilöstön ammatillinen koulutusohjelma. Kehitetään tuomioistuinten henkilöstö- ja organisaatorakenteita siten, että resurssit voidaan kohdentaa todellisten oikeussuojatarpeiden mukaan. (OM)

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. (09) 16001 | (09) 57811
f. (09) 1602 2165
s-posti kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut